

TYRINĖJIMAI DOVAINONYSE

LAURYNAS KURILA, AUGUSTINA KURILIENĖ

Straipsnis skirtas dviejų Dovainonių kaimo (Kaišiadorių r.) pilkapynų archeologiniams tyrinėjimams. Aptariami paminklai – tai anksčiau bendru Dovainonių I vardu vadinti dabartiniai Dovainonių, Kapitoniškių I–V bei dabar jau sunaikintas netoli buvęs Dovainonių II pilkapynai. Juose archeologiniai tyrinėjimai vykdyti 1908 (T. Daugirdo), 1932 (E. Volterio, C. Engel, J. Puzino ir K. Meko) bei 1953 m. (A. Tautavičiaus). Tyrinėjimų ataskaitos ir radiniai pateko į įvairius archyvus ar muziejus, dalis medžiagos pradingo. Šiame straipsnyje duomenys apie Dovainonių pilkapynus susistemunami ir skelbiami. Daug dėmesio skiriama ne tik iširtų objektų ir aptiktų radinių analizei, bet ir pilkapynų aplinkos kraštovaizdžio kaitai bei kasinėjimų eigai ir metodikai.

Reikšminiai žodžiai: Dovainonių pilkapynai, archeologiniai tyrinėjimai, pilkapiai, degintiniai kapai, senovės gyvenvietės.

The article is devoted to the archaeological excavations at the two barrow cemeteries in Dovainonys village (Kaišiadorys District), namely the present-day Dovainonys – Kapitoniškės I–V barrow cemeteries, which had all together been previously called Dovainonys I, as well as nearby Dovainonys II barrow cemetery, which has now been destroyed. Excavations were conducted at them in 1908 (T. Daugirdas), 1932 (E. Volter, C. Engel, J. Puzinas, and K. Mekas), and 1953 (A. Tautavičius). The excavation reports and finds are preserved in various archives and museums but some of them have disappeared. This article systematises and publishes the data about the Dovainonys barrow cemeteries. It focuses not only on an analysis of the investigated objects and discovered finds but also the changes in the landscape in the vicinity of barrow cemeteries and the course and methods of the excavation.

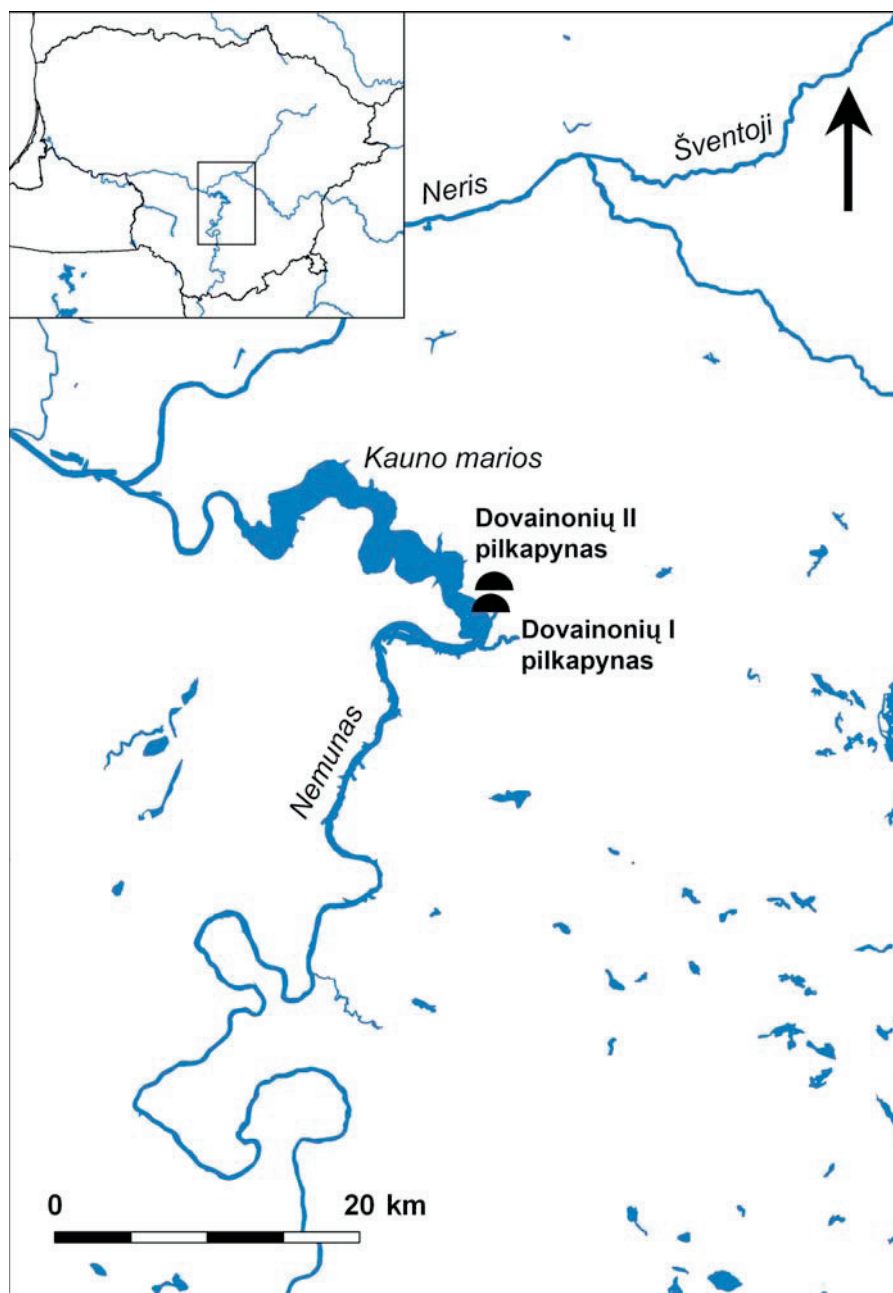
Keywords: Dovainonys barrow cemeteries, archaeological excavations, barrows, cremations, old settlements.

ĮVADAS

Dovainonių kaimo (Kaišiadorių r., Rumšiškių sen.) apylinkėse praėityje buvo gausu archeologinių paminklų. Nedideliame dešiniojo Nemuno kranto mikroregione, Dovainonyse ir Kapitoniškėse, vos

apie 1–1,5 km atstumu vienas nuo kito, buvo trys nemaži pilkapynai: Dovainonių I ir II¹ bei Kapitoniškių, o jų tarsi apsuptas – Dovainonių piliakalnis. Be to, kaimų apylinkėse buvo nemažai senovės gyvenviečių, datuojamų laikotarpiu nuo akmens iki geležies amžiaus (Kurilienė, 2009, 30–31, 36–40). Šie

¹ Tekste Dovainonių I ir II kaimų pilkapynai vadinami Dovainonių I ir II pilkapynais. Kaimas iki XX a. 8-ojo dešimtmečio skirstytas į I, II ir III Dovainonis (Gustaitis, 2001, 206), o pilkapynai vadinti Dovainonių I ir II kaimų vardais. Jie neatitinka dabartinių oficialių paminklų pavadinimų. Šiuo metu išlikusios Dovainonių I pilkapyno dalys vadinamos Dovainonių, Kapitoniškių I–V pilkapynais, tačiau straipsnyje dėl aiškumo naudojami tyrinėjimų metu buvę priimti pavadinimai.

1 pav. Dovainonių I pilkapyno ir buvusio Dovainonių II pilkapyno topografinė padėtis.

objektai sudarė vieną išraiškingiausių Nemuno pakrančių archeologinių kompleksų. Deja, iki mūsų dienų išliko tik jo dalis. Paminklai buvo ilgą laiką kasami, ariami, patvenktų Kauno marių plaunami.

Šio archeologinio komplekso likimas – tai ne tik dramatiško paveldo naikinimo, bet ir archeo-

marioms. Iš viso ištirti 46 pilkapiai, kurių daugelis jau buvo apardyti. Aptikta vėlyvojo geležies amžiaus degintinių žmonių, degintinių, griautinių ir simbolinių žirgų kapų (Tautavičius, 1953šb; 1954ša; 1957). Vėlesni tyrinėjimai parodė, kad buvusi sunaikinto laidojimo paminklo teritorija gali būti ir didesnė (Bliujienė, 1985š; Zabiela, 1996,

logų pastangų išsaugoti bei užfiksuoti bent jo liekanas istorija. Mažiausiai iki šiol žinoma apie mikroregione buvusias ar esančias senovės gyvenvietes. Jos ilgą laiką buvo ardomos. Gyvenviečių liekanos išsamiau netyrinėtos, netgi deramai nesuregistruotos, nelokalizautos, neapibrėžta jų teritorija ir neįvertinta būklė. Daugumos jų kultūrinio sluoksnio pėdsakai aptikti tik tyrinėjant ir žvalgant pilkapynus, apie kai kurias byloja tik pasakojimai apie pavienius radinius. Apie kitus paminklus duomenų turima daugiau. Apardytas Dovainonių piliakalnis tyrinėtas 1957 m. (Kunciėnė, 1957š), o vėliau Kauno marių beveik viso nuplauto paminklo liekanos ištirtos 1992 (Steponaitis, 1994) ir 1994–1995 m. (Zabiela, 1996, 63–66). Nustatyta, kad piliakalnis naudotas I tūkst. ir II tūkst. pradžioje. Kapitoniškių pilkapynė išlikusius pilkapius suspėta ištirti 1953–1954 m., dar iki jų užliejant

67–68; Ivanauskas, 2000, 517). Ši medžiaga yra nesunkiai prieinama ir dažnai naudojama įvairiuose archeologų darbuose.

Gerokai sudėtingesnė situacija yra su pilkapynais, buvusiais ar tebesančiais prie Dovainonių I ir II kaimų (1 pav.). Juose archeologiniai tyrinėjimai vykdyti 1908, 1932 ir 1953 m. Pirmą kartą Dovainonių apylinkes žvalgė T. Daugirdas, tačiau tai tebuvo trumputis mėgėjiškas pakasinėjimas. Antrajai ekspedicijai vadovavo E. Volteris, o joje dalyvavo J. Puzinas, K. Mekas ir C. Engel. Trečiosios ekspedicijos vadovas buvo A. Tautavičius. Tačiau nors ir 1932, ir 1953 m. tyrinėjimus vykdė stipriausias to meto Lietuvos archeologų pajėgas būrusios institucijos, tyrinėjimų publikacijos, o 1932 m. tyrinėjimų atveju – net ir išsami ataskaita nebuvo parengtos. Išlikusi dokumentacija ir radiniai atsidūrė skirtingose institucijose, o dalis radinių pradingo. Tai labai sumenkino medžiagos prieinamumą mokslo visuomenei. Iki šiol Dovainonių I ir II pilkapynų kasinėjimai daugiau minimi įvairiose archeologinių paminklų suvestinėse (Тайтавичюс, 1959, 149; Kulikauskas ir kt., 1961, 556; Lietuvos, 1977, 34; Gustaitis, 2001, 205–206; Kurilienė, 2009, 170–175), o detaliau jų duomenimis pasinaudojama retai (Zabiela, 1998, 366). Apie T. Daugirdo ištirtus kapus iki šiol visai nebuvo žinoma. VDKM, LNM ir Lenkijoje, VVAM saugomi radiniai iš Dovainonių pilkapynų iki šiol beveik netyrinėti, tik keli iš jų yra publikuoti (Kazakevičius, 1992, 93, Fig. 2:2; Bitner-Wróblewska, Sobczak, 2009, 90, Fig. 7:a–e; Kurilienė, 2009, 174). Į pilkapynų teritorijo-

se aptiktas akmenis ir geležies amžiaus gyvenviečių liekanas, išskyrus trumpus paminėjimus (Rimantienė, 1980, 16, 21; Lietuvos, 1974, 30; Kurilienė, 2009, 30–31), nėra atkreiptas dėmesys mokslininkų dėmesys.

Vienintelė informacija apie 1908 m. kasinėjimus yra T. Daugirdo rašyta trumputė ataskaita, saugoma VUBRS (Daugird, 1909š, 49–51). Niekur kitur jie net neminimi².

Nors 1932 m. tyrinėjimai jų vykdytojų nebuvo išsamiau apibendrinti, skirtinguose archyvuose yra įvairios rankraštinės medžiagos. LNBRKRS ir KPCA saugoma E. Volterio rašyta trumpa ekspedicijos ataskaita Švietimo ministerijai, tyrinėjimams skyrusiai finansavimą (Volteris, 1932š, 11–13; VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 258³). J. Puzino rašytas tyrinėjimų dienoraštis pateko į VDKM Archeologijos skyrių (Puzinas, 1932š). C. Engel rašyta ataskaita yra Vokietijoje, HIM archyve (Engel, 1932š)⁴. Tikėtina, kad ne visa tyrinėjimų dokumentacija išliko. Galbūt tyrinėjimų dienoraštį rašė ir K. Mekas, tačiau apie jį nieko nežinoma. Turima ir labai mažai nuotraukų, nors kasinėjant, atrodo, buvo fotografuojama nemažai⁵. Žinias apie kasinėjimus kiek papildė įvairios žinutės tuometinėje periodinėje spaudoje, nors dauguma jų yra parengtos neprofesionaliai, su daugybe netikslumų ir prieštaravimų. Apie tyrinėjimų eigą tam tikros informacijos suteikia išlikusi ekspedicijos finansinė sąmata (VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 259) (1 lent.). Radinius identifikuoti kai kuriais atvejais padeda tiksliai VDKM inventorinės knygos.

² Rengiant straipsnį, duomenų apie T. Daugirdo kasinėjimus ar jų metu aptiktų radinių mėginta ieškoti ir Rusijoje, Sankt Peterburge, Materialinės kultūros istorijos instituto archyve bei VE. Tačiau šios paieškos rezultatų nedavė.

³ KPCA saugomoje VAK byloje yra įsegta ta pati E. Volterio ataskaita, tačiau jos išlikęs tik pirmasis lapas.

⁴ Galimybė susipažinti su šiuo rankraščiu atsirado bendro Vilniaus universiteto ir Lietuvos istorijos instituto projekto „Archeolitas“ dėka.

⁵ Rengiant straipsnį, tikėtasi tyrinėjimų nuotraukas surasti NČDM, kuriame, iki perduodant ją VDKM, saugota visa 1932 m. tyrinėjimų medžiaga. Tačiau jokių duomenų apie jas aptikti nepavyko.

1 lentelė. 1932 m. archeologinės ekspedicijos Dovainonyse išlaidos (kalba netaisyta)
(pagal: VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 259).

Eilės Nr.	Kam sumokėta	Už ką sumokėta ir kada	Lt	ct
1.	Prof. Volteriuui	Už vadovavimą tyrinėjimams	60	–
2.	Dr. K. Engeliui	„ „ „ „ „	35	–
3.	Mekui Karoliui	„ darba prie tyrinėjimų	70	–
4.	Puzinui Jonui	„ „ „ „ „	70	–
5.	Krušinsko J.	Už vežimą į Laukeliškius ir atgal	25	–
6.	„ „	„ „ „ į Lapes „ „	30	–
7.	Baleišiui J.	„ „ „ į Dovainonius I „ „	40	–
8.	Dambrauskui J.	Už K. M. sav-bės mašinos valdymą	20	–
9.	Pautieniui J.	Už tyrinėjimų vietų nurodymą	10	–
10.	„ „	„ tyrinėjimų darba	5	–
11.	A. Blinkovui	Už reprezent. pietus Dr. K. Engeliui	25	40
12.	J. Pachevičiui	Už darba su 3 darbinink. ir 3 arkl.	40	–
13.	J. Zareckui	Už darba su 4 darbininkais 1 dien.	16	–
14.	Navickui ir Dreičiūnui	Už 3 d. darbo po 5 Lt per dieną	30	–
15.	A. Sonickui	„ 2 „ „ „ „	10	–
16.	Mekui K.	Kelionės išlaid. autob. iš Rumšiškės	2	–
17.	J. Sadauskui	Už padvadą iš Rumšiškės į Dovain. I	3	–
18.	J. Lapinskui	Už senkapių nurodymą	2	–
19.	V. Liaudanskiui	„ darba Piekelkos senk.	2	–
20.	Inž. Francui	Už fotoreikm.	38	20
21.	„ „	Už fotoplokšteles	8	40
22.	Rumšiškės pašt.	Už telefono pasikalbėjimą	1	–
23.	Inž. Francui	Už fotoplokštelių išaiškinimą	7	–
		1932.IX.7.		
			550	–

Apie 1953 m. tyrinėjimus pagrindinis šaltinis yra A. Tautavičiaus parengta ataskaita, saugoma LIIR (Tautavičius, 1953ša). Glausčiau jie aprašomi keliose kitose ataskaitose (Kulikauskas, Tautavičius, 1953š, 19; Tautavičius, Navickaitė, 1953š, 35–36). Be to, LNM Archeologijos skyriuje neseniai aptiktas šios ekspedicijos lauko dienoraštis (Tautavičius, 1953šc⁶). LIIR saugomi keli tyrinėjimų fotografijų negatyvai, o grafinės dokumentacijos nėra.

Dovainonių pilkapynų archeologinių tyrinėjimų duomenų surinkimas, apibendrinimas ir publikavimas yra seniai pribrendusi būtinybė, siekiant juos deramai pateikti į mokslinę apyvartą. Tai ir yra šio straipsnio tikslas. Ši mažai žinoma medžiaga yra reikšminga ne tik proistorės tyrinėjimams, bet ir Lietuvos archeologijos mokslo istorijai. Todėl straipsnyje daug dėmesio skiriama ir kasinėjimų rezultatams, ir jų eigai.

⁶ Viename sąsiuvinyje aprašyti 1953 m. archeologiniai tyrinėjimai Dovainonių II ir Kapitoniškių pilkapynuose.

DABARTINĖ PILKAPYNŲ SITUACIJA IR APLINKA

Dovainonių I pilkapynas

Dešiniajame Kauno marių krante, į P ir V nuo Dovainonių kaimo, Kaišiadorių miškų urėdijos Rumšiškių girininkijos Rumšiškių miške, šiuo metu yra penkios pilkapių grupės. Šie pilkapiai, matyt, yra iki mūsų dienų išlikusi Dovainonių I kaimo vardu vadinto pilkapyno dalis. Dabar pilkapių grupės saugomos kaip atskiri paminklai – Dovainonių, Kapitoniškių I, II, III ir IV pilkapynai (5013, 24193, 25172 ir 25173)⁷ (2 pav.). Jie sudaro tarsi apie 800 m ilgio ŠŠV–PPR kryptimi ištęstą pilkapių masę.

Dovainonių, Kapitoniškių I pilkapių grupė yra į V nuo Dovainonių kaimo centrinės dalies, apie 1 km į ŠV nuo Rumšiškių–Jiezno kelio tilto per Uolės upelį, 0,7 km į V nuo šio kelio, 0,18 km į ŠR nuo marių kranto. Pilkapiai išsidėstę maždaug 60x30 m dydžio V–R kryptimi ištęstame plote. Grupėje yra 10 sampilų, iš kurių 3 – abejotini (labai suplokštėję ar suardyti?) (3 pav.), vienas nuo kito nutolę 2,5–8 m atstumu. Pilkapiai yra 3,5–9,5 m skersmens ir 0,2–1,5 m aukščio (4 pav.). Gerai išliko trys iš jų. Kiti sampilai yra stipriai apardyti: per vieną pilkapį iškastas griovys, keturių sampilų pakraščiai nukasti. Pilkapyno teritorijoje taip pat yra iškasta daug duobių.

Apie 50 m į PR nuo Dovainonių, Kapitoniškių I yra Dovainonių, Kapitoniškių II pilkapių grupė. Pilkapiai yra išsidėstę ŠV–PR kryptimi maždaug 65x30 m dydžio plote. Šioje pilkapių grupėje yra 10 sampilų, iš kurių vienas – abejotinas. Vienas nuo kito jie nutolę 1–16 m atstumu (5 pav.). Sampilai yra 5–8 m skersmens ir 0,3–1,5 m aukščio (6 pav.). Šeši pilkapiai yra sveiki,

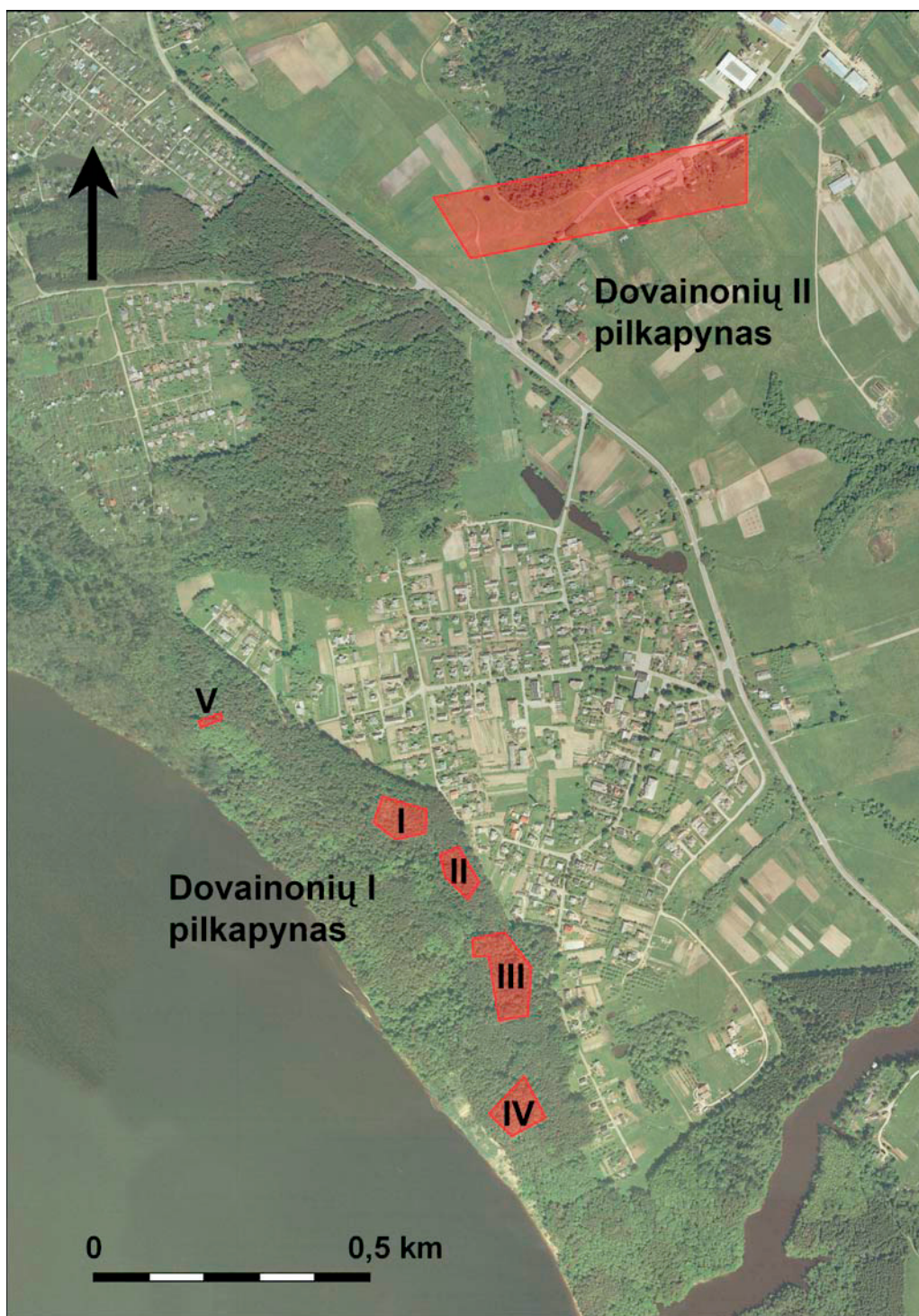
kiti keturi – apardyti. Vieno sampilo šonas nukastas, kito – 2007 m. išvažinėtas keturratėmis transporto priemonėmis. Dviejų pilkapių pakraščiai pažeisti 2010 m. kertant mišką ir išvežant medieną.

Apie 70 m į PPR nuo Dovainonių, Kapitoniškių II yra Dovainonių, Kapitoniškių III pilkapių grupė. Ji užima maždaug 120x55 m dydžio Š–P kryptimi ištęstą plotą. Grupėje suskaičiuoti 8 pilkapiai, išsidėstę padrikai. P dalyje yra 3 pilkapiai, vienas nuo kito nutolę 2 ir 19 m atstumu. Apie 45 m į Š yra 4 sampilai, esantys vienas nuo kito 6–9 m atstumu. Apie 29 m į ŠR nuo jų yra dar vienas spėjamas pilkapis (?) (7 pav.). Sampilai yra 4,5–7,5 m skersmens ir 0,2–0,8 m aukščio (8 pav.). Dauguma jų bei visa pilkapių grupės teritorija yra apardyta Pirmojo pasaulinio karo apkasų. P dalyje esančių sampilų Š–ŠV dalys 2010 m. pažeistos kertant mišką.

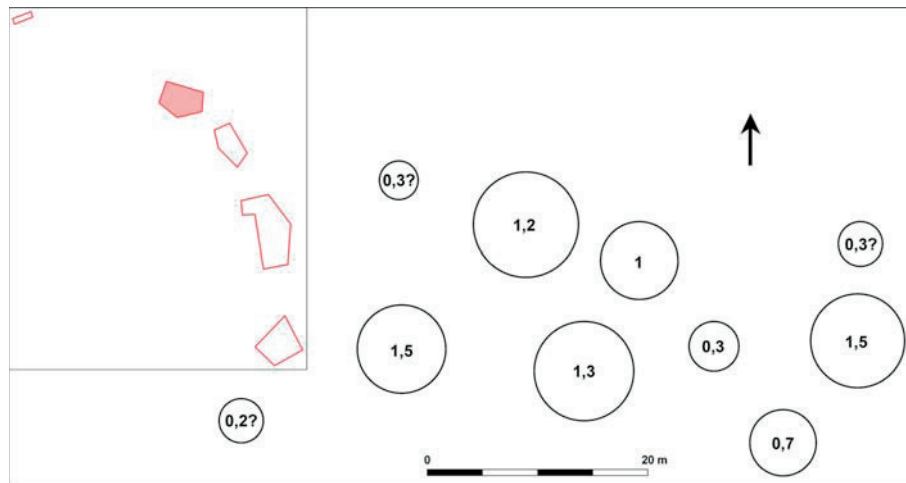
Apie 0,12 km į P nuo Dovainonių, Kapitoniškių III yra Dovainonių, Kapitoniškių IV pilkapių grupė – į PPR nuo keliuko, vedančio į apžvalgos aikštelę, vadinamą Mergakalniui, apie 0,1 km į PR nuo pačios aikštelės. Pilkapiai išsidėstę maždaug 70x50 m dydžio plote, ištęstame Š–P kryptimi. Pilkapių grupėje yra 13 sampilų, iš jų trys – spėjami (9 pav.). Pilkapiai vienas nuo kito nutolę 1–9 m atstumu. Jų sampilai yra 5–8,5 m skersmens ir 0,2–2 m aukščio. Tai – bene mažiausiai pažeista grupė, nors ji (ypač Š jos dalis), kaip ir III, yra apardyta Pirmojo pasaulinio karo apkasų (10 pav.). Kelios duobės iškastos lobių ieškotojų.

Dovainonių, Kapitoniškių V – tai toliausiai į ŠV šiame masyve nutolusi pilkapių grupė. Ji yra apie 0,32 km į ŠV nuo Dovainonių, Kapitoniškių I pilkapių grupės. Pilkapiai yra išsidėstę VPV–RŠR kryptimi. Čia jų yra 3 (vienas sveikas ir du spėjami stipriai apardyti) (11 pav.) bei galbūt dar kelių sunaikintų pilkapių vietos. Jie vienas nuo kito

⁷ Toliausiai į ŠV esanti nedidelė pilkapių grupė naujai surasta straipsnio autorių (Kurila, Kurilienė, 2010, 437–438, pav. 1). Straipsnio rengimo metu ji dar nebuvo įtraukta į Kultūros vertybių registrą. Paminklo teritorija apibrėžta autorių, jam suteiktas preliminarus Dovainonių, Kapitoniškių V pilkapyno pavadinimas. Ateityje paminklo pavadinimas ir saugoma teritorija gali kisti.

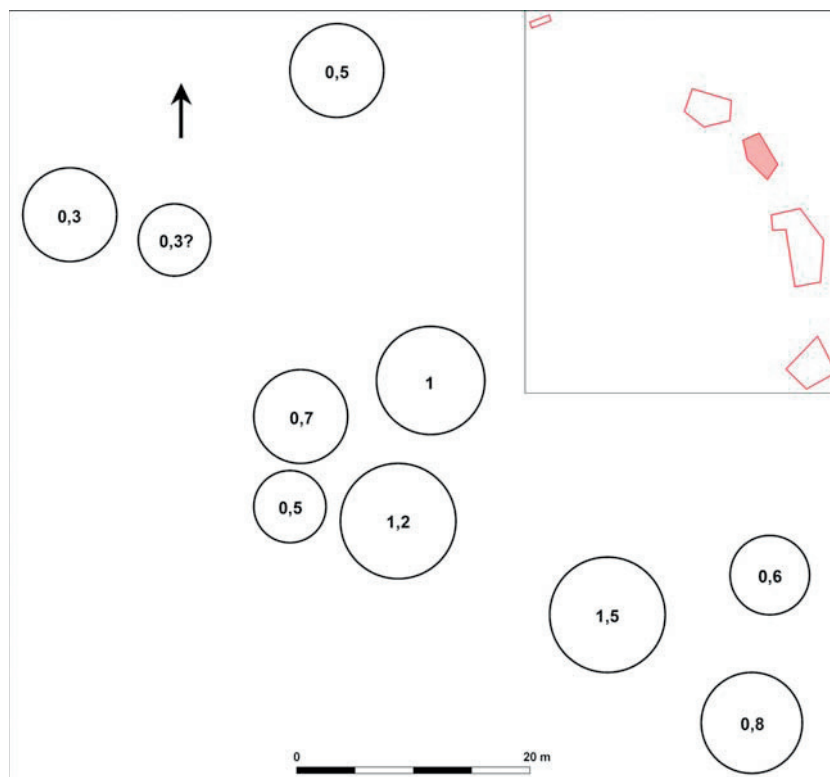
2 pav. Dovainonių I pilkapyno (Dovainonių, Kapitonišių I–V pilkapių grupių) saugoma teritorija ir apytikslė spėjama buvusio Dovainonių II pilkapyno teritorija. Kartografinis pagrindas – 2005–2006 m. aeronuotrauka.

3 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno I grupės situacijos planas (pilkaپی aukštis nurodytas metrais; klausukais pažymėti abejotini sampilai). *L. Kurilos, A. Kurilienės brėž.*

4 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno I grupės vaizdas 2010 m. *L. Kurilos nuotr.*

5 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno II grupės situacijos planas. *L. Kurilos, A. Kurilienės brėž.*

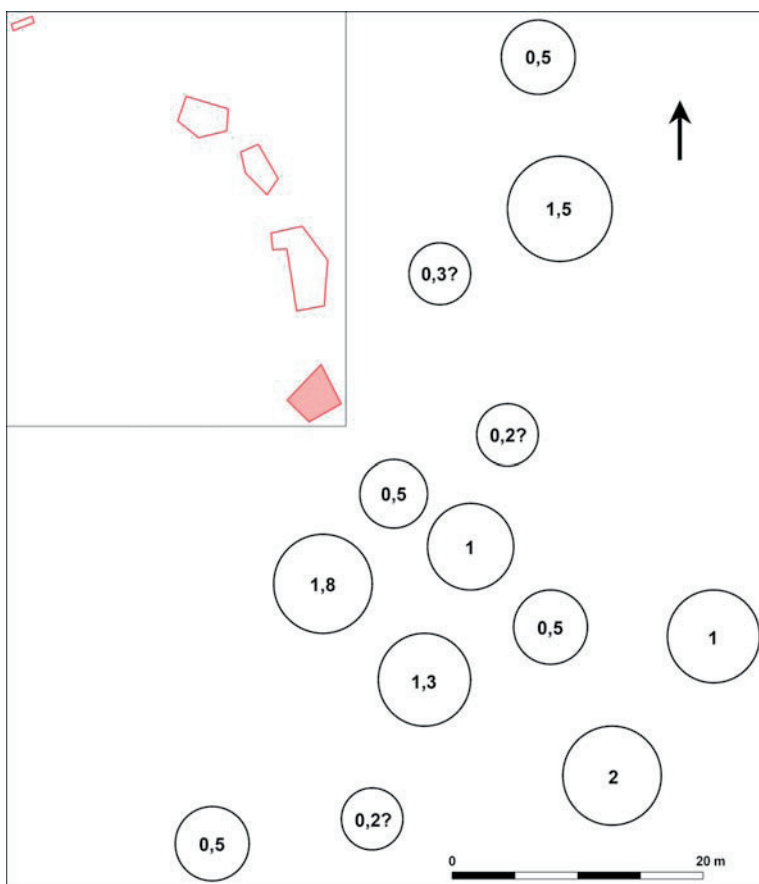
6 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno II grupės vaizdas 2010 m. *L. Kurilos nuotr.*

7 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno III grupės situacijos planas. *L. Kurilos, A. Kurilienės brėž.*

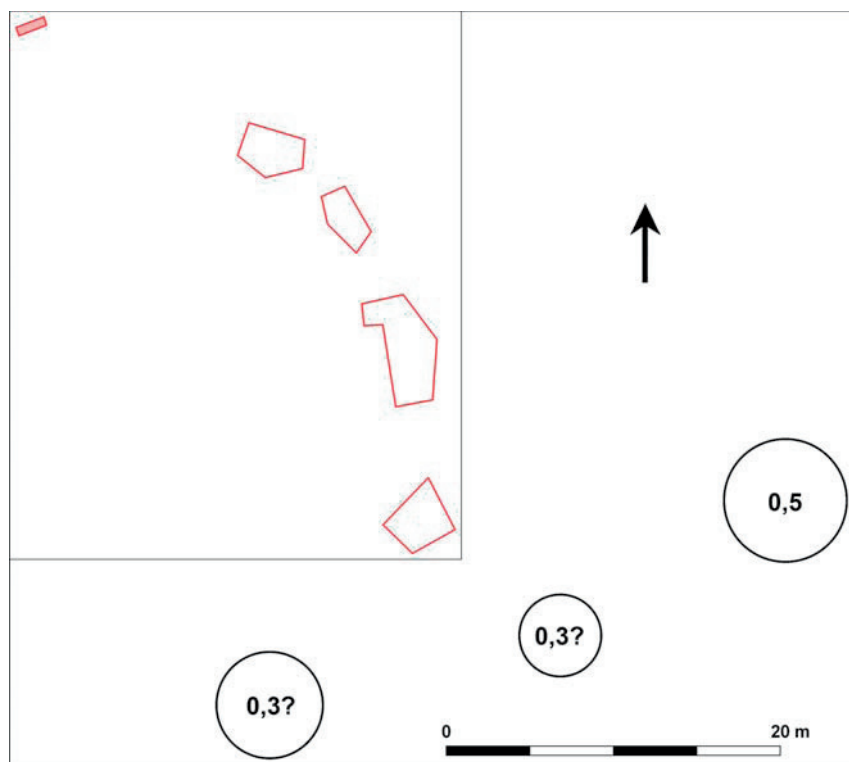
8 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno III grupės vaizdas 2010 m. *L. Kurilos nuotr.*

9 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno IV grupės situacijos planas. *L. Kurilos, A. Kurilienės brėž.*

10 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno IV grupės vaizdas 2010 m. *L. Kurilos nuotr.*

11 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno V grupės situacijos planas. L. Kurilos, A. Kurilienės brėž.

12 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno V grupės pilkapis 2010 m. L. Kurilos nuotr.

13 pav. Dovainonių I (Dovainonių, Kapitoniškių) pilkapyno II grupės vaizdas (tolumoje matyti I grupės vieta) 2010 m. pabaigoje. L. Kurilos nuotr.

nutolę 10 ir 13 m atstumu. Sampilai yra 5–7,5 m skersmens ir 0,2–0,5 m aukščio (12 pav.). Dviejų pilkapių centruose yra iškastos duobės.

Pilkapių grupės buvo apaugusios mišku, tačiau 2010 m. praūžusios audros dauguma medžių buvo išlaužyta ir išvartyta. Didžiojoje dalyje pilkapių grupių teritorijos (I ir II grupėse, dalyje III grupės bei IV grupės pakraštyje) miškas iškirstas plynai (13 pav.). Tuomet sužaloti ir kai kurie sampilai. Visa teritorija į R ir ŠR nuo pilkapių grupių yra apstatyta gyvenamaisiais namais.

Dovainonių II pilkapytas

Buvusio Dovainonių II pilkapyto vieta yra apie 1–1,1 km į ŠR nuo Kauno marių, į ŠR nuo dabartinio Kruonio–Rumšiškių kelio⁸, Dovainonių kaimo Š dalyje. Ji nutolusi apie 1–1,1 km į Š nuo Dovainonių I pilkapyto. Menamos pilkapyto teritorijos V dalyje dabar plyti dirvonuojantis laukas, vidurinę ir ŠR jos dalį kerta asfaltuotas kelias, Š dalyje tebėra pelkėto miško pakraštys, o PR dalis apstatyta ŽŪB „Nematekas“ gamybiniais pastatais. Šiuo metu jokių pilkapių liekanų šioje teritorijoje jau nematyti (14 pav.). Buvusio pilka-

14 pav. Dovainonių II pilkapyto vietos vaizdas 2010 m. L. Kurilos nuotr.

pyno vietos V dalyje aeronuotraukoje pastebėtos spėjamos kelių sampilų liekanos (15 pav.), tačiau vizualinis žvalgymas šiose vietose rezultatų nedavė (Kurila, Kurilienė, 2010, 438–439, pav. 3).

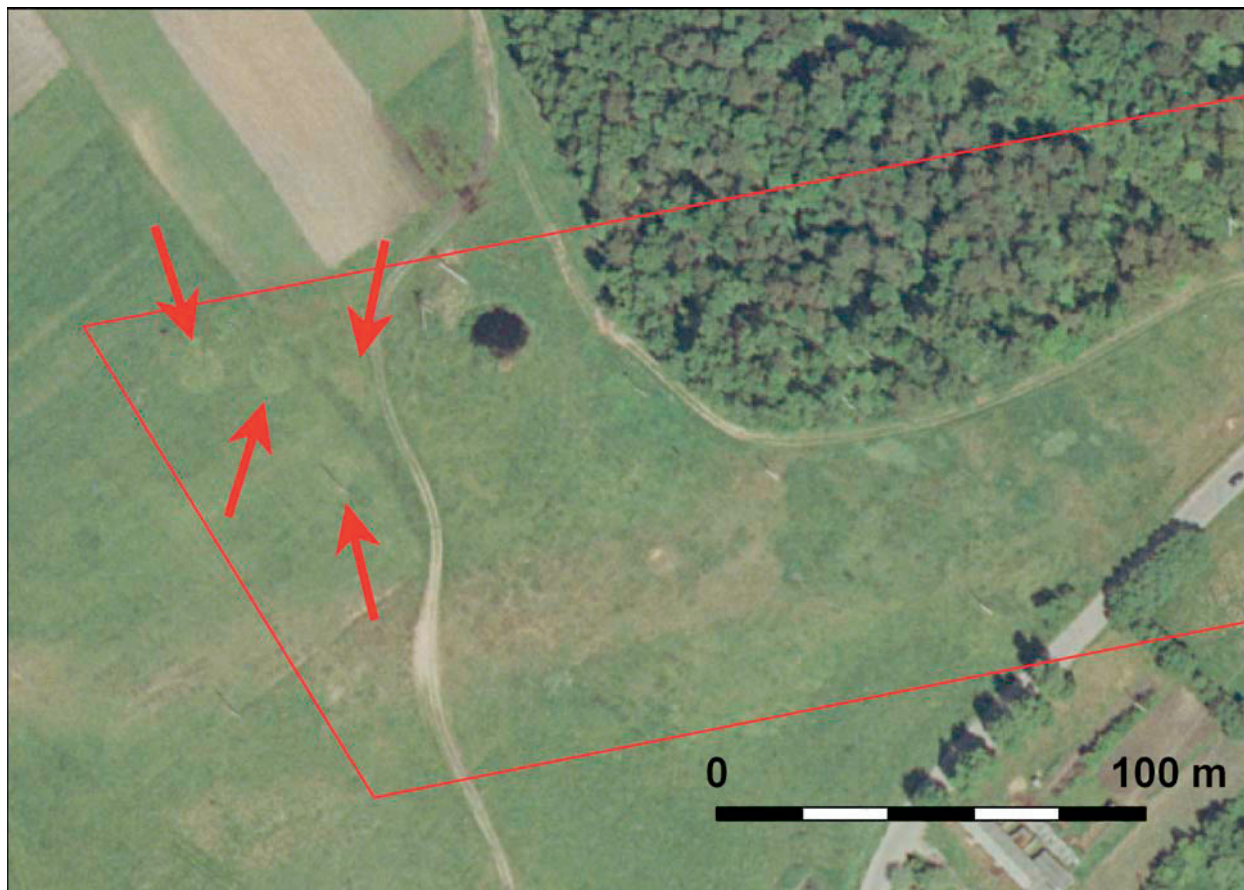
DUOMENYS APIE PILKAPYNUS IR KRAŠTOVAIZDŽIO KAITĄ

Dovainonių I pilkapytas

Pilkapiai prie buvusio Dovainonių I kaimo nukentėjo nuo įvairios žmonių veiklos. Išlikusios Dovainonių, Kapitoniškių I–V pilkapių grupės greičiausiai yra didesnio pilkapyto, anksčiau vadinto bendru Dovainonių I kaimo vardu, ar kelių gretimų pilkapytų liekanos. Tačiau koks buvo šių paminklų pirminis vaizdas, dabar spręsti sudėtinga. Kaimo kraštovaizdis ir pilkapių aplinka stipriai kito. Aiškiau šią kaitą galima pasekti tik kiek daugiau nei per pastarąjį šimtmetį. Nors įvairios informacijos apie pilkapius esama nemažai, ji gana lakoniška ir paviršutiniška, kai kada net prieštaringa.

Iki XIX a., kaip matyti 1795–1807 m. (LVIA, f. 536, ap. 7, b. 4933), 1812 m. (LVIA, f. 525, ap. 8,

⁸ Anksčiau per Dovainonių kaimą iš Kruonio į Rumšiškės ėjo du keliai. Vienas jų, buvęs kaimo PV pakraštyje, dabar jau sunykęs, dėl aiškumo tekste vadinamas senuoju, antrasis, esantis kaimo ŠR dalyje ir tebenaudojamas, – dabartiniu.

15 pav. Dovainonių II pilkapyno vietos V dalyje matomos pilkapių liekanų vietos (?). Kartografinis pagrindas – 2005–2006 m. aeronuotrauka.

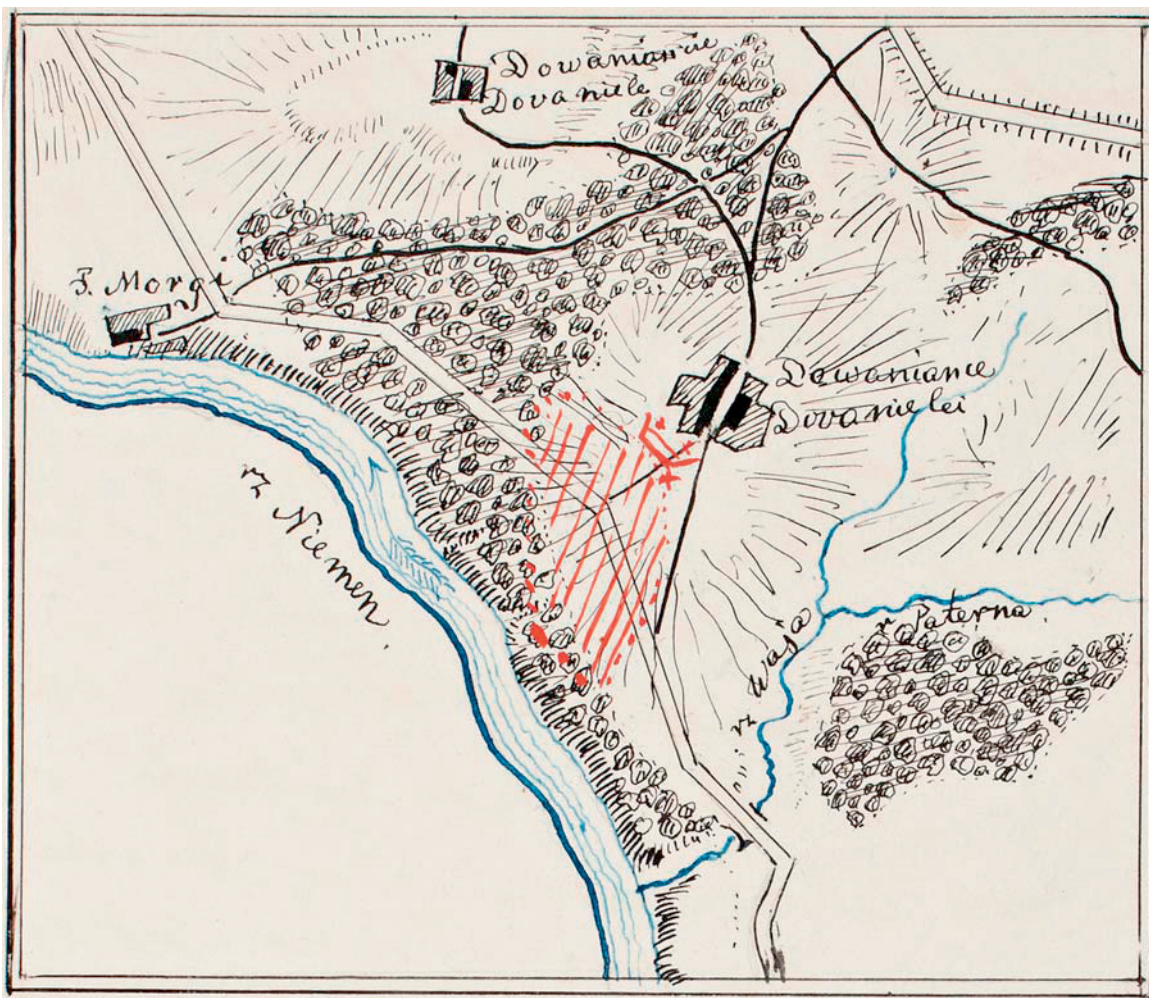
b. 1582) ir 1842 m. (LVIA, f. 526, ap. 7, b. 5428) žemėlapiuose, dabartinių Dovainonių apylinkės nebuvo tankiai apgyvendintos. Dovainonių, Kapitoniškių I–V pilkapių grupių aplinkoje sodybų greičiausiai nebuvo. Ko gero, iki tol pilkapynai nebuvo rimčiau nukentę nuo žmonių veiklos. Deja, jau ankstyviausi duomenys mini jų niokojimą.

Pirmosios žinios apie Dovainonių I pilkapyną mus pasiekia iš XIX a. pabaigos. F. Pokrovskis mini, kad už 3 varstų (3,2 km) nuo Rumšiškių, netoli Kauno–Gardino kelio, valstiečio Procharo Pustelnikovo žemėje, buvo 35 (1891–1893 m. duomenimis) ar 32 (1899 m. duomenimis) pilkapiai.

Vidutinis jų skersmuo buvo 9 aršiniai (6,4 m). Kai kurie pilkapiai, trukdę dirbti žemę, buvo nukasti ir suarti. Pilkapiuose buvo aptikta smulkių (deginčių?) kaulų ir geležies dirbinių. Du iš jų (žąslus?) žemės savininkas buvo išsaugojęs (Medžiaga, 1891–1893š; Покровский, 1899, 98). Kad tai – tie patys iki šių dienų išlikę Dovainonių, Kapitoniškių pilkapiai (esantys būtent apie 3 km į PR nuo tuometinio Rumšiškių miestelio pakraščio), patvirtina dažnai juos aprašant vėlesniuose šaltiniuose minima žemės savininkų Pustelnikovų (Pustelnikų) pavardė⁹.

Prie Dovainonių I kaimo F. Pokrovskis mini

⁹ Įvairiuose šaltiniuose nurodomi skirtingi šios pavardės variantai: Pustelnikovas, Pustelnykovas, Pustelnikas, Pustelninkas, Pustelnykas, Pūstelnykas. Toliau tekste pavardė bus nurodoma pagal cituojamą šaltinį.

16 pav. Dovainių I kaime T. Daugirdo pažymėta kapinyno vieta (Dowgird, 1909š, 49).

buvus ir kitą 30-ies pilkapių grupę (Покровский, 1899, 98). Valstiečio Pustelnikovo sodybą visi vėlesni šaltiniai nurodo stovėjus būtent Dovainių I kaime (Dovainonys II buvo į ŠR, Dovainonys III – į ŠV nuo Dovainių I). Taigi neaišku, ar F. Pokrovskio minimi pilkapynai iš tiesų buvo du atskiri paminklai, ar supainioti gretimai Dovainių kaimai (turėti omenyje Dovainionyse II buvę pilkapiai?), ar neteisingai suprasta iš skirtingų šaltinių surinkta informacija apie vieną pilkapyną.

1908 m. Dovainių I apylinkėse lankėsi T. Daugirdas. Keista, kad savo ataskaitoje (Dowgird, 1909š, 49–51) pilkapių jis net nemini, o paminklą

laikė kapinynu ir žymėjo jį tuomet vartotu kapinyno ženklu. Pridėtame žemėlapyje (16 pav.) nurodytas apie 1x0,5 km dydžio plotas, apimantis abi senojo Kruonio–Rumšiškių kelio puses – maždaug visas penkias dabartines pilkapių grupes ir dar gerokai toliau į Š ir R nuo jų. Kuo remdamasis T. Daugirdas apibrėžė šią teritoriją ir kodėl neatkreipė dėmesio į gerai matomus ir gerai žinomame F. Pokrovskio archeologiniame žemėlapyje aprašytus pilkapius – neaišku. Minima, jog dalis kapinyno tuomet buvo ariama, dalis – apaugusi retu mišku. Ataskaitoje nurodomas žemės savininkas „burlokas“ Prokomas ar Prokoras greičiausiai yra F. Pokrovskio minėtas Procharas

Pustelnikovas. Ataskaitoje pateiktas ir vietos gyventojų pasakojimas, esą carienės Jekaterinos laikais čia (Dovainonių piliakalnyje?) buvusi tvirtovė, vykusios kovos, o žuvusieji čia ir laidoti¹⁰.

Kaip matyti XIX a. pabaigos – XX a. pradžios žemėlapyje (17 pav.), dabartinių Dovainonių, Kapitoniškių I–V pilkapių grupių teritorija tuomet nebuvo apaugusi mišku ir galėjo būti ilgą laiką ariama. Artimiausioje pilkapyno aplinkoje stovėjo vienintelė Pustelnikovo sodyba, buvusi į P nuo dabartinės I ir į V nuo II pilkapių grupės (jos vieta šiuo metu dar matoma). Tikėtina, kad pilkapyno Š dalis tuomet nukentėjo labiausiai (minimi Pustelnikovo nukasti pilkapiai). Tačiau kiek paminklas buvo niokojamas iki tol, pavyzdžiui, tiesiant dabartinių pilkapynų ŠR pakraščiuėjusį kelią, žinių nėra. Tikrai iš abejotinių T. Daugirdo užuominų galima spėti, kad kelias kirto paminklo teritoriją, o į ŠR nuo kelio galimai buvę pilkapiai suniokoti. Nors rašytinių duomenų apie tai nėra, apkasai liudija, kad III ir IV pilkapių grupės nukentėjo Pirmojo pasaulinio karo metu.

Tarpukariu žinių apie Dovainonių I pilkapius užfiksuota daugiau. XX a. 3-iajame dešimtmetyje prie Dovainonių I kaimo minima buvus apie 30 pilkapių (Tarasenska, 1928, 122). E. Volteris 1932 m. tyrinėjimų ataskaitoje detalai aprašo pilkapių grupių išsidėstymą. Nurodoma, kad I grupėje (į ŠV nuo J. Pustelnikovo sodybos) buvo 10 pilkapių, iš kurių tik 4 – sveiki. II grupėje (į PR nuo sodybos) buvo dar 16 sampilų, iš jų tik 7 – gerai išlikę. Ariamame lauke tarp šių dviejų grupių dar buvo matoma suardytų pilkapių liekanų, taigi praetyje jos greičiausiai sudarė ištisą pilkapių grupę (galbūt aprašytos kadaise P. Pustelnikovo suniokotų jo sodybos aplinkoje buvusių sampilų liekanos). Dar toliau į PR pastebėti keli pilkapiai (III grupė), labai suniokoti apkasų. Atrodo, IV ir V pilkapių grupės tuomet liko nesurastos. Tuo metu Dovainonių I kaime iš viso buvo

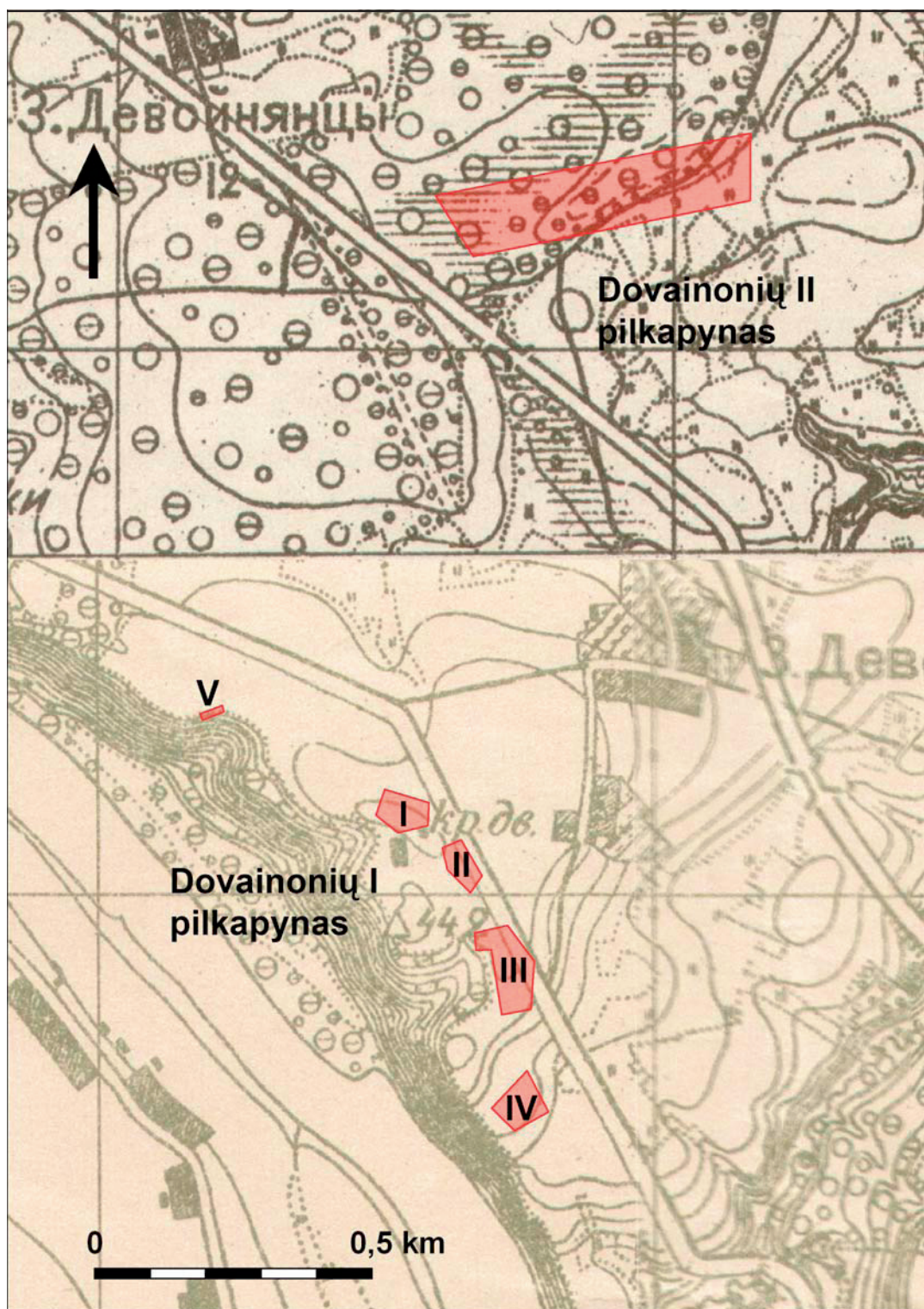
žinoma 14 sveikų pilkapių, o kiti gerokai apardyti – nuarti ar nukasti. Jie buvo 5–9 m skersmens ir 0,6–1,5 m aukščio (Volteris, 1932š, 11; VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 258). Tą pačią informaciją pateikia ir J. Puzinas (Puzinas, 1932, 827; 1932š¹¹). C. Engel nurodo I grupėje buvus 11, o II – 15 pilkapių. Be to, suartame lauke į R nuo I ir į Š nuo II pilkapių grupės jis pastebėjo degintinių kaulų, kuriuos palaikė plokštinio kapinyno liekanomis (Engel, 1932š, 8–9) (ši informacija kažkiek atitinka T. Daugirdo žinutę apie Dovainonių kapinyną).

1935 m. duomenimis, I grupėje buvo 11 (suskaiciuoti ir 1932 m. ištirti ir vėl supilti sampilai?), II grupėje – dar keli apardyti pilkapiai, vadinti švedų, prancūzų kapais arba Kalnelių vienkiemiu (Pryšmantas, 1935š, 54). Valstybės archeologijos komisijai 1936 m. Liubos Pustelnikaitės (Pustelninkaitės) pasirašytame pasižadėjime saugoti pilkapius užfiksuota, kad jos žemėje dešiniajame Nemuno krante buvo apie 15 sampilų. Aplink juos tuomet buvusi ariama žemė. Nurodoma, kad pilkapynas pasiekiamas nuo senojo Kruonio–Rumšiškių kelio, einančio per Dovainonių I kaimą, per Pustelnikaitės ūkį (VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 260, 268). Pilkapių, vadintų Milžinų kapais, buvo ne tik J. Pustelnikovo, bet ir kitų Dovainonių I kaimo gyventojų V. ir B. Raudakevičių bei K. ir M. Dubosų žemėje (VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 263–264, 269). Turimais 1911 m. duomenimis, Dubosų rėžis buvo ties II pilkapių grupe, Randakevičių (Raudakevičių?) – į P nuo jo, ties III ir IV pilkapių grupėmis (LCVA, f. 1250, a. 4, b. 3/654).

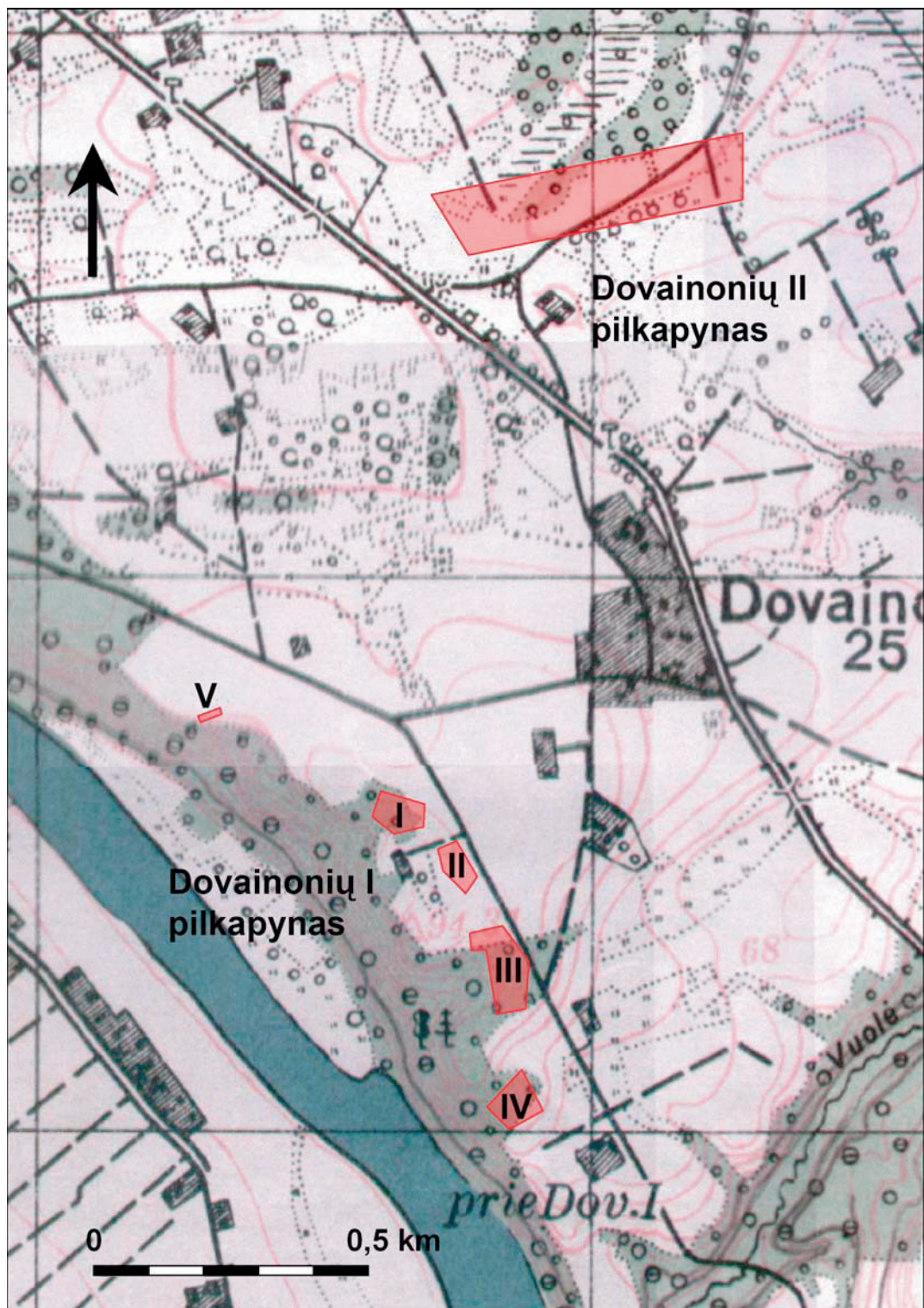
Į R ir ŠR nuo pilkapyno tarpukariu plytėjo dirbami laukai, buvo įsikūrusios vos kelios sodybos. Galima atkreipti dėmesį, kad dabartinių Dovainonių, Kapitoniškių I, III ir IV pilkapių grupių teritorijos jau buvo apaugusios mišku, o tarp jų buvusiuose plotuose greičiausiai buvo ariama (18 pav.) (žemėlapyje matomas ir į Pustelnikovų sodybą tarp I ir II pilkapių grupių vedęs keliukas).

¹⁰ Galbūt tai – žodinėje tradicijoje išlikę 1794 m. sukilimo atgarsiai.

¹¹ J. Puzino tyrinėjimų dienoraščio puslapiai nenumeruoti, todėl išnašose nenurodomi.

17 pav. Dovainonių I ir II pilkapynų aplinka XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Kartografinis pagrindas – pagal 1882–1907 m. carinės Rusijos instrumentinę topografinę nuotrauką (M 1:21000) kaizerinės Vokietijos išleistas karinis topografinis žemėlapis (M 1:25000).

18 pav. Dovainonių I ir II pilkapynų aplinka XX a. 3-iajame dešimtmetyje. Kartografinis pagrindas – 1929 m. lietuviškas karinis topografinis žemėlapis (M 1:25000).

19 pav. Dovainonių I pilkapyno I grupės (?) vaizdas 1952 m. (Petruolis, 1964š, 178).

Tikėtina, kad būtent ši aplinkybė ir lėmė dabartinį pilkapių grupių išsidėstymą, t.y. išliko daugiausia tie sampilai, kuriuos nuo sunaikinimo saugojo miškas. Tiesa, dalis jų, buvusių lauke netoli senojo Kruonio–Rumšiškių kelio ir keliuko į sodybą susikirtimo (dabartinė II pilkapių grupė), išliko palyginti neblogai. V pilkapių grupė, atrodo, buvo pamiškėje ir galėjo būti apardyta.

Pokariu (19 pav.) didžiausi kraštovaizdžio pokyčiai Dovainonių I kaime vyko patvenkus Nemuną ir užliejus Kauno marias (1959 m.). Jų krantas kiek priartėjo prie pilkapyno, tačiau pilkapių tuomet, reikia manyti, nebuvo sunaikinta (pilkapynas yra aukštoje Nemuno kranto terasoje, tiksliai V grupė yra visai arti stataus kranto šlaito, nuo kurio galėjo nuslinkti dalis sampilų). Pirmaisiais pokario dešimtmečiais žinių apie pilkapyną beveik neužfiksuota, išskyrus žinutę, kad jo vieta (greičiausiai – kalvelėje esanti I pilkapių grupė) vadinta Prokoro kalnu (Tautavičius, 1953šb, 5) (pavadinimas neabejotinai kilęs nuo Procharo Pustelnikovo). Dovainonių, Kapitoniškių I–V grupės pamažu apaugo mišku, apleistas senasis Kruonio–Rumšiškių kelias. Pustelnikovų sodyba sunyko, bet tankiai apstatyta teritorija į R ir ŠR nuo dabartinių pilkapių grupių (20 pav.). Ar nuo statybų nukentėjo pilkapiai, duomenų nėra, bet jie buvo žalojami įvairios žmonių veiklos: kasami

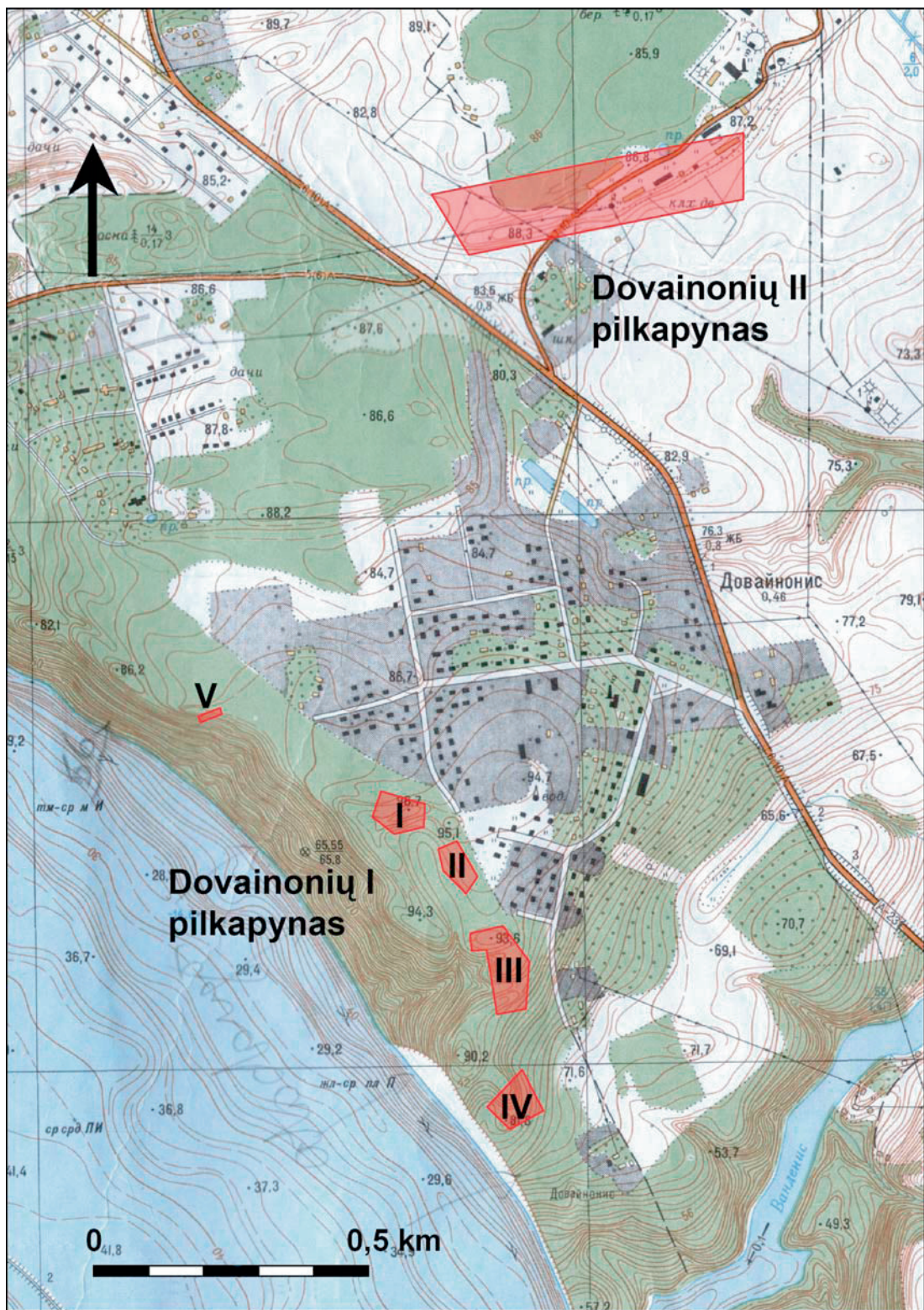
bulvarūsiai, šiukšlių duobės, įrengiamos pasilinkminimų vietos ir t.t. 1977 m. I pilkapių grupėje suskaičiuoti jau tik 9 sampilai, II grupėje – 7 (ir galbūt dar keli suardyti?), III grupėje – 10 (ir iškasintų pilkapių liekanos) (Černiauskas, 1977š, 8). 1999 m. duomenimis, I grupėje buvo 6 pilkapiai ir kelių sampilų liekanos, II grupėje – 11, III grupėje – 8 (pagal KPCA saugomas paminklų dosjė).

1971 m. žvalgomosios ekspedicijos metu pastebėtas vienas sveikas ir 5 suardyti pilkapiai, buvę į PV nuo Kauno vyskupo (turėtas omenyje vyskupas J. Matulaitis-Labukas) vilos (Tautavičius, 1971š, 29). Tai – dabartinė V pilkapių grupė. Tačiau į šią informaciją nebuvo atkreiptas dėmesys, ir pilkapių grupė liko užmiršta. Ji naujai surasta tiksliai rengiant šį straipsnį (Kurila, Kurilienė, 2010, 437–438, pav. 1).

Iki tol buvusi nežinoma, IV pilkapių grupė aptikta tiksliai 1999 m. Čia suskaičiuota 12 pilkapių (Strazdas, 2000, 210).

Dovainonių II pilkapynas

Maždaug tose vietose, kur vėliau buvo Dovainonys II ir III, jau nuo XIX a. pradžios žemėlapiuose žymimi Dovainonių ir Mergakalnio (Дзѣвичагура) kaimai (LVIA, f. 525, ap. 8, b. 1582; f. 526, ap. 7, b. 5428). Ar į jų laukus pakliuvo pilkapiai, nežinoma. Apie Dovainonių II pilkapyną XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės informacijos yra mažai. Kaip minėta, F. Pokrovskis nurodo prie Dovainonių I kaimo, valstybiniame miške, buvus kitą (ne Pustelnikovo žemėje) 30-ies pilkapių grupę (Покровскій, 1899, 98). Gali būti, kad čia minimas pilkapynas, vėlesniuose šaltiniuose žinomas Dovainonių II vardu. Seniau Dovainonių I ir II kaimų laukų riba ėjo dabartiniu Kruonio–Rumšiškių keliu. Aptariamasis pilkapynas buvo į ŠR nuo šio kelio, t.y. jau Dovainonių II kaime, bet netoli nuo Dovainonių I, todėl klaidingas pilkapyno pavadinimas F. Pokrovskio tekste yra visai tikėtinas. Nurodomas pilkapių skaičius ir lokalizacija miške tokiai galimybei neprieštarautų.

20 pav. Dovainonių I ir II pilkapyių aplinka XX a. 9-ajame dešimtmetyje. Kartografinis pagrindas – 1983 m. sovietinis karinis topografinis žemėlapis (M 1:10000).

21 pav. Dovainonių II pilkapyno vaizdas 1953 m.
A. Tautavičiaus nuotr. (LIIR, neg. Nr. 2465).

Dovainonių II pilkapyno vieta XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje buvo apaugusi mišku, į P ir R nuo jos plytėjo dirbami laukai, į Š ir V – pelkė. Sodybų artimiausioje pilkapyno aplinkoje nebuvo (17 pav.). Apie galimą pilkapių ardyimą ar radinius duomenų nėra. Tikėtina, kad dalis pilkapių buvo suniokoti tiesiant kelią, jungiantį dabartinį Kruonio–Rumšiškių kelią su senuoju Vilniaus–Kauno keliu. Tačiau galima spėti, kad paminklas tuomet dar buvo iš esmės nesuardytas.

Nurodoma, kad dar 1926 m. šiame pilkapyne buvo 35 pilkapiai (Mekas, 1932), tačiau tais metais iškirtus mišką pilkapyno teritoriją imta arti (Senas Rumšiškietis, 1932). Iki suardymo pilkapiai, vietos gyventojų teigimu, buvę aukšti ir gražūs (Puzinas, 1932š). Vietos gyventojai juos mėgino kasinėti ir aptiko metalinių dirbinių, kuriuos esą atidavė Kauno muziejui. Vėliau pilkapiai buvo tiesiog nukasti, kad netrukdytų dirbti žemei (Tautavičius, 1953ša, 1–2; 1953šc¹²). P. Tarasenka 1928 m. mini ties Dovainonių II kaimu buvus jau vos kelis pilkapius (Tarasenka, 1928, 122). Greičiausiai tuos pačius pilkapius aprašė J. Puzinas ir E. Volteris. Jų teigimu, Dovainonių II ir III kaimų vidulaukėje (Dovainonys III buvo į V nuo Do-

vainonių II; kaimų riba buvo pilkapyno teritorijoje), greta dabartinio Kruonio–Rumšiškių kelio, E. Valiūno žemėje, 1932 m. buvo išlikę tik du sampilai iš daugiau kaip 30-ies. Kitų pilkapių arime jau matėsi tik pėdsakai – šviesaus smėlio dėmės (Puzinas, 1932; 1932š; Volteris, 1932š, 12). 1935 (Pryšmantas, 1935š, 54) ir 1936 m. (VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 270, 274) minimi 4 dideli apleisti pilkapiai, buvę Dovainonių II kaime, Edvardo Valiūno žemėje, kairėje (važiuojant nuo Rumšiškių) dabartinio Kruonio–Rumšiškių kelio pusėje. Aplink juos plytėjo dirbama žemė. Pilkapiai vadinti kapčiais arba prancūzų kapais. Minima, kad juose buvo aptinkama įvairių radinių (galbūt turėti omenyje ir 1932 m. kasinėjimai) (VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 272–273). Turimais 1924 m. duomenimis, E. Valiūno režis buvo į Š nuo keliuko, vedančio iš dabartinio Kruonio–Rumšiškių kelio į senąjį Vilniaus–Kauno kelią (LCVA, f. 1250, a. 4, b. 3/629). Greičiausiai į jį pakliuvo tik palyginti nedidelė pilkapyno teritorijos dalis.

Tarpukario žemėlapyje didžioji buvusio pilkapyno teritorijos dalis jau pažymėta kaip dirbami laukai (18 pav.). Atrodo, jis sunaikintas būtent XX a. 3-iojo dešimtmečio pabaigoje. Jau po Antrojo pasaulinio karo užfiksuoti vietos gyventojų pasakojimai byloja, kad tarpukariu, suskaidžius sklypą rėžiais ir išdalinus atskiriems savininkams, šie ėmė pilkapius, kurių iki tol buvo gana daug ir didelių, ardyti. Dalis jų buvo nuarti, dalis – iškasinėti ar visai nukasti. Čia buvo rasta balno kilpų, žalvarinių „skambaliukų“. Žmonių kaulų neaptikta, tačiau minimi pastebėti smulkūs (degintiniai?) kaulų fragmentai (Tautavičius, 1953ša, 1–2; 1953šc).

Gerokai daugiau informacijos apie Dovainonių II pilkapyno lokalizaciją ir pilkapių išsidėstymą suteikia A. Tautavičius. Jis 1953 m. nurodo pilkapyno vietą buvusį į ŠR nuo dabartinio Kruonio–Rumšiškių kelio, apie 220 m į ŠŠR nuo Do-

¹² A. Tautavičiaus tyrinėjimų dienoraščio puslapiai nenumeruoti, todėl išnašose nenurodomi.

vainonių septynmetės mokyklos pastato, šalia tuomet pradėto statyti kolūkio klojimo, ant pailgos kalvos, netoli keliuko, jungiančio dabartinį Kruonio–Rumšiškių kelią su senuoju Vilniaus–Kauno keliu (Tautavičius, 1953ša, 1; 1953šc). Ši vieta nesunkiai lokalizuojama žemėlapyje – nurodytu atstumu nuo buvusios mokyklos (dabar šiame pastate, esančiame Alytaus g. 3, įsikūręs VŠĮ Dovainonių darbo terapijos centras) pažymėtas didelis klojimo pastatas (20 pav.). Pilkapiai buvę išsidėstę ilga juosta. Jų liekanų pastebėta iki 110 m į V ir iki 220 m į R nuo pastato¹³. Tik du pilkapiai prie statomo klojimo P sienos buvo išlikę geriau, o kiti – jau visiškai sunaikinti (Tautavičius, 1953ša, 2; 1953šc) (21 pav.). Tuomet suskaičiuoti mažiausiai 6 pilkapiai ar jų liekanos.

Vėlesnių žinių apie šį paminklą nėra, pilkapių liekanų daugiau nebuvo pastebėta. Minėtasis klojimas sunyko, o tikėtinoje pilkapyno teritorijos R dalyje pastatyti dar keli ūkiniai kolūkio pastatai (dabar priklausantys ŽŪB „Nematekas“). Vietos gyventojų pasakojimu, buvusio pilkapyno teritorijoje buvo kasamas smėlis, įrengiami bulviarūsiai.

ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ EIGA IR METODIKA

1908 m. tyrinėjimai

Pirmą kartą kasinėjimai Dovainonių I pilkapyne vykdyti 1908 m. liepos 12 d., kuomet čia lankėsi KMM darbuotojas archeologas T. Daugirdas, lydimas pono L. Krzew¹⁴ ir kažkokio Michała. Į Dovainonis jie užsuko liepos 5–13 d. trukusios

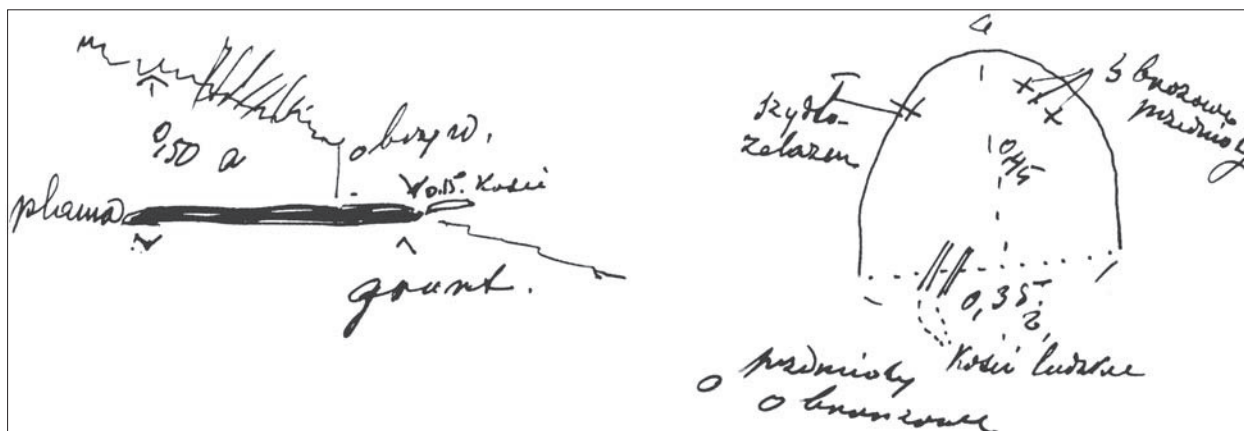
žvalgomosios ekspedicijos, greičiau jau vadintinos ekskursija, po Alytaus ir Kauno apylinkes metu. Paminkle, kurį laikė kapinynu, ekspedicijos dalyviai, atrodo, praleido ne ilgiau nei valandą, taigi nenuostabu, kad beveik jokių žinių apie jį nepaliko. Greičiausiai jie netgi nenuėjo toliau nuo senojo Kruonio–Rumšiškių kelio, nes neaprašė (nepastebėjo?) lauke buvusių pilkapių. Dar tą pačią dieną jie suspėjo aplankyti Rumšiškės, Šilėnus, Žiegždrius, Laumėnus, Pakalniškes ir kelias kitas vietas. Viešnagę Dovainonyse T. Daugirdas glaustai aprašė savo dienoraštyje (Dowgird, 1909š, 49–51).

Per trumpą laiką Dovainonyse I surinkti keli žemės paviršiuje aptikti radiniai ir mėginta kasinėti du pastebėtus degintinius kapus. Ekspedicijos dalyviai neturėjo netgi kastuvų ar kitos reikalingos įrangos, todėl tyrinėjimai nebuvo visaverčiai. Vieną kapą T. Daugirdas kasinėjo „suomišku peiliu“, o kitame tik surinko arti žemės paviršiaus buvusius kaulus. Tyrinėjimų fiksacija nepasižymėjo šiam archeologui šiaip jau būdingu (Kulikauskas, Zabiela, 1999, 117) kruopštumu – nupieštas tik labai schematiškas pirmojo kapo planelis (22 pav.) ir pateiktas trumpas, nors ir pakankamai informatyvus, aprašymas. Tiesa, žvalgytos vietos žemėlapis (16 pav.) nupieštas labai profesionaliai – matyt, jau grįžus iš ekspedicijos. Atrodo, ekspedicijos dalyviai turėjo ir fotoaparata (Dowgird, 1909š, 51), tačiau jokių nuotraukų ataskaitoje nepateikta.

Kasinėjimų metu rinkti radiniai ir kaulai, bet apie jų tolesnį likimą duomenų nėra. Tikėtina, kad jie galėjo būti perduoti KMM arba liko asmeniame archeologo rinkinyje. T. Daugirdas savo ataskaitoje pateikė tik trumpus radinių aprašymus (Dowgird, 1909š, 50).

¹³ Apibrėžiant spėjama buvusio pilkapyno teritoriją atsižvelgta į šiuos A. Tautavičiaus pateiktus orientyrus ir teritorijos aeronuotraukoje pastebėtas tikėtinas sampilų liekanas.

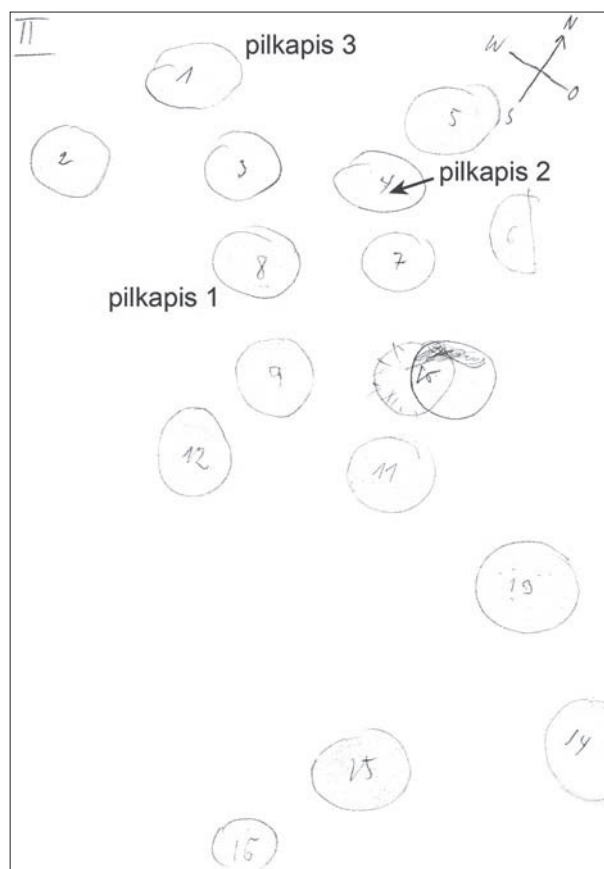
¹⁴ Šio asmens tapatybės nustatyti nepavyko. Ataskaitoje T. Daugirdas jį vadina tai Krzew, tai Krzewicki. Tačiau atrodo, kad turimas omenyje ne archeologas L. Krzywickis, kaip kartais nurodoma (Tautavičius, 1953šb, 5; Rimantienė, 1980, 13).

22 pav. Dovainonių I kaime T. Daugirdo ištirto degintinio kapo 1 planas ir pjūvis (Dowgird, 1909š, 49).

1932 m. tyrinėjimai

Antrąkart archeologiniai tyrinėjimai Dovainonių pilkapynuose vykdyti 1932 m. rugpjūtį surengtos archeologinės ekspedicijos metu. Jai vadovavo KMM direktorius ir Kauno universiteto profesorius E. Volteris, o dalyvavo Karaliaučiaus „Prussia“ muziejaus konservatorius dr. C. Engel, tuomet dar Heidelbergo universiteto studentas J. Puzinas ir KMM konservatorius K. Mekas. Nors E. Volteris buvo formalus ekspedicijos vadovas, daugumą pilkapių ir kapų savarankiškai kasinėjo ir viską fiksavo kiti jos dalyviai. Jis pats perkasė tikrai vieną pilkapį, bet beveik jokios informacijos apie jį nepaliko. Be Dovainonių, lankyti ir kiti paminklai: akmens amžiaus gyvenvietė, kapinynas ir piliakalnis Pakelkoje (turėtas omenyje Lentainių piliakalnis, vadinamas Kleboniškiu, Pekelka), Lapių dvaras, Kapitoniškių (Laukininkų) pilkapynas, Pakalniškių apylinkės, akmens amžiaus gyvenvietė Laumėnuose, kapinynai Šlienavoje ir Mozūruose (Mozūriškėje). Kai kuriuose paminkluose atlikti nedideli tyrinėjimai, rinkti radiniai, apklausti vietos gyventojai. Buvusioje Nemuno saloje prie Žiegždrių dvaro, o paskui – ir Senkaunės saloje prie Silėnų (turbūt turėtas ome-

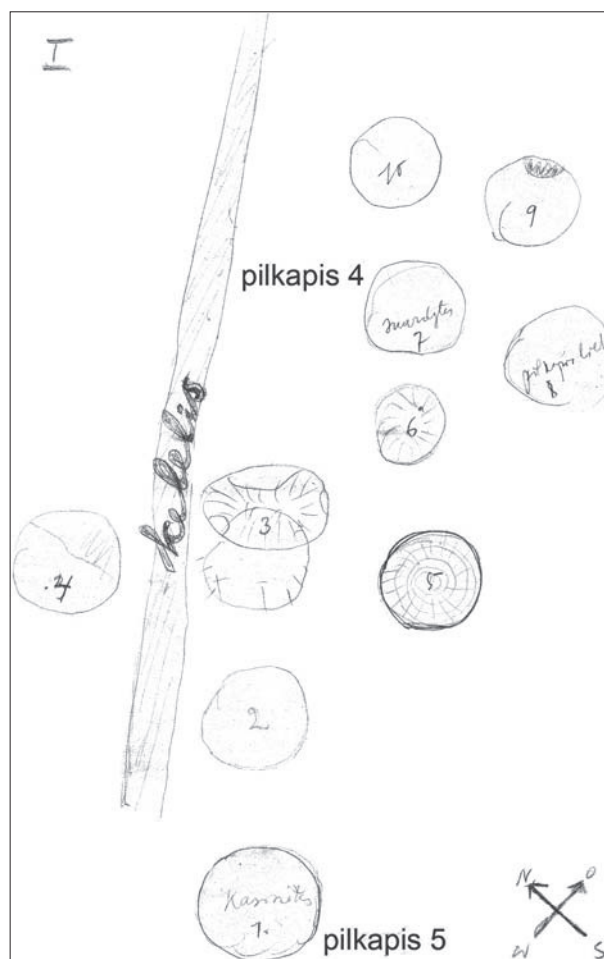
23 pav. Dovainonių I pilkapyno II grupės planas ir ištirtų pilkapių vietos¹⁵. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932š).

¹⁵ J. Puzinas nurodo, kad C. Engel ištyrė pilkapį, plane pažymėtą numeriu 8 (Puzinas, 1932š). Tuo tarpu C. Engel savo ataskaitoje nurodo, jog kasinėjo toliausiai į VŠV buvusį sampilą (plane – 1 arba 2?) (Engel, 1932š, 10). Reikia manyti, kad J. Puzino, sudariusio pilkapių grupės planą, informacija yra tikslesnė.

nyje Šilelis), ties Nevėžio žiotimis ieškota Marienverderio pilies liekanų (Prof. Volterio, 1932a; Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š; Ž-kas, 1932, 750).

Rugpjūčio 18 d. Dovainonių I pilkapyne, II pilkapių grupėje C. Engel ištyrė vieną apardytą pilkapį 1 (Engel, 1932š, 10–12; Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š, 11; VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 258). Po savaitės, rugpjūčio 25 d., toje pačioje pilkapių grupėje J. Puzinas ištyrė pilkapį 2, o K. Mekas – pilkapį 3 (Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š, 12) (23 pav.). Rugpjūčio 25 ir 26 d. I pilkapių grupėje K. Mekas ištyrė pilkapį 4, o J. Puzinas – pilkapį 5 (Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š, 12) (24 pav.). Rugpjūčio 25–29 d. kasinėta Dovainonių II pilkapyne. Čia E. Volteris perkasė vieną pilkapį¹⁶ (Volteris, 1932š, 12). Tuo pačiu metu J. Puzinas ir K. Mekas tyrinėjo pilkapyno teritorijoje buvusius degintinius kapus, kuriuos ekspedicijos dalyviai laikė plokščiniais („lygiais“). Iš viso jų aptikta septyni (Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š, 12–13)¹⁷. J. Puzinas mini ir „kapčių“, kuriame rugpjūčio 29 d. rasti žąslai (Puzinas, 1932š). Koks tai buvo objektas (pilkapio liekanos?) ir ar jis buvo iširtas, neaišku.

Tyrinėjimams buvo pasirenkami ir geriau išlikę, ir labai apardyti sampilai (25 pav.). Kasinėjimams vykdyti gana skubiai, pilkapį ištiriant per dieną ar dvi, nors minima, kad buvo kasama plonais sluoksneliais, rūpestingai ir atsargiai (P-nius, 1932a; 1932b; Puzinas, 1932, 827; Volteris, 1932š, 11; VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 258). Kasimo darbams samdyti vietos gyventojai, be to, dirbo keli studentai. Iki tyrinėjimų pilkapiai buvo matuojami ir fotografuojami (Puzinas, 1932, 827; Volteris, 1932š, 11–12; VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 258), J. Puzino tyrinėjimų dienoraštyje pateikiami kas pusę metro dviem kryptimis niveliuoti (greičiausiai nuo ištiesių virvučių, kurios matomos išlikusiose tyrinėjimų nuotraukose) sampilų aukščiai (Puzinas, 1932š). Buvo nukasama po pusę sampilo (nepalikant

24 pav. Dovainonių I pilkapyno I grupės planas ir iširtų pilkapių vietos. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932š).

25 pav. Archeologiniai tyrinėjimai Dovainonių I pilkapyne, vienas iš pilkapių iki tyrinėjimų (Puzinas, 1932, 827).

¹⁶ Ataskaitoje šis pilkapis nenumeruotas. 1953 m. tyrinėjimų metu jam suteiktas numeris 1.

¹⁷ J. Puzino tyrinėjimų dienoraštyje ir E. Volterio ataskaitoje kapų numeracija nesutampa. Toliau kapai numeruojami remiantis J. Puzino dienoraščiu.

kontrolinių juostų) ir fiksuojama pjūvio stratigrafija (Puzinas, 1932š) (26 pav.). Galbūt ne visi pilkapiai tyrinėti itin preciziškai – suardytas pilkapis 4, pasak J. Puzino, „žiūrėtas“. Kruopščiausiai dirbo C. Engel ir J. Puzinas (27 pav.), kurie tiksliai fiksavo radinių ar degėsių padėtį pilkapiuose (Engel, 1932š, 10–11; Puzinas, 1932š). J. Puzinas nubraižė schematiškus savo ištirtų pilkapių ir kapų planus (Puzinas, 1932š) (28–31 pav.). Be to, jis sudarė I ir II pilkapių grupių situacijos planus (Puzinas, 1932š) (23, 24 pav.). Atrodo, jie braižyti labai apytiksliai, nematuojant, todėl dabar planuose identifikuoti ištirtų pilkapių vietas yra sudėtinga. Ar kasinėjimus grafiškai fiksavo kiti ekspedicijos dalyviai, nežinoma. Tyrinėjimų metu fotografuota, sprendžiant iš tam skirtų lėšų sąmatos (1 lent.) – nemažai, bet jokių nuotraukų, išskyrus spausdintas tuometinėje periodinėje spaudoje, neišliko. Gero kai primityvesnė, iš esmės XIX a. antrosios pusės lygio, buvo paties E. Volterio kasinėjimų metodika. Jis pilkapį kasinėjo „tranšėja“ (Puzinas, 1932š). Tai patvirtino 1953 m. tyrinėjimai jo perkastame pilkapyje 1, kuriame užfiksuotos šių kasinėjimų žymės – dvi 1 bei 0,6 m pločio tranšėjos, kurios netgi nekirto viso sampilo (Tautavičius, 1953ša, 4–6). Pilkapių grioviai ar duobės nefiksuotos, apie jas jokios informacijos nepateikiama.

Dovainonių I pilkapis 1, baigus tyrinėjimus, buvo vėl supiltas (Senas Rumšišketis, 1932; Volteris, 1932š, 11; VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 258), tačiau neminima, ar analogiškai sutvarkytos ir kitos tyrinėjimų vietos. Lyginant J. Puzino sudarytus planus su dabartine I ir II pilkapių grupių situacija, galima manyti, kad iki kasinėjimų buvęs geriau išlikęs pilkapis 5 po jų vėl buvo supiltas (32 pav.), o suardytų pilkapių 2, 3 ir 4 vietose žemės paviršius tik išlygintas arba jose suformuoti vos žymūs sampiliukai.

Degintiniai kapai Dovainonių II pilkapyje kasinėti nedideliais šurfais, pavyzdžiui, tyrinėjant kapą 3 iškastas 2x1 m dydžio šurfas (Puzinas, 1932š) (33 pav.). Didesnių perkasų nekasta. J. Puzinas braižė schematiškus kai kurių kapų brėžinius, fiksavo duobių pjūvius, matmenis, konstrukciją, atkreipė dėmesį į

kaulų ir įkapių padėtį, degėsius (Puzinas, 1932š).

Nors kasinėjimų metu aptikta radinių iš ankstesnių gyvenviečių, jie didesnio archeologų dėmesio nesulaukė. Rinkti tikrai žemės paviršiuje ar tyrinėtų pilkapių sampiluose aptikti titnago radiniai ir keramikos šukės (Engel, 1932š, 9; Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š, 12). Specialiai ieškoti gyvenviečių kultūrinių sluoksnių nesistengta.

Apskritai ekspedicijoje, atrodo, vyravo jos vadovui E. Volteriui būdingas požiūris į kasinėjimus kaip į eksponatų rinkimą. Didelį rūpestį dėl radinių turbūt rodo ir tai, kad kai kuriuos jų aptikus pasirašydavo radėjas ir liudininkas (Puzinas, 1932š). Tuo tarpu pilkapių ir kapų konstrukcija, regis, buvo svarbi tikrai J. Puzinui. Tyrinėjimų dienoraščio rašymas ir grafinė fiksacija turbūt buvo ne tiek ekspedicijos vadovo nurodymų vykdymas, kiek iniciatyvaus studento susidomėjimo kasinėjimais išraiška. Tam tikra prasme šioje ekspedicijoje išryškėjo gana ženkli takoskyra tarp dviejų Lietuvos archeologijos tradicijų: E. Volterio vis dar atstovaujamo XIX a. ir XX a. pradžios senienų rinkimo ir J. Puzino atstovaujamos besiformuojančios tikrosios mokslinės archeologijos.

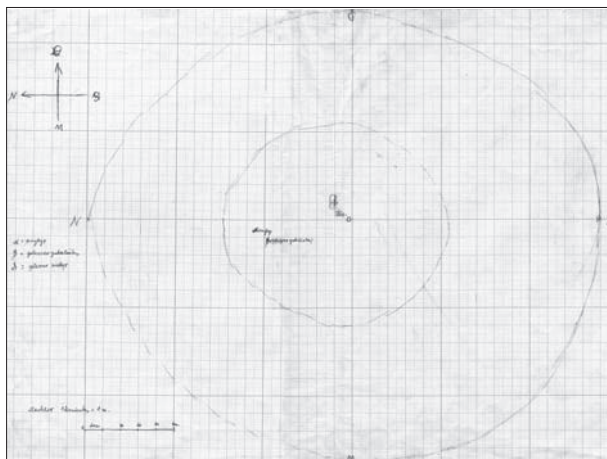
Tyrinėjimai sukėlė didelį periodinės spaudos susidomėjimą (Atkastas, 1932; Didž. Lietuvoje, 1932; Dovainonių, 1932; Iškasenos, 1932; Kas randama, 1932; Lietuvoje, 1932; P-nius, 1932a; 1932b; Prof. Volterio, 1932a; 1932b; Rado, 1932; Senas Rumšišketis, 1932; Sensacingi, 1932; Ž-kas, 1932; Žmogus, 1932; Mušaitis, 1933). Jų rezultatai buvo aprašomi kaip didelė sensacija, pavyzdžiui, kaip reikšmingesni netgi už Apuolės tyrinėjimus (Didž. Lietuvoje, 1932). Pabaigę tyrinėjimus su jų rezultatais skaitytojus supažindino ir patys ekspedicijos dalyviai (Mekas, 1932; Puzinas, 1932). Kasinėjimais labai domėjosi ir vietos gyventojai, kurie tikėjo, kad pilkapiuose galima rasti aukso (P-nius, 1932), ir netgi savavališkai naktį perkasė vieną sampilą (Lietuvoje, 1932; Prof. Volterio, 1932b; Senas Rumšišketis, 1932), tačiau ar jame ką nors rado – nežinoma. Ekspediciją lankė žurnalistai ir įvairios ekskursijos (34 pav.).

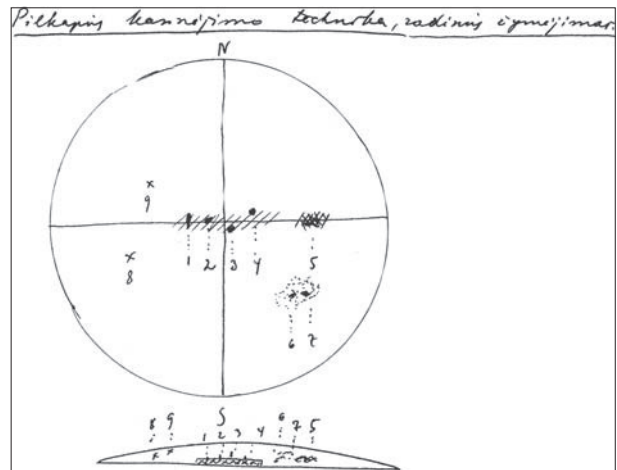
26 pav. Archeologiniai tyrinėjimai Dovainonių I pilkapyne, pilkapio 5 (?) pjūvis (Puzinas, 1932, 828).

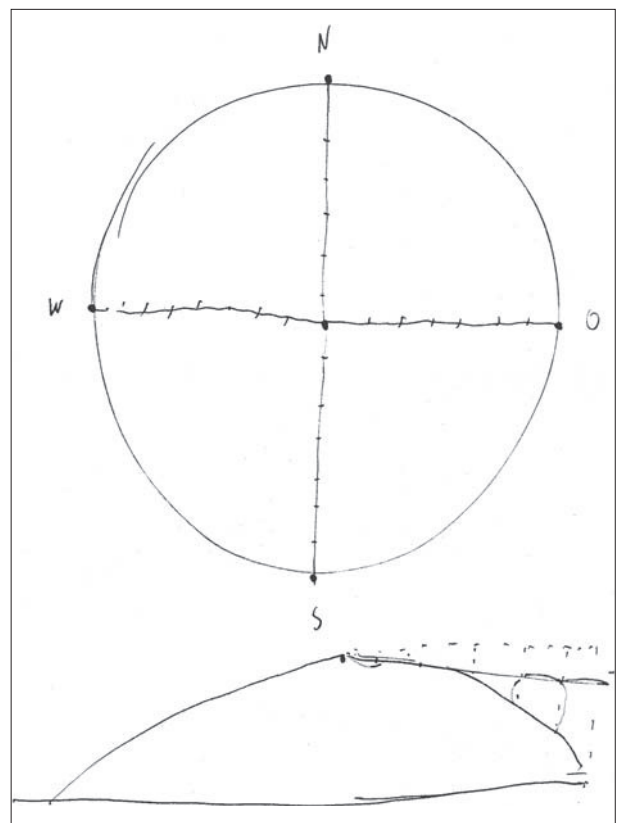
27 pav. J. Puzinas fiksuoja kasinėjamą pilkapį Dovainonių I pilkapyne (Ž-kas, 1932, 750).

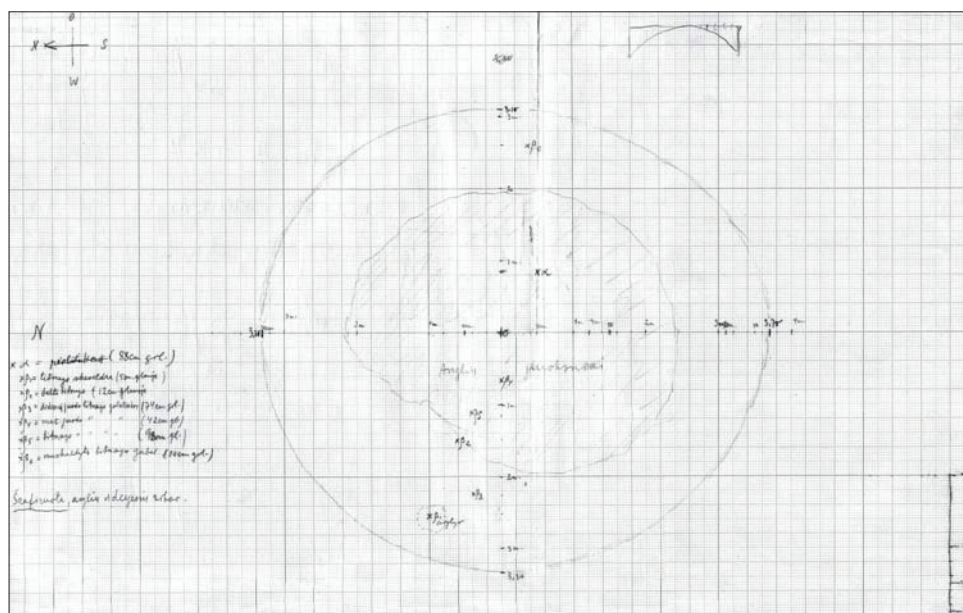
28 pav. Dovainonių I pilkapyne pilkapio 2 planas. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932ž).

29 pav. Schematiškas Dovainonių I pilkapyne pilkapio 5 planas ir pjūvis su pažymėtomis radinių vietomis. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932ž).

30 pav. Schematiškas Dovainonių I pilkapyne pilkapio 5 planas ir pjūvis. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932ž).

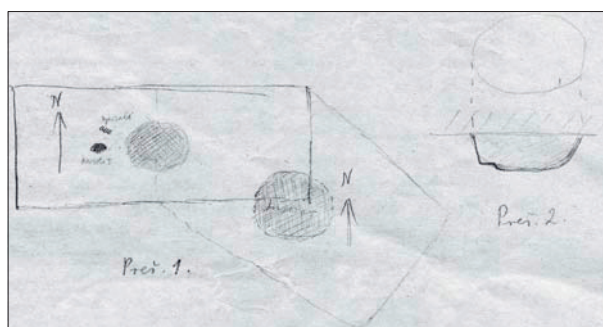

31 pav. Dovainių I pilkapyno pilkapio 5 planas. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932š).

32 pav. Spėjama, J. Puzino ištirtas pilkapis 5 Dovainių I (Dovainių, Kapitoniškių) pilkapyno I grupėje 2010 m. A. Kurilienės nuotr.

Radiniai, išskyrus kai kuriuos titnago dirbinius ir keramikos šukes, perduoti KMM. Paskui jie pateko į NČDM (tuomet – Kauno valstybinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų), dar vėliau – į VDKM (tuomet – Kauno valstybinį istorijos muziejų), kuriame saugomi iki šiol. Kasinėjant rinkti kaulai ir netgi anglys (Puzinas, 1932š), tačiau kur jie pateko vėliau – neišku. Atrodo, bent jau ketinta atlikti surinktų degėsių cheminius tyrimus, o degintinius kaulus perduoti antropologams (P-nius, 1932b).

33 pav. Dovainių II pilkapyno degintinių kapų 3 (ŠV pusėje) ir 4 (PR pusėje) kontūrai bei kapo 3 pjūvis. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932š).

34 pav. Prof. E. Volteris priima ekspediciją aplankiusią ekskursiją (Ž-kas, 1932, 750).

1953 m. tyrinėjimai

Dar kartą archeologiniai pilkapių tyrinėjimai Dovainonyse vykdyti po daugiau nei dvidešimtmečio – 1953 m. birželio 26–30 d. Ekspedicijai vadovavo tuometinio LTSR MA Istorijos ir teisės instituto Archeologijos sektoriaus mokslinis bendradarbis A. Tautavičius. Atrodo, joje dalyvavo ir to paties instituto jaunesnioji mokslinė bendradarbė O. Navickaitė (Tautavičius, Navickaitė, 1953š). Tuomet jau beveik visai sunaikinto Dovainonių II pilkapyno teritorijoje kolūkis „Kelias į šviesą“ statė klojimą. Statybvietės aplinkoje ir toliau į V nuo jos dar buvo išlikę keli sampilai. Siekiant išgelbėti paskutinius išlikusius pilkapius nuo visiško sunaikinimo, jie ištirti (Tautavičius, 1953ša; 1953šc). Baigusi tyrinėjimus Dovainonyse, ekspedicija iškart persikėlė kasinėti pilkapių Kapitoniškių pilkapynė, kur darbavosi visą liepos mėnesį (Tautavičius, 1953šb). Kasimo darbams samdyti keli vietos gyventojai. Jiems mokėta po 15–25 rublius už darbo dieną (Tautavičius, 1953šc).

Pirmiausia ištirti du palyginti gerai išlikę pilkapiai 1 ir 2, buvę prie statomo klojimo P sienos, t.y. greičiausiai buvusio pilkapyno vidurinėje dalyje. Tyrinėjimų metu patvirtinti vietos gyventojų pasakojimai, kad būtent pilkapį 1 1932 m. buvo perkasęs E. Volteris (Tautavičius, 1953ša, 3–6). Dviejų kitų visiškai suardytų pilkapių vietose iškasti 1x1 m dydžio šurfai, bet juose užfiksavus tikrai permaišytus sluoksnius, toliau netyrinėta. Galiausiai ištirtos dar dviejų pilkapių 3(A) ir 4(B), buvusių pilkapyno teritorijos V dalyje, liekanos.

Tyrinėjimų metodika buvo brandesnė nei 1932 m. Pilkapiai kasinėti paliekant po vieną 0,5 m pločio kontrolinę juostą ir fiksuojant pjūvius. Gana detalai aprašyta sampilų stratigrafija. Atrodo, kaip tuomet dar buvo įprasta, perkasos buvo matuojamos taip, kad apimtų tik sampilus. Todėl duomenų apie pilkapių griovius ar duobes nesurinkta. Pilkapio 4(B) vietoje kastas tikrai 3x2 m dydžio plotas.

Šios ekspedicijos metu irgi nemėginta ieškoti senovės gyvenviečių liekanų, įvertinti jų būklę ar ribas. Surinkti tikrai pavieniai radiniai, aptikti pilkapiuose (Tautavičius, 1953ša, 4, 6, 8; 1953šc).

Tyrinėjimų aprašymą papildė A. Tautavičiaus darytos fotografijos. Tuo tarpu ištirtų pilkapių brėžinių nėra. Tikėtina, kad kasinėjant braižyti pilkapių planai ir pjūviai (tai kruopščiai daryta iš karto po to tyrinėtame Kapitoniškių pilkapynė), tačiau žinių apie brėžinių likimą nėra. Jų švaraščiai galbūt nebuvo padaryti, o juodraščiai neišliko arba jų buvimo vieta nežinoma.

Aptikti radiniai, išskyrus titnago nuoskalas, perduoti LNM (tuometiniam Istorijos ir etnografijos muziejui), kuriame tebesaugomi iki šiol.

ARCHEOLOGINIAI OBJEKTAI

Pilkapiai

Dauguma Dovainonių I ir II pilkapynuose ištirtų pilkapių (2 lent.) buvo stipriai apardyti, daugelis sampilų (Dovainonių I pilkapiai 2, 3, 4, Dovainonių II pilkapiai 3(A) ir 4(B)) – jau beveik visiškai sunaikinti (25, 35, 36 pav.). Gerai buvo išlikę tikrai Dovainonių I pilkapis 5 ir (iki 1932 m. tyrinėjimų) Dovainonių II pilkapis 1 (37 pav.).

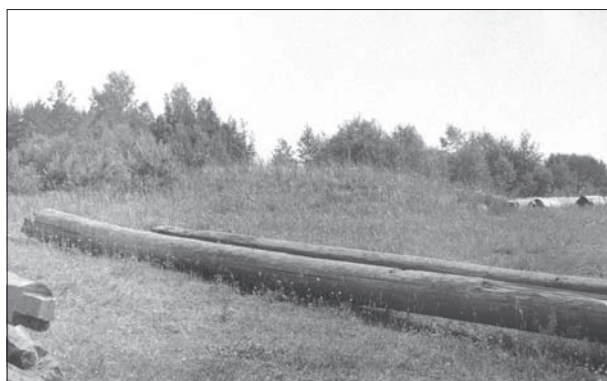
Pilkapiai buvo vidutinio dydžio – nuo 5 iki 9 m skersmens, geriau išlikę sampilai – iki 0,5–1,14 m aukščio (26, 28–31, 38, 39 pav.). Apie pilkapių konstrukciją duomenų yra nedaug. Akmenų vainikų aplink sampilus nebuvo. Apie juos nieko nepasakojo ir apklausti vietos gyventojai, prisiminę pilkapių ardymus. Tyrinėjimų ataskaitose neminima ir pavienių akmenų. Apie pilkapius juosusias duobes ar griovius, jų skaičių ar formą duomenų nėra, išskyrus lakonišką A. Tautavičiaus užuominą, kad Dovainonių II pilkapio 1 papėdėje, R pusėje, iki tyrinėjimų (1953 m.) buvo pastebimas įdubimas – galbūt pilkapio griovio liekanos (Tautavičius, 1953ša, 3; 1953šc). Greičiausiai pilkapiai buvo tipinės vėlyvojo geležies amžiaus

2 lentelė. Dovainonių I ir II pilkapynuose ištirtų pilkapių konstrukcija ir radiniai.

Pilkapio Nr.	Pilkapynas	Pilkapių grupė	Tyrėjas	Tyrinėjimų metai	Skersmuo (m)	Aukštis (m)	Griovys	Degėsių sluoksnis	Pjautuvas	Neaiškus geležinis dirbiny
1	Dovainonys I	II	C. Engel	1932	~4,5	0,65	?	+	1	
2			J. Puzinas	1932	6	0,25	?	+		1
3			K. Mekas	1932	4,9	0,23	?	+	2	
4		I	K. Mekas	1932	?	?	?	?		
5			J. Puzinas	1932	7	1,14	?	+	1	
1	Dovainonys II	-	E. Volteris / A. Tautavičius	1932 / 1953	~9	0,75	+	+		
2			A. Tautavičius	1953	7,5x7	~0,5	?	+		
3(A)			A. Tautavičius	1953	~6	0,15–0,2	?	+	1	
4(B)			A. Tautavičius	1953	?	?	?	+	1	

35 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapis 2 iki tyrinėjimų. A. Tautavičiaus nuotr. (LIIR, neg. Nr. 2461).

37 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapis 1 iki tyrinėjimų (1953 m.). A. Tautavičiaus nuotr. (LIIR, neg. Nr. 2460).

36 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapio 4(B) vieta iki tyrinėjimų. A. Tautavičiaus nuotr. (LIIR, neg. Nr. 2463).

38 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapio 2 V pjūvis. A. Tautavičiaus nuotr. (LIIR, neg. Nr. 2462).

39 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapio 3(A) pjūvis (Tautavičius, 1953š, 13).

40 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapis 4(B), pjautuvas *in situ*. A. Tautavičiaus nuotr. (LIIR, neg. Nr. 2464).

konstrukcijos – be akmenų vainikų ir apjuosti duobėmis ar grioviais.

Atrodo, visų tyrinėtų pilkapių pagrinduose buvo gana intensyvūs degėsių ir stambesnių anglių sluoksniai. Degėsių buvo ir kai kurių pilkapių sampliuose. Šie sluoksniai greičiausiai susiformavo atliekant kažkokias apeigas ir būsimų pilkapių vietose kūrenant ugnį. Kadangi nė viename iš tyrinėtų pilkapių greičiausiai nebuvo degintinių kapų, reikia manyti, šios apeigos nebuvo susijusios su kūnų kremavimu. Galbūt tai buvo savotiškas ritualas pilkapio vietą išvalant ir paruošiant samplui supilti.

Kapų nė viename iš devynių tyrinėtų pilkapių neaptikta. Tiktai Dovainonių II pilkapyje 1 atsitiktinai rastas vienas degintinis kaulas, greičiausiai į jį patekęs iš kito pilkapio.

Dovainonių I pilkapiuose 1, 3 ir 5 bei Dovainonių II pilkapiuose 3(A) ir 4(B) aptikti geležiniai pjautuvai. Visi jie gulėjo pilkapių centre ar netoli jo pirminiame žemės paviršiuje (40 pav.). Dovainonių I pilkapyje 5 pjautuvas buvo išmeigtas į žemę ašmenimis į viršų. Be to, dar vienas pjautuvas rastas Dovainonių I pilkapyje 3 suardytame viršutiniame sluoksnyje, galbūt iškastas iš kito pilkapio. Tikėtina, kad pjautuvas buvo ir Dovainonių I pilkapyje 2 – jame ant pagrindo aptikta geležies rūdžių fragmentų, tačiau buvusio dirbinio forma nenustatyta.

Atvejai, kuomet Rytų Lietuvos pilkapiuose aptinkama tik pjautuvų, be jokių kitų kapo pėdsakų, yra nereti. Netiesioginiai įrodymai (pilkapių su pjautuvais buvimas greta pilkapių su žirgų kapais, pjautuvai griautiniuose ir degintiniuose žirgų kapuose, nereti kitų žirgo įkapių kompleksai be gyvulio kaulų) leidžia tokius pilkapius pagrįstai sieti su simboliniais žirgų kapais (Kuncienė, 1969, 60; Bliujienė, 1992, 115–119; Juškaitis, 2005, 147; Kurila, 2009). Dovainonių I pilkapiuose rasti pjautuvai, atrodo, visi buvo apdegeę, o pjautuvai iš Dovainonių II pilkapių – ugnies neliešti. Tikėtina, kad tai rodo skirtingus simbolinio žirgo laidojimo ritualus: simbolinę kremaciją ir inhumaciją. Galbūt kažkokią prasmę turėjo ir pjautuvų padėtis. Dažniausiai jie aptinkami paguldyti ant pilkapio pagrindo. Panašiai kaip Dovainonių I pilkapyje 5, į žemę išmeigtų pjautuvų rasta Alinkos, Raistinės (Trakų r.) pilkapiuose XIV, XXI ir XXIII (Bliujienė, 1992, 118), Žvirblių (Vilniaus m.) pilkapyje 38 (Iwanowska, 2006, 100, 202, tab. XLVIII).

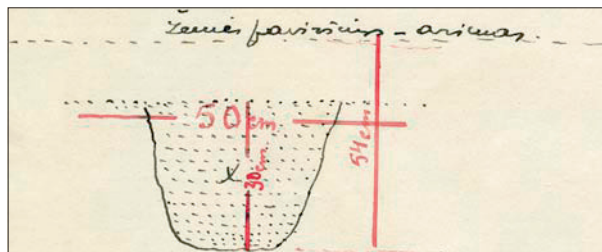
Dovainonių I pilkapyje 4 bei Dovainonių II pilkapiuose 1 ir 2 kapų ar pavienių radinių neaptikta. Pirmasis sampilas buvo jau visiškai suniokotas, o kapas (kapai?) galėjo būti suardytas. Tačiau du pastarieji, nors ir apardyti, buvo išlikę dar pakankamai neblogai. Tikėtina, kad kapų juose ir nebuvo. Panašūs tušti pilkapiai yra nereti

pai 3 ir 4 buvo maždaug per 0,5 m vienas nuo kito (33 pav.). Kapai aptikti po armeniu, 23–25 cm gylje. Iki tyrinėjimų jie greičiausiai jau buvo apardyti, nes degintinių kaulų rasta dar žemės paviršiuje. Atrodo, ieškoti nesuardytų kapų kasant didesnes perkasas ekspedicijos metu nemėginta.

Degintiniai kaulai buvo supilti į nedideles, apie 40–60 cm skersmens ir apie 25–28 cm gylio, duobutes (41 pav.). Tarp kaulų buvo degėsių, taigi jie buvo susemti iš laidotuvių laužo, nesistengiant surinkti preciziškai švariai. J. Puzino manymu, kape 1 buvo medinio indo pėdsakų (Puzinas, 1932š). Sunku pasakyti, ar kaulai iš tiesų buvo suberti į medinį dubenėlį arba dėžutę, ar archeologą suklaidino kapo duobės dugno forma arba organikos liekanos.

Įkapių buvo keturiuose kapuose (1–4). Kape 2 jos buvo sudėtos duobutės dugne, kituose – įvairiose duobučių užpildo vietose, sumaišytos su degintiniais kaulais. Visos ar bent daugumą įkapių buvo apdegusios ar susilydžiusios, dalies jų aptikti tik fragmentai. Taigi mirusieji buvo deginami kartu su įkapėmis, galbūt tik kai kurie dirbiniai buvo įdėti į kapus vėliau kaip papildomos įkapės. Sprendžiant iš to, kad kai kurių dirbinių kapuose aptiktos tik dalys, iš laidotuvių laužo buvo surinktos ne visos įkapės, ir kapų kompleksai gali būti nevysiškai pilni.

Kape 2 aptiktas tipinis vėlyvojo geležies amžiaus Rytų Lietuvos pilkapiams kario įkapių kompleksas: peilis¹⁸, siauraašmenis kirvis ir žalvarinė pasaginė segė cilindriniais galais. Kape 3 buvo keturi moliniai verpstukai ir gana turtingas žalvarinių moteriškų papuošalų kompleksas: vytinės antkaklės dalys, 3 įvijiniai karoliai, pasaginės segės (?), mažiausiai penkių žiedų, kelių žalvarinių

41 pav. Dovainonių II pilkapyne degintinio kapo 1 pjūvis. J. Puzino brėž. (Puzinas, 1932š).

apkalų, įvijų fragmentai. Kape 4 buvo žalvarinis kalavijo makštų apkalas, du žalvariniai apkalai bei keli smulkūs įvijų ir kitų papuošalų fragmentai. Kape 1 rasta tikta geležinė sagtis.

Tyrinėjimų metu aptikti degintiniai kaulai neišliko arba dabartinė jų saugojimo vieta yra nežinoma. Todėl, neatlikus palaikų osteologinės analizės, lieka nežinomas palaidotų asmenų skaičius, lytis, amžius ir netgi – ar tikrai kapuose buvo palaidoti žmonės¹⁹. Sprendžiant pagal įkapes, kapuose 2 ir 4 galėjo būti palaidoti vyrai, kape 3 – moteris.

Mažiau duomenų turima apie du Dovainonių I pilkapyne T. Daugirdo kasinėtus degintinius kapus (3 lent.). Ataskaitoje minimi tikta jie, o kokie buvo kiti „kapinyno“ požymiai, kuriais remdamasis archeologas apibrėžė nemažą jo teritoriją – neaišku. Galima spėti, kad kapai aptikti kažkur toliau (į ŠR) nuo iki šiol išlikusių pilkapių, galbūt – kitoje senojo Kruonio–Rumšiškių kelio pusėje. Kitaip būtų sunku paaiškinti jokios informacijos apie pilkapius nebuvimą kasinėjimų ataskaitoje. Tikėtina ir tai, kad T. Daugirdas kasinėjo kažkur tarp I ir II pilkapių grupių, vietoje, kurioje 1932 m. E. Volteris (Volteris, 1932š, 11) ir C. Engel (Engel, 1932š, 9) minėjo buvus suardytų pilkapių ar kapų liekanų. Galbūt ta pati vieta minima

¹⁸ Muziejuje saugoma dirbinio dalis primena pjautuvo fragmentą. Sprendžiant pagal įrašą VDKM inventorinėje knygoje, anksčiau radinio dalis buvo didesnė, todėl identifikuojant radinį pasikliauta tyrinėjimų ataskaitų ir inventorinės knygos informacija.

¹⁹ Tiek Dovainonių I, tiek Dovainonių II pilkapyne ištirtuose degintiniuose kapuose surinkti kaulai osteologiškai neanalizuoti. Sprendžiant pagal įkapes, kapuose buvo palaidoti žmonės, tačiau neginčijamų to įrodymų nėra. Tuo suabejoti leidžia panašiomis aplinkybėmis Padubės, Šaltaliūnės III (Švenčionių r.) pilkapyne aptikti kapai, kuriuose identifiukuoti lokio kaulai (Daugnora ir kt., 2006, 431–432; Steponaitis, 2006, 100–101; 2009, 109).

trumputėje ir neaiškioje pastaboje, kad 1954 m., kasinėjant Kapitoniškių pilkapius, aplankytas „iš-
artas Dovain[onių] I kapinynas“ (Tautavičius, 1954šb).

Neaišku, ar tai būta suardytų pilkapių liekanų, ar plokštinių kapų. Vargu ar vizualiai tai nustatyti buvo įmanoma (kaip minėta, dėl Dovainonyse I aptiktų kapų liekanų interpretavimo nesutapo ir 1932 m. ekspedicijos dalyvių nuomonės). Patys kapai greičiausiai irgi jau buvo apardyti.

Aptikti kapai buvo per „kelis žingsnius“ vienas nuo kito (vieno pilkapio liekanos?). Daugiau informacijos yra tik apie kapą 1²⁰. Jis aptiktas iki 50 cm gylyje. Tai buvo mažiausiai 45 cm ilgio ir 35 cm pločio degėsingo smėlio dėmė su degintiniais kaulais. Jos storis – 15 cm (22 pav.). Kapo 2 konstrukcija, atrodo, irgi buvo panaši.

Įkapių rasta tiktai kape 1 (kapas 2 skubant nebuvo ištirtas iki galo). Jame buvo Rytų Lietuvos pilkapiams būdingas moteriškų įkapių kompleksas: yla, įvijinis žiedas, įvija, apkalas ir du žalvarinių papuošalų fragmentai. Bent dalis įkapių buvo pabuvusios ugnyje.

T. Daugirdas mini, jog kape 2 rado kažkokią gyvulio kaulų (Dowgird, 1909š, 50). Sprendžiant pagal tai, kad specialaus išsilavinimo neturėjęs archeologas atskyrė juos nuo kitų, kaulai veikiausiai buvo nedeginti ir aiškiai skyrėsi nuo kape buvusių degintinių palaikų.

Suardytų pilkapių ir kapų liekanos

Dovainonių I ir II pilkapynuose aptikta ir įvairių atsitiktinių radinių, kurių dalis saugomi muziejuose, o dalis yra dingę (4 lent.). Kaip minėta, esama žinių, kad XIX a. pabaigoje Dovainonių I pilkapynuose ardomuose pilkapiuose buvo aptikta geležies dirbinių, iš kurių jau anuomet buvo išlikę tik dveji žąslai (Medžiaga, 1891–1893š; Покровский, 1899, 98). Apie šių daiktų radimo

aplinkybes žinoma tik tiek, kad jie iškasti pilkapiuose, buvusiuose kažkur P. Pustelnikovo žemėje (I ar II pilkapių grupėje?), ir kad kartu aptikta degintinių (?) kaulų. Ši skurdi informacija leidžia manyti, jog tuomet suardyti pilkapiai, kuriuose buvo degintinių (?) žirgų kapų.

Dovainonių II pilkapynuose dauguma pilkapių buvo sunaikinti. Todėl nenuostabu, kad jo teritorijoje aptikta nemažai atsitiktinių radinių. Bent dalis suardytų pilkapių irgi buvo žirgų laidojimo vietos. Kažkur pilkapyno teritorijoje buvusiame 2x1,5 m dydžio ir iki 1 m aukščio „kapčiuje“ rasta (degintinių?) kaulų liekanų, pelenų ir geležiniai žąslai. Daugiau duomenų apie šį objektą nėra. Neaišku netgi, ar jis buvo ištirtas, ar radiniai aptikti atsitiktinai (Puzinas, 1932š). Tai galėjo būti suardyto pilkapio liekanos su degintiniu žirgo kapu, labai mažas pilkapis, o galbūt – supiltas riboženklis, į kurį pateko radinių iš sunaikinto pilkapio. Bent vienas panašaus dydžio kauburėlis – „kapčius“ ir dabar yra miške buvusio pilkapyno teritorijos Š dalyje.

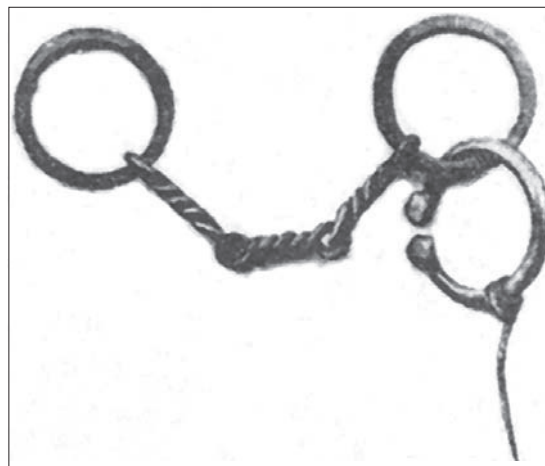
Dar treji žąslai, greičiausiai išarti iš sunaikintų pilkapių, aptikti kažkur pilkapyno teritorijoje. Juos archeologams greičiausiai perdavė vietos gyventojai (Senas Rumšiškietis, 1932). Nurodoma, kad ant vieno žąslų buvo užkabinta žalvarinė pasaginė segė (Iškasenos, 1932; Lietuvoje, 1932; Prof. Volterio, 1932b) (42 pav.), tačiau neaišku, ar šie dirbiniai buvo taip ir rasti. Žmonės pasakojimo ardomuose pilkapiuose aptikdavę ir kitų žirgų kapams būdingų dirbinių: balnakilpių, žalvarinių žvangučių. Duomenų apie ardomuose pilkapiuose pastebėtus arklių kaulus nėra, tačiau minimi smulkūs (degintiniai?) kaulų fragmentai (Tautavičius, 1953ša, 1; 1953šc). Visi žąslai, atrodo, yra apdege, taigi pilkapynuose greičiausiai būta degintinių ar kremavimą imituojančių simbolinių žirgų kapų. Žmonių pasakojimais, radiniai ir kaulai aptikti gana giliai, taigi kapai greičiausiai buvo ant pilkapių pagrindo (Tautavičius, 1953šc).

²⁰ Pats T. Daugirdas kasinėtų kapų nenumėrė, o visus Dovainonyse aptiktus radinius ir kaulus pažymėjo numeriu R10.

4 lentelė. Dovainonių I ir II pilkapynuose aptiktų atsitiktinių radinių iš pilkapių ar degintinių kapų suvestinė.

Pilkapynas	Tyrėjas (radėjas)	Radimo laikas	Trinariai žąslai vytais narėliais	Žąslai	Balno kilpos	Žvangučiai	Peilis	Dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukas	Kalavijo rankenos skersinis	Laiptelinė segė	Pasaginė segė daugiakampiais galais	Išgaubto trikampio skerspjuvio apyrankė	Keturkampė sagtis	Grandis	Kiti metaliniai radiniai	Radiniai išlikę
Dovainonys I	P. Pustelnikovas	iki 1893 m.		2											+	-
Dovainonys II	vietos gyventojai	iki XX a. III deš.			+	+										-?
	E. Volteris, J. Puzinas, K. Mekas (vietos gyventojai)	1932 m. (iki 1932 m.)	4				1		1	1	1	1	2	2	+	dalis
?	?	iki XX a. V deš. (?)					1	4								+

Dovainonių II pilkapynė 1932 m. aptikta ar iš vietos gyventojų surinkta ir kitokių pavienių radinių. Apie jų radimo aplinkybes duomenų beveik nėra. Žinoma tik, kad jie rasti kažkur pilkapyno teritorijoje, bent dalis – E. Valiūno rėžyje. VDKM fonduose saugomas geležinis peilis, dvi geležinės sagtys, dvi geležinės grandys, žalvarinė pasaginė segė daugiakampiais galais, laiptelinės segės dalis, išgaubto trikampio skerspjuvio apyrankės dalis bei geležinis kalavijo rankenos skersinis. Ar tai yra visi ekspedicijos dalyvių surinkti atsitiktiniai radiniai – nežinoma. Geležinių ir žalvarinių dirbinių šioje vietoje buvo randama ir anksčiau, tačiau jie neišliko (Mekas, 1932). Radinių pobūdis (apdegę žmonių kapams būdingi dirbiniai) leidžia spėti, kad jie irgi galėjo būti išarti iš plokštinių (?) kapų, kurių pilkapyno teritorijoje, tikėtina, buvo ir daugiau. Kita vertus, greta pilkapių su žirgų kapais ar žirgams būdingomis įkapėmis galėjo būti ir sampilų su žmo-

42 pav. Dovainonių II pilkapyno teritorijoje atsitiktiniai rasti žąslai ir pasaginė segė (Iškasenos, 1932).

nių kapais. Tokios įkapės kaip sagtys ar grandys galėjo būti ir žirgų kapų įkapės. Galbūt minėtoji pasaginė segė irgi buvo išarta iš sunaikinto pilkapio (kaip minėta, galbūt ji rasta užkabinta ant žąslų).

Dar keli radiniai iš Dovainonių – geležinis peilis ir keturi moliniai verpstukai – yra saugomi VVAM (Bitner-Wróblewska, Sobczak, 2009, 90, 109, Fig. 7:a–e). Jokios informacijos apie jų radimo bei patekimo į muziejų laiką ir aplinkybes nėra, akivaizdu tik tai, kad jie rasti iki Antrojo pasaulinio karo. Nežinoma netgi, kuriame pilkapyne šie radiniai aptikti, nors dėl to, kad jie rasti pilkapiuose (arba plokštiniuose kapuose?), abejonių nekyla. Greičiausiai tai yra dalis gausių įvairiuose šaltiniuose minimų atsitiktinių radinių, kurie galėjo muziejų pasiekti per privačią kolekciją ar panašiu keliu, o galbūt jie buvo aptikti 1932 m. ekspedicijos metu ir paskui kažkokiu būdu išvežti iš Lietuvos.

Ankstesnių gyvenviečių liekanos

Dovainonių I ir II pilkapyių teritorijose ar jų apylinkėse visų žvalgymų ir tyrinėjimų metu bei atsitiktinai aptikta ankstesnių gyvenviečių liekanų: titnago radinių, akmens dirbinių ir keramikos šukių²¹ (5 lent.). Tačiau, aptariant ankstesnes gyvenvietes, susiduriama su tam tikromis problemomis. Kadangi beveik visų Dovainonyse tyrinėjusių archeologų pagrindinis kasinėjimų objektas buvo pilkapiai ir kapai, titnago, akmens ar keramikos radiniams (net jei jie rasti ir kapuose) skirta ne itin daug dėmesio. Tyrinėjimų ataskaitose ir periodinėje spaudoje paskelbtose žinutėse paprastai pateikiama informacija, kad aptikta tokio pobūdžio radinių, tačiau daugelis jų liko be aiškesnio aprašymo ar tikslesnės lokalizacijos, jie aprašomi lakoniškai, tiksliai nenurodžius radimo vietos ir nekreipiant daugiau dėmesio į stratigrafiją. Be to, kaip minėta, skirtingų tyrėjų ataskaitos ar kiti šaltiniai informatyvumu ir patikimumu labai skiriasi. Nežinomas ir kai kurių radinių likimas, dabartinė jų buvimo vieta ir neaišku, ar tyrinėjimų metu visi jie buvo surinkti. Dėl visų šių prie-

žasčių neišvengiamai susiduriama su sunkumais datuojant ir lokalizuojant ankstesnes gyvenvietes.

Pirmieji titnago radiniai iš spėjamų senovės gyvenviečių Dovainonyse I aptikti 1908 m. žvalgymų metu. T. Daugirdas nurodo šioje vietoje radę dvi titnago skeltes (Dowgird, 1909š, 49). Tikslios radimo vietos jis nenurodė, bet pagal apibrėžtą bendrą žvalgymo plotą (16 pav.) galima spėti, kad titnago radiniai aptikti teritorijoje, apimančioje maždaug dabartinės I–V pilkapių grupes, ar kažkur netoli jų.

Šiek tiek tiksliau titnago radimvietės lokalizuotos 1932 m. ekspedicijos metu. Minima, kad tuomet daug titnago fragmentų rasta į P nuo Pustelniko sodybos buvusiam smėlyne. Jis buvo orientuotas Š–P kryptimi ir nuo sodybos tęsėsi iki pat aukštumos krašto (Engel, 1932š, 9). Tačiau kokie tai buvo radiniai ir kiek tiksliai jų rasta, lieka neaišku. Greta Pustelniko sodybos rastas titnaginį rėžtuką, retušuota trumpa skeltė ir dvi apdegusios nuoskalos (informacija pagal VDKM inventorinę knygą ir radinių metriką). To meto spaudoje, labai plačiai aprašančioje šiuos tyrinėjimus, minima, kad ekspedicijos dalyviai, vaikščiodami Nemuno pakrantėmis, radę titnago „skeveldrų“ (nuoskalų?) (P-nius, 1932a). Šia informacija nereikėtų labai abejoti, nes straipsnio autorius J. Pautienius pats dalyvavo ekspedicijoje. Vis dėlto dažniausiai spaudoje galima aptikti tik užuominų apie titnago radinius (Lietuvoje, 1932; Prof. Volterio, 1932b) ar tiesiog radinius, datuojamus akmens amžiaus laikotarpiu (Dovainonių, 1932; Sensacingi, 1932; Žmogus, 1932).

Titnago radinių aptikta ir kasinėjant pilkapius (Ž-kas, 1932, 750). 1932 m. I pilkapių grupėje, tiriant pilkapį 5, buvusį grupės PV pakraštyje, įvairiose sampilo vietose (nuo 5 iki 93 cm gylyje) rastos šešios titnago nuoskalos (Puzinas, 1932š; Volteris, 1932š, 12). II pilkapių grupėje, pilkapyje 1, buvusiam grupės VŠV pakraštyje, tyrinėjimų metu

²¹ Iš tyrinėtojų pateiktų duomenų sunku spręsti, ar keramikos šukės yra iš suardytų kapų arba pilkapių, ar iš ankstesnių gyvenviečių. Todėl, norint išvengti pasikartojimų ir painiavos, jos aprašomos aptariant ankstesnių gyvenviečių radinius.

aptikti du titnago radiniai: labai maža titnago nuoskala ir „tribriaunis, neapdirbtas titnago gabalas“ (Engel, 1932š, 11; P-nius, 1932a). Titnago radiniai aptikti ne po pilkapio pagrindu, bet sampiluose, į kuriuos pateko pilant pilkapius.

Vietos gyventojai ekspedicijos dalyviams pasakojo, kad šiose vietose dar iki kasinėjimų buvo radę akmeninių kirvių (Sensacingi, 1932; P-nius, 1932a) ir net juos atnešė (Kas randama, 1932; Senas Rumšiškietis, 1932). Neaišku, ar minėti kirviai buvo perduoti archeologams, ar tik jiems parodyti. Nežinomas ir jų tolesnis likimas, nes kirvių iš šios ekspedicijos muziejuose nėra. VDKM yra saugomi du akmeniniai kirviai su skyde kotui, Dovainonių kaimų apylinkėse rasti maždaug 1927 m. (Lietuvos, 1974, 119–120; Kurilienė, 2009, 293; VDKM inventorinė knyga). Gali būti, jog vietos gyventojai ekspedicijos dalyviams pasakojo ir apie šiuos kirvius. Dar vieno kirvio radimo vietą savo ataskaitoje tiksliau lokalizuoja C. Engel. Žmonės jam esą pasakoję, kad maždaug III pilkapių grupėje ar šiek tiek į PPR nuo jos 1930–1931 m. radę akmeninį kirvį su skyde kotui, tačiau vėliau jį vėl pametę (Engel, 1932š, 9).

Spaudoje minimas ir ekspedicijos metu Dovainonyse rastas akmeninis kirvis (Lietuvoje, 1932; Prof. Volterio, 1932b; Senas Rumšiškietis, 1932). Tačiau, kiek žinoma, pilkapių kasinėjimų metu akmeninis laivinis kovos kirvis rastas senojo Rumšiškių miestelio ŠV dalyje, 5 m nuo buvusio Nemuno kranto (P-as, 1932; P-nius, 1932b; Lietuvos, 1974, 176; Kurilienė, 2009, 315). Kadangi ekspedicija daugiausia dirbo Dovainonyse, informacija spaudoje galėjo būti pateikta nesigilinant į kirvio radimo vietą ir aplinkybes bei klaidingai sutapatinant jį su šia vieta.

Akmeninis laivinis baltiškas kovos kirvis Dovainonyse (buvusiame Dovainonių I kaime), greta Kauno marių, ties I–II pilkapių grupėmis, rastas gerokai vėliau, apie 1992 m., nuslūgus marioms (Kurilienė, 2009, 293–294).

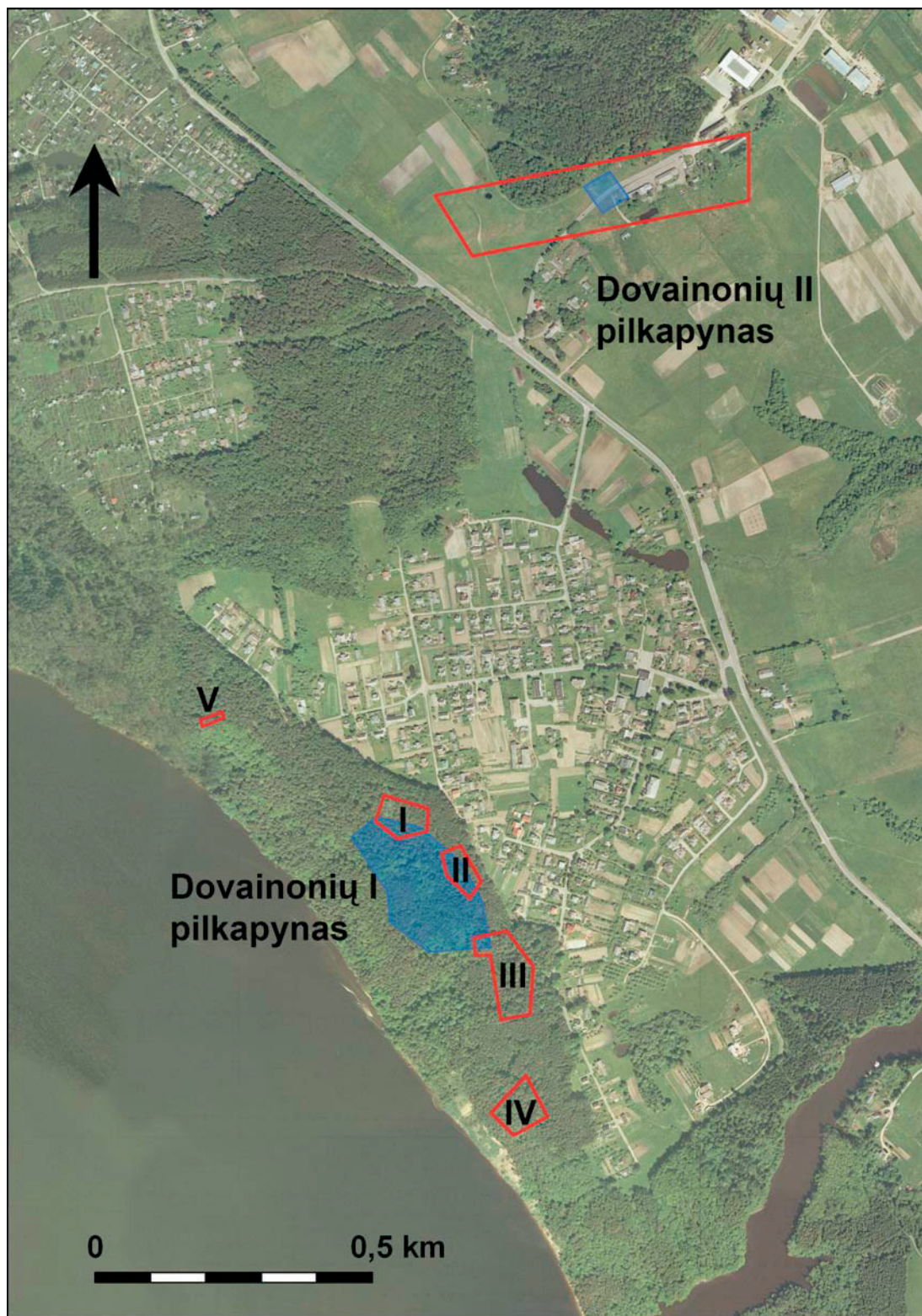
Be titnago ir akmens radinių, Dovainonių I pilkapyno teritorijoje, kiek žinoma iš šaltinių, taip

pat rasta keramikos šukių. T. Daugirdas mini žvalgytame plote 1908 m. radęs keramikos šukių (Dowgird, 1909š, 49). Kuklią informaciją apie 1932 m. aptiktas keramikos šukes pateikia E. Volteris. Jis nurodo, kad I pilkapių grupėje tirtame pilkapyje 5 tarp degėsių ant pagrindo rastos dvi šukės (Volteris, 1932š, 12), tačiau pati keramika liko neaprašyta. Galbūt tai, kad šukės aptiktos ant pagrindo netoli pjautuvo, leistų jas sieti ir su pilkapiu (simbolinio žirgo kapo įkapė?). Keista, kad apie šukes neužsimena pilkapį kasinėjęs J. Puzinas, kuris gana tiksliai fiksavo jame aptiktus titnago radinius.

Dovainonių II pilkapyno teritorijoje 1932 m. tiriant plokštinių (?) degintinių kapą 4 rastos dvi titnago skeltės (informacija pagal VDKM inventorinę knyga). Tais pačiais metais perkasdamas pilkapį 1, E. Volteris rado keturias titnago nuoskalas (informacija pagal VDKM radinių metriką). Tuo tarpu A. Tautavičius, 1953 m. tirdamas tą patį pilkapį, keliose sampilo vietose susidūrė „su paskirais titnago skaldos gabaliukais“, o tikrindamas pilkapio pagrindą, jau po degėsių sluoksniu rado dar „porą [titnago] gabalų“. Titnago „skaldos“ aptikta ir pilkapio 2 pagrindo sluoksnyje (Tautavičius, 1953š, 6, 8). Kokie tai buvo titnago „gabalai“, neaišku. Titnago radiniai (nuoskalos?), matyt, nerinkti.

LNM Archeologijos skyriuje saugomas mikrorėžtukas iš Dovainonių II kaimo apylinkių. Kiek žinoma pagal muziejaus Gaunamų eksponatų knygas, jis gautas tarp 1968 ir 1973 m., taigi rastas tuomet ar anksčiau. Tikslesnė jo radimo vieta bei aplinkybės nėra aiškios.

Iš Dovainonių II kaimo apylinkių į LNM ir VDKM yra patekę du įmoviniai akmeniniai kirviai, iš kurių vienas rastas 1952 m. (Tautavičius, 1953šc), kitas – maždaug 1978 m. (informacija pagal VDKM inventorinę knyga). Pirmasis kirvis rastas Dovainonių II ir III kaimų tarpulaukėje, Igno Randakevičiaus žemėje. Tyrinėjimų metu (1953 m.) jis buvo saugomas Dovainonių septynmetėje mokykloje. Spėjama, kad į LNM jis pateko

43 pav. Spėjamos apytikslės akmens amžiaus dirbinių radimviečių teritorijos Dovainonių I ir II pilkapynuose (pažymėtos mėlynai) ir pilkapynų teritorijos (pažymėtos raudonai). Kartografinis pagrindas – 2005–2006 m. aeronuotrauka.

tarp 1968 ir 1973 m. (informacija pagal LNM Gaudamų eksponatų ir inventorinę knygas). Nurodoma, kad antrasis kirvis rastas netoli autostrados Vilnius–Kaunas (informacija pagal VDKM inventorinę knygą). Tačiau autostrada yra toli nuo Dovainonių kaimo, todėl tikėtina, kad kirvio radimvietė galėjo būti kiek supainiota, o jis pats aptiktas prie senojo Vilniaus–Kauno kelio.

Dovainonių II pilkapyno teritorijoje tiriant pilkapį ir degintinius kapus taip pat rasta keramikos šukių. E. Volteris nurodo, kad kasant vieną iš dviejų likusių sveikų pilkapių rasta daug (!) keramikos šukių (Volteris, 1932š, 12). Ši keramika nėra išlikusi ar išsamiau aprašyta. VDKM saugoma tik viena maža aptrupėjusi šukė. Tiksliai jos radimo vieta nežinoma – neaišku, ar ji rasta pilkapyje, plokštiniuose (?) kapuose, ar atsitiktinai. A. Tautavičius, tirdamas tą patį pilkapį 1, skirtingose sampilo vietose rado dvi lipdytos nežymiai brūkšniuotos keramikos šukes (Tautavičius, 1953š, 4, 6; 1953šc). Galima manyti, kad panašios keramikos galėjo rasti ir E. Volteris.

Kasinėjant plokštinius (?) degintinius kapus, vienoje vietoje aptikta keramikos šukių, paplitusių 0,5–1 m dydžio plote, koncentracija (Puzinas, 1932š).

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, titnago, akmens ir keramikos radiniams nebuvo skiriama daug dėmesio. Rinkti, aprašyti ar paminėti tik atsitiktinai paviršiuje bei pilkapiuose ir kapuose aptikti radiniai. Ankstyvųjų gyvenviečių nebuvo specialiai ieškoma. Titnago, akmens ar keramikos radinių aptikimo aplinkybes daugiausia lėmė pilkapių ir kapų kasinėjimai, o nustatytą radinių paplitimą – žvalgomų ir tyrinėjamų pilkapynų teritorija. Dėl šių priežasčių radimvietė buvo lokalizuojama tik labai apytiksliai: dažniausiai Dovainonių kaime abipus senojo Kruonio–Rumšiškių kelio (Lietuvos, 1974, 30; Rimantienė, 1980, 16). Kadangi R. Rimantienė, atrodo, rėmėsi tik T. Daugirdo apibrėžtu ir plane pažymėtu žvalgomų plotu (16 pav.), tokia radimvietės teritorija yra ne visai tiksli.

Susisteminius visų žvalgomų ir tyrinėjimų duomenis bei informaciją apie atsitiktinius radinius, galima bent preliminariai išskirti kelias titnago radinių paplitimo vietas (43 pav.). Dovainonių I kaime radimvietė apėmė I pilkapių grupės PPV dalį, II grupės VŠV, V ir PPR dalis, III grupės ŠV kampaną. V kryptimi ji tęsiasi iki aukštumos krašto ir jos pakraščiu – Š kryptimi iki I pilkapių grupės, apimdama Pustelniko sodybos teritoriją ir į P nuo jos buvusį smėlyną. Dovainonių II kaime titnago ir keramikos radiniai koncentravosi pilkapyno vidurinėje dalyje (?), abipus keliuko, jungiančio dabartinį Kruonio–Rumšiškių kelią su senuoju Vilniaus–Kauno keliu. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šios teritorijos išskirtos pagal dabar turimus duomenis. Ištyrus naujus pilkapius ar vietas tarp jų, radimviečių ribos gali smarkiai pasikeisti.

RADINIAI

Dovainonių I ir II pilkapynuose radiniai buvo surinkti įvairiomis, neretai gana neaiškiais aplinkybėmis. Nemažos jų dalies archeologinis kontekstas yra neaiškus (suardytuose pilkapiuose, plokštiniuose (?) kapuose ar surinkti žemės paviršiuje), o kai kurių – netgi nelokaluota radimvietė. Tų pačių tipų radinių aptikta abiejų pilkapynų teritorijose – ir sampiluose bei degintiniuose kapuose, ir atsitiktinai. Todėl toliau radiniai aptariami bendrai, skirstant juos ne pagal radimvietę ar radimo aplinkybes, bet išskiriant juos į radinius iš pilkapių ir degintinių kapų bei radinius iš ankstesnių gyvenviečių.

Radiniai iš pilkapių ir degintinių kapų

Ištirtų pilkapių sampiluose aptikti tiksliai geležiniai pjautuvai. Dovainonių I pilkapyno pilkapyje 1 (44 pav.) ir Dovainonių II pilkapyno pilkapyje 4(B) (40, 45 pav.) rasti pjautuvai yra gana gerai išlikę, Dovainonių I pilkapiuose 3 (46 pav.) ir 5 (47 pav.) aptiktųjų yra nulūžusi dalis ašmenų, o

44 pav. Dovainonių I pilkapyno pilkapyje 1 aptiktas pjautuvas. VDKM. A. Užgalio nuotr.

48 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapyje 3(A) aptiktas pjautuvo fragmentas. LNM. L. Kurilos nuotr.

45 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapyje 4(B) aptiktas pjautuvas. LNM. L. Kurilos nuotr.

46 pav. Dovainonių I pilkapyno pilkapyje 3 aptiktas pjautuvas. VDKM. A. Užgalio nuotr.

47 pav. Dovainonių I pilkapyno pilkapyje 5 aptiktas pjautuvas. VDKM. A. Užgalio nuotr.

pjautuvo iš Dovainonių II pilkapyno pilkapio 3(A) (48 pav.) išliko tik smaigalys. Dovainonių I pilkapyno pilkapyje 3 suardytame sluoksnyje atsitikti-

nai rasto antrojo pjautuvo muziejaus fonduose nėra. Visi pjautuvai iš esmės yra vienodos formos, nors dirbinių proporcijos gerokai skiriasi. Jie yra artimu pusapskritimiui ar netaisyklingu puslankiu išlenktais ašmenimis, daugiau ar mažiau ryškiai atlenktomis įkotėmis. Geriau išlikusių pjautuvų bendras ilgis – 25–27 cm. Ašmenų plotis – 1,6–4,3 cm, storis – 0,2–0,5 cm, įkočių ilgis – iki 8,5 cm (dauguma jų nulūžusios), plotis – 1–2 cm. Dirbinių forma yra artima VIB tipui, datuojamam daugiausia VIII/IX–XII/XIII a. (Минасян, 1978, 82–83). Tiksliau jų datuoti tipologiškai neįmanoma.

Greičiausiai iš suardytų pilkapių buvo išarti ir žąslai, rasti Dovainonių II pilkapyno teritorijoje. Visi jie yra to paties tipo – trinariai vytais nareliais (42, 49–53 pav.). Dirbiniai gerai išlikę, tik vieneriems žąslams trūksta vienos grandies. Žąslų ilgis – 26,5–32,5 cm. Nareliai – 5,5–7,5 cm ilgio, suvyti iš netaisyklingai apskrito ir netaisyklingai keturkampio skerspjuvio 0,3–0,6 cm skersmens vielos. Grandys – 5,5–8 cm skersmens, pagamintos iš suploto ovalo, apskrito ar netaisyklingai apskrito, pereinančio į netaisyklingai keturkampį, skerspjuvio 0,3–0,7 cm skersmens vielos. Nurodoma šios formos (VI tipo) žąslų chronologija – X–XIV a. (Кирпичников, 1973, 17), nors ji gali būti ir dar platesnė. Apie F. Pokrovskio minimų P. Pustelnikovo Dovainonyse I rastų žąslų formą duomenų nėra, tačiau nekyla abejonių, jog ir jie datotini vėlyvuojū geležies amžiumi.

Minima, kad Dovainonių II pilkapyno suardytuose pilkapiuose buvo randama balno kilpų ir

49 pav. Dovainonių II pilkapyno teritorijoje atsitiktinai rasti žąslai. VDKM. A. Užgalio nuotr.

50 pav. Dovainonių II pilkapyno teritorijoje atsitiktinai rasti žąslai. VDKM. A. Užgalio nuotr.

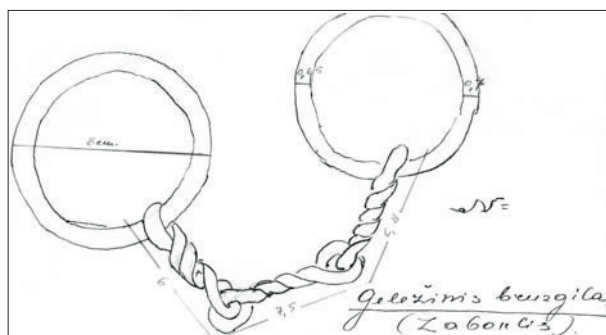

51 pav. Dovainonių II pilkapyno teritorijoje atsitiktinai rasti žąslai. VDKM. A. Užgalio nuotr.

„rutulio formos“ žvangučių (Tautavičius, 1953ša, 1; 1953šc). Apie jų formą daugiau žinių nėra. Rytų Lietuvos pilkapiuose aptinkamų balno kilpų tipologinė įvairovė yra nemaža, tačiau visas jas galima datuoti iš esmės tuo pačiu laikotarpiu – vėlyvuojū geležies amžiumi (Antanavičius, 1976). Pagal kitų pilkapynų analogijas, greičiausiai tuo pačiu laikotarpiu datotini ir žvangučiai.

52 pav. Dovainonių II pilkapyno teritorijoje „kapčiuje“ aptikti žąslai. VDKM. A. Užgalio nuotr.

53 pav. Dovainonių II pilkapyno teritorijoje „kapčiuje“ aptikti žąslai. J. Puzino pieš. (Puzinas, 1932š).

Kiti radiniai aptikti abiejuose pilkapynuose iš tirtuose degintiniuose kapuose arba Dovainonių II pilkapyno teritorijoje atsitiktinai (išskyrus kelis radinius iš VVAM, kurių tiksli radimo vieta nežinoma). Kaip minėta, tikėtina, kad ir atsitiktiniai radiniai buvo suardytų greta pilkapių buvusių degintinių kapų liekanos, nors dalis jų galėjo būti išarti ir iš pilkapių.

Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 2 rastas peilio geležtės fragmentas (54:3 pav.), o atsitiktinai – sveikas įtvėriamasis peilis (55:1 pav.). Be to, VVAM saugomas dar vienas peilis iš Dovainonių be tikslesnės radimo vietos (56:1 pav.). Pirmasis peilis yra gana ryškiai, kiti – nežymiai lenkta nugarėle. Išlikusių peilių ilgis – 14,2 ir 12,4 cm, ašmenų plotis – 1,3–2,2 cm. Panašios formos peiliai naudoti visą geležies amžių (Michelbertas, 1986, 162–163; Tautavičius, 1996, 108–109)

54 pav. Dovainonių II pilkapyne degintinio kapo 2 įkapės: 1 – kirvis, 2 – pasaginė segė, 3 – peilio fragmentas. VDKM. A. Užgalio nuotr.

ir ilgiau. Tipologiškai jų tiksliau datuoti neįmanoma.

T. Daugirdas mini Dovainonių I pilkapyne degintiniame kape 1 radęs geležinę ylą ir aprašo jos formą: apskrito skerspjūvio smailuoju galu ir keturkampio skerspjūvio įtvara. Ylų formos irgi iš esmės nekito, todėl šio radinio neįmanoma datuoti net apytiksliai.

Dovainonių II pilkapyne degintiniame kape 3 buvo keturi moliniai dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukai (vieno iš jų – tik fragmentas) (57:1–4 pav.). Dar keturi tokios pačios formos verpstukai iš Dovainonių yra VVAM (56:2–5 pav.). Dirbiniai – 2,8–3,6 cm skersmens ir 1,2–1,9 cm aukščio, su ryškesne ar mažiau ryškia, artimesne puslankiui briauna, pagaminti iš rusvos ar rausvos spalvos molio masės. Dvieju kape 3 aptiktų verpstukų šonai puošti geometriniu ornamentu – šachmatiškai

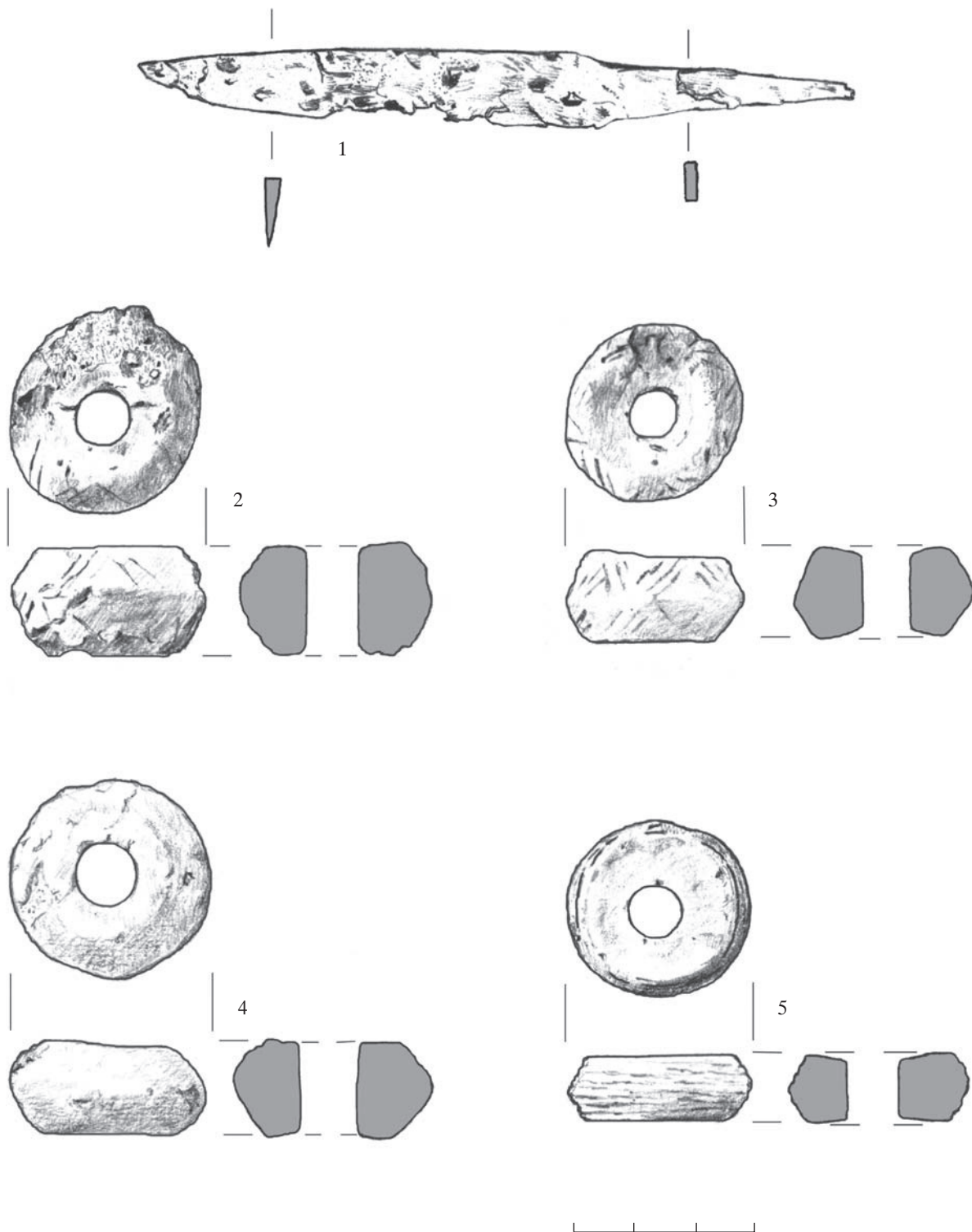
kai išdėstytomis įrėztų vertikalių ir horizontalių brūkšnelių grupėmis (po 3–5). Iš atsitiktinai rastų verpstukų vieno šonai yra puošti horizontaliais grioveliais, dviejų – įstrižai įrėztų brūkšnelių grupėmis (po 2 ar 3), sudarančiomis rombėlius. Kiti trys verpstukai – neornamentuoti. Tai yra tipinės viduriniojo ir vėlyvojo geležies amžiaus formos verpstukai. Pati jų forma beveik nekito. Geometrinis ornamentas yra būdingesnis vėlyvojo geležies amžiaus verpstukų požymis ir sąlyginio dirbinių vėlyvumo indikatorius, bet pačius jų puošybos motyvus, neatlikus detalesnės analizės, tiksliau datuoti sudėtinga. Horizontalūs grioveliai aplink verpstuką yra bene dažniausias ornamentas. Rytų Lietuvos pilkapiuose aptikta ir kaip rastųjų kape 3 šachmatiškai ornamentuotų dirbinių: Kretuonių (Švenčionių r.) pilkapiro 36(348) kape 1 (Butėnienė, 1979š, 6, 45), Neravų, Grigiškių (Vilniaus m.) pilkapiro 8 kape 8 ir

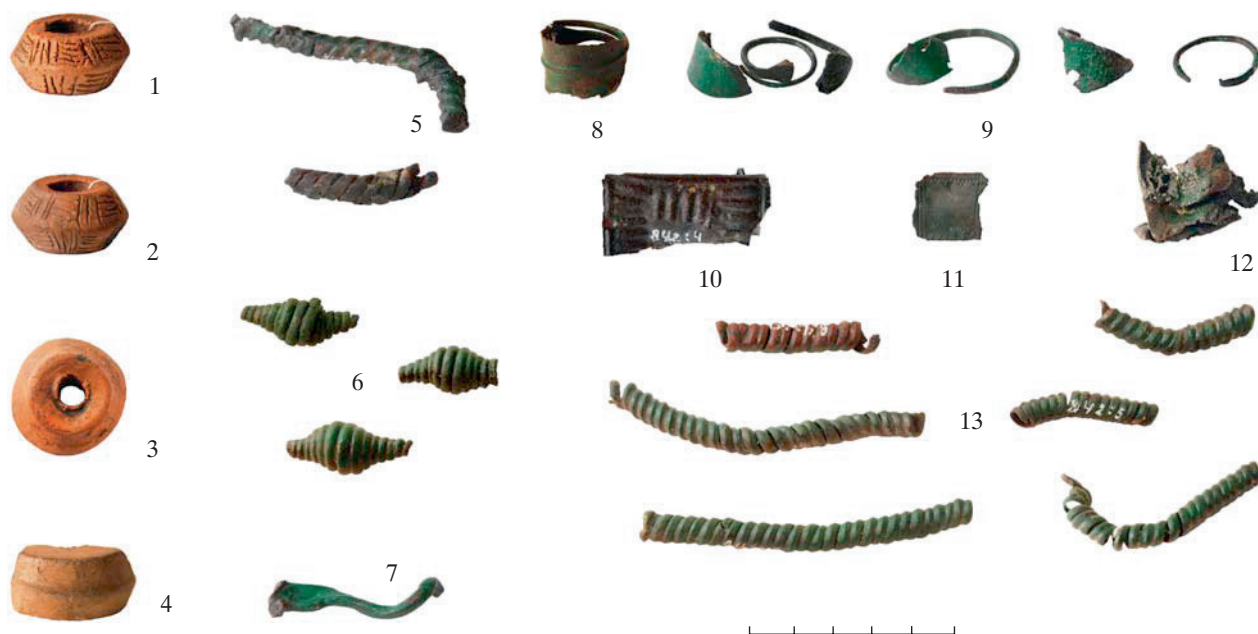
55 pav. Dovainonių II pilkapyne atsitiktinai aptikti radiniai: 1 – peilis, 2 – kalavijo rankenos skersinis, 3, 4 – sagtys, 5, 6 – grandys, 7 – pasaginė segė, 8 – laiptelinės segės fragmentas, 9 – apyrankės fragmentas. VDKM. A. Užgalio nuotr.

pilkapio 17 kape 4 (Kuncienė, 1982, 46–47, pav. 5:9, 10), Pamusio (Varėnos r.) pilkapio 43(9) kape 1 (Kuncienė, 1973b, 106–107, pav. 3:3), Žvirblių pilkapio 46 kape I (Iwanowska, 2006, 107–108, 224, tab. LXX:9). Atsitiktinai rastų verpstukų rombėlių ornamentui artimos analogijos yra verpstukų iš Jakšiškio (Anykščių r.) pilkapio 1 kapo 3 bei pilkapio 2 kapo 2 (Michelbertas, 2010, 129–131, 140, 144, pav. 13:5, 27:3, 4), Kretuonių pilkapio 36(348) (Butėnienė, 1979š, 6, 48), Neravų, Grigiškių pilkapio 15 kapo 3 (Kuncienė, 1982, 46–47, pav. 5:8) puošyba. Visus šiuos pilkapius tik apytiksliai galima datuoti paskutiniais pirmojo tūkstantmečio amžiais ar antrojo tūkstantmečio pradžia (VIII/IX–XI a.).

Vienintelis sveikas Dovainonių II pilkapyne aptiktas ginklas yra degintiniame kape 2 buvęs pentinis siauraašmenis kirvis (54:1 pav.). Šios formos kirviai neabejotinai buvo naudojami ir kaip darbo įrankiai. Tačiau tai, kad kapuose jie dažnai aptinkami kartu su kitomis kario įkapėmis, leidžia manyti, jog bent jau laidojant kirviai buvo laikomi ginklais. Dirbinys yra 18,5 cm ilgio, 7,7 cm ilgio ašmenimis ir 6 cm ilgio pentimi. Kirvio ašmenys yra vidutinio pleišto formos, plėtėjantys koto link, pentis – plėtėjanti į abi puses, skylė kotui – kiaušinio formos. Tai vėlyvajam geležies amžiui būdinga kirvių forma (8 tipo a variantas), naudota nuo I tūkstantmečio antrojo ketvirčio iki I ir II tūkstantmečio sandūros (Malonaitis, 2008, 56–57).

56 pav. Dovainonyse atsitiktinai aptikti radiniai: 1 – peilis, 2–5 – verpstukai. VVAM (pagal: Bitner-Wróblewska, Sobczak, 2009, 90, Fig. 7:a–e).

57 pav. Dovainonių II pilkapyno degintinio kapo 3 įkapės: 1–4 – verpstukai, 5 – antkaklės fragmentai, 6 – įvijiniai karoliai, 7 – pasaginės segės liežuvėlis (?), 8 – žiedas, 9 – žiedų fragmentai, 10–12 – apkalų fragmentai, 13 – įvijos. VDKM. A. Užgalio nuotr.

58 pav. Dovainonių II pilkapyno degintinio kapo 4 įkapės: 1 – makštų apkalas, 2, 3 – apkalai, 4 – įvijų fragmentai (?), 5 – papuošalų fragmentai. VDKM. A. Užgalio nuotr.

Dovainonių II pilkapyne rasti ir kiti du ginklų fragmentai ar su ginkluote susiję daiktai. Abu jie yra labai reti visoje Rytų Lietuvos pilkapių kultūroje. Atsitiktinai aptiktas geležinis kalavijo rankenos skersinis, sprendžiant pagal nedidelį ilgį ir mažą skylutę – viršutinis (55:2 pav.). Jis yra nežymiai lenktas ir nežymiai plėtėjančiais galais, žvelgiant iš viršaus – lėšio formos. Dirbinio ilgis – 7,1 cm, plotis – 1,7 cm,

aukštis – 1,2–1,4 cm. Viršutinė jo dalis tuščiavidurė, o apačioje yra 1,2x0,7 cm dydžio stačiakampė skylutė skersiniui prie kalavijo rankenos pritvirtinti. Skersinio šonai ornamentuoti nežymiais statmenais brūkšneliais. Pagal šią nedidelę dalį sunku nustatyti buvusio kalavijo tipą. Panašios formos skersiniai puošti T bei Z tipų kalavijai, plačiai naudoti X–XII/XIII a. (Kazakevičius, 1996, 44–58, 74–78).

Kita, greičiausiai kalavijo, dalis yra žalvarinis ažūrinis makštų galo apkalas, rastas degintiniame kape 4 (58:1 pav.). Atrodo, dirbinys išlikęs ne visas (šio tipo apkalai yra uždaro ažūrinio ornamentu, o jų viršūnėse yra stilizuoti paukštelių siluetai). Išlikęs apkalo aukštis – 3,5 cm, plotis – 3,7 cm, storis – 0,8 cm. Jo vidurinė dalis puošta tarsi saulutę sudarančiais įspaudėliais. Dirbinys priklauso Ia tipui ir datuojamas X a. (Kazakevičius, 1998, 290–292, 314).

Didelė dalis kapuose ir atsitiktinai Dovainonių II pilkapyno teritorijoje aptiktų dirbinių yra papuošalai bei aprangos detalės. Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 3 rasta vytinės antkaklės fragmentų (57:5 pav.). Kaip minėta, muziejuje saugomos tik dvi lankelio dalys, tačiau sprendžiant iš užuominos tyrinėjimų ataskaitoje, buvo aptikta ir kūgelių²². Todėl be didesnių abejonų galima manyti, jog kape būta vytinės antkaklės kūginiais galais. Išlikę fragmentai yra 8,5 ir 4,5 cm ilgio, 0,6 cm skersmens, vyti iš trijų netaisyklingo keturkampio skerspjuvio 0,2 cm skersmens vielučių. Tai yra vienas dažniausiai vėlyvajame geležies amžiuje Rytų Lietuvoje į kapus dėtų antkaklių tipų ir iš esmės vienintelis regione naudotas vytinų antkaklių tipas. Tokios antkaklės buvo paplitusios bent nuo VIII a. pabaigos iki XI a. (Lietuvos, 1978, 30). Tik pagal lankelį tiksliau datuoti dirbinio neįmanoma.

Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 3 buvo trys žalvariniai įvijiniai karoliai (57:6 pav.). Jie yra 3–3,3 cm ilgio, storiausioje vietoje – 1,2–1,4 cm pločio, susukti iš pusapvalio skerspjuvio 0,1–0,2 cm skersmens vielučių. Įvijiniai karoliai yra būdinga vėlyvojo geležies amžiaus Rytų Lietuvos pilkapių įkapė, dažnesnė kultūrinio arealo P dalyje. Jie datuojami X–XI a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970b, 111), galbūt – ir kiek ankstesniu laikotarpiu. Paprastai kapuose tokių karolių bū-

na po 1–5. Didesni jų komplektai yra reti, pavyzdžiui, Žvirblių pilkapio 49 kape II buvo mažiausiai 15 įvijinių karolių (Iwanowska, 2006, 114, 243, tab. LXXXIX:20). Reikia manyti, kad jie nešioti ir kaip kabučiai arba apvarose su kitokiais karoliais ar įvijomis.

Gali būti, kad apvaros dalis buvo ir tame pačiame kape aptiktos 6 arba 7²³ įvijos ar jų dalys (57:13 pav.). Jos yra 4–9,5 cm ilgio ir 0,7 cm skersmens, susuktos iš trikampio skerspjuvio 0,2x0,1 cm skersmens vielos. Viena įvija rasta ir Dovainonių I pilkapyno kape 1. Pagal kitus kape aptiktus dirbinius apie jos paskirtį spręsti sudėtinga.

Dovainonių II pilkapyne rastos kelios pasaginės segės ar jų dalys. Degintiniame kape 2 buvo segė cilindriniais galais (54:2 pav.), o atsitiktinai aptikta segė daugiakampiais galais (55:7 pav.). Pirmoji segė yra išlikusi gerai. Ji – 5,2–5,5 cm skersmens, lankelis – trikampio viena užapvalinta kraštine formos skerspjuvio, 0,6x0,3 cm skersmens, galai suploti ir susukti į 0,6 cm pločio cilindrius. Liežuvėlio ilgis – 6,1 cm, užkaba puošta horizontaliomis įkartėlėmis. Antrosios segės skersmuo – 6,5–7,5 cm, lankelis – lėšio formos skerspjuvio, 1x0,6 cm skersmens, galai puošti 1,3–1,4 cm dydžio daugiakampėmis buoželėmis. Jos liežuvėlis neišliko, nors spaudoje publikuotose greičiausiai tos pačios segės nuotraukose (Iškasenės, 1932; Prof. Volterio, 1932b) jis dar yra (42 pav.). Degintiniame kape 3 greičiausiai buvo dar vienos pasaginės segės dalis – deformuotas liežuvėlis (?) (57:7 pav.). Pasaginės segės cilindriniais galais yra plačios chronologijos dirbinys – jos nešiotos nuo VIII a. pabaigos – IX a. (Lietuvos, 1978, 47; Tautavičius, 1996, 222) iki XV–XVI a. (Urbanavičius, 1969, 116). Segės trikampio skerspjuvio lankeliu yra sąlyginai vėlyvesnės (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970a, 161). Rytų Lietuvoje segių cilindriniais

²² Minimi „piramidės formos gūzeliai“ (Volteris, 1932š, 13).

²³ Tyrinėjimų ataskaitoje (Puzinas, 1932š) minimi 7, bet muziejuje saugomi tik 6 įvijų fragmentai.

galais, tiesa, gana skirtingų, aptikta IX–XI a. datotiniuose pilkapiuose: Ažušilės (Ignalinos r.) pilkapio 11 kape 2? (Kurila ir kt., 2010, 237, 242, pav. 31:2), Čiobiškio (Širvintų r.) pilkapio C kape 4 (Zabiela, 2005, 131), Dusinėnų II (Vilniaus r.) pilkapyje 3 (Šimėnas, 2000, 216–217, pav. 19), Katkuškių (Šalčininkų r.) pilkapyje 3 (Kuncienė, 1973a, 97–98, pav. 8:3), Kretuonių pilkapio 6(226) kape 4 ir pilkapio 32(341) kape 1 (Butėnienė, 1976š, 10; Kuncienė, Butėnienė, 1978š, 15, 41), Kurklių Šilo (Anykščių r.) pilkapio 5(33) kapuose 1 ir 3 (Butėnas, 2000š, 3–4, 28, 30, pav. 5:3, 7:8), Vigodkos, Dūkšto I (Ignalinos r.) pilkapyje 4 (Kraujalis, 2002, 70), Žvirblių pilkapio 47 kape II (Iwanowska, 2006, 109, 228, tab. LXXIV:11). Pasaginių segių daugiakampiais ir panašiais galais tipologinė įvairovė yra didelė (Lietuvos, 1978, 52–56), todėl be detalios analizės tiksliau jas datuoti yra sudėtinga. Bendrais bruožais segės kamputais galais datuotinos IX–XVI a. (Urbanavičius, 1969, 115), bet pagrindinių jų paplitimo laikotarpiai laikomi X–XI a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970a, 161). Artimesnės analogijos segei iš Dovainonių II pilkapyno Rytų Lietuvoje aptiktos Kretuonių pilkapio 9(202) kape 2, pilkapyje 32(341) ir pilkapio 51(97a) kape 1 (Butėnienė, 1976š, 14; Kuncienė, Butėnienė, 1978š, 16, 44; Butėnienė, Tautavičienė, 1980š, 15), Kurklių Šilo pilkapio 5(33) kapuose 2, 3 ir 6 (Butėnas, 2000š, 3–4, 7, 29–30, 33, pav. 6:8, 7:7, 10), Paduobės, Šaltaliūnės III pilkapyne suardyto kapo tarp pilkapių vietoje (Steponaitis, 2006, 100), Pamusio pilkapio 4 kape (Kuncienė, 1973b, 113, 115, pav. 6:3), Žvirblių pilkapio 39 kape II, pilkapio 47 kape II ir pilkapio 49 kape II (Iwanowska, 2006, 103, 109, 111, 113, 211, 227, 235, 242, 290, tab. LVII:21, LXXI-II:14, LXXXI:37, LXXXVIII:16, CXXXVI:3). Daugumą šių pilkapių galima datuoti palyginti tiksliai – X a. – XI a. pirmąją pusę.

Atsitiktinai Dovainonių II pilkapyno teritorijoje rasta laiptelinės segės dalis – išlikę du 2,5x1,7 cm dydžio ir 0,2 cm storio „laipteliai“ (55:8 pav.). Laiptelinių segių formų įvairovė yra

didelė. Ankstyvesni jų tipai datuojami VI–VIII/IX a., vėlyvesni – IX–XI/XII a. (Lietuvos, 1978, 45–47; Tautavičius, 1996, 214–217). Pagal išlikusį fragmentą dirbinį iš Dovainonių II pilkapyno datuoti sunku. Laiptelinės segės nešiotos prūsų genčių, Lietuvos pajūryje, rečiau – Vidurio ir Šiaurės Lietuvoje. Rytų Lietuvoje daugiau šio tipo segių, išskyrus abejotiną radinį iš Dūkšto (Ignalinos r.) (Lietuvos, 1978, 46), neaptikta.

Vienintelė apyrankės dalis Dovainonių II pilkapyne rasta atsitiktinai. Tai – žalvarinės išgaubto trikampio skerspjuvio apyrankės fragmentas (55:9 pav.). Dirbinys yra 2,3 cm pločio ir 0,1–0,3 cm storio, ties briauna puoštas įmuštų trikampėlių, o pakraščiais – vos matomų įkartėlių eilėmis. Apyrankė greičiausiai priklausė šio tipo papuošalų II grupei, kuri datuojama X–XI a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970a, 179–180; Lietuvos, 1978, 93).

Degintiniuose kapuose aptikta dviejų tipų žiedų. Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 3 buvo vienas sveikas žiedas ir dar mažiausiai keturių žiedų fragmentai (57:8, 9 pav.). Visi žiedai buvo panašaus dydžio (apie 2–2,2 cm skersmens) ir tipo – maždaug pusantrios ar dviejų įvijų, plonais (0,1–0,2 cm skersmens) apskrito, netaisyklingo pusapskritimo, keturkampio arba trikampio formos skerspjuvio lankeliais, kurių vidurinė dalis išplatinta į 1,2–1,5 cm pločio ir apie 0,5 mm storio skardeles. Šiek tiek skiriasi tik išplatėjimų ornamentas (jį sunku išvelgti dėl deformacijų ir apsi-lydymo). Vieno žiedo priekinė dalis puošta iškilėmis briaunelėmis pakraščiais ir per vidurį bei nežymių taškučių ir trikampėlių eilėmis pakraščiais, vidinėje briaunelių pusėje, vieno – nežymių taškučių eilėmis pakraščiais, dviejų – keliomis nežymių taškučių eilėmis per vidurį. Žiedų išplatinta priekine dalimi (šis tipas apima nemažą formų įvairovę) tipologijai ir chronologijai skirtų studijų nėra. Nurodoma, kad jie plito nuo II tūkstantmečio pradžios (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970a, 184), tačiau tipologiškai artimų dirbinių randama ir I tūkstantmečio vidurio laidojimo

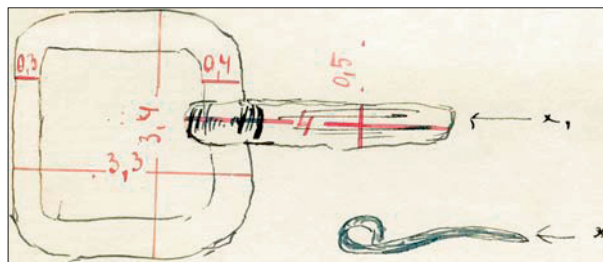
paminkluose. Rytų Lietuvoje panašių žiedų aptikta Kretuonių pilkapyje 36(348), pilkapio 44(206) kape 1 ir pilkapio 52(107) kape 1 (Butėnienė, 1979š, 26; Butėnienė, Tautavičienė, 1980š, 2, 17), Kurklių Šilo pilkapyje 5(33) (Butėnas, 2000š, 2, 9, pav. 12:2–4), Pamusio pilkapio 4 kape 1 ir pilkapio 10(13) kape 3 (Kuncienė, 1973b, 111, pav. 5:2, 3), Peršaukščio, Kasčiukų II (Švenčionių r.) pilkapyje 3 (Kurila, Kliaugaitė, 2008, 24, pav. 30:1), Stakų (Šalčininkų r.) pilkapio 8 kape 3 (Tautavičius, 1952š, 55). Tačiau šios analogijos, turint omenyje formų įvairovę ir panašius ankstyvesnius radinius, neleidžia apibrėžti žiedų iš Dovainonių II pilkapyno chronologijos tiksliau nei I tūkstantmečio paskutiniai amžiai – II tūkstantmečio pradžia.

Sprendžiant iš T. Daugirdo aprašymo, Dovainonių I pilkapyno degintiniame kape 1 buvo įvijinis žiedas. Nurodoma, kad jis buvo trijų apvijų, susuktas iš plokščio skerspjuvio vielos. Įvijiniai žiedai yra plačios chronologijos dirbiniai. Jais puoštasi visą I tūkstantmetį (Tautavičius, 1996, 256). Tačiau Rytų Lietuvoje jie dažniausiai aptinkami tiksliai I tūkstantmečio antrojo ir trečiojo ketvirčio pilkapiuose, o vėlyvojo geležies amžiaus kapuose jau reti.

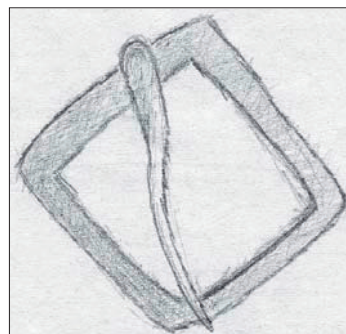
Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 1 rasta viena (59–61 pav.), o atsitiktinai pilkapyno teritorijoje – dar dvi geležinės sagtys (55:3, 4 pav.),

59 pav. Dovainonių II pilkapyno degintinio kapo 1 įkapė – sagtis. VDKM. A. Užgalio nuotr.

60 pav. Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 1 aptikta sagtis. J. Puzino pieš. (Puzinas, 1932š).

61 pav. Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 1 aptikta sagtis. J. Puzino pieš. (Puzinas, 1932š).

greičiausiai – diržų, perpečių ar panašių aksesuarų dalys. Visos jos yra panašios formos – keturkampės lygiais, kiek išgaubtais ar nežymiai profiliuotais šonais, 3,6x3,4, 4,5x4,5 ir 2,7x2,6 cm dydžio. Lankeliai – apskrito ar netaisyklingai keturkampio skerspjuvio, 0,2–0,5 cm skersmens. Vienos iš atsitiktinai rastų sagčių liežuvėlis neišlikęs, kitų jie yra 4 ir 3 cm ilgio. Vėlyvajame geležies amžiuje Rytų Lietuvoje tai buvo labiausiai paplitusi sagčių forma (IV tipas). Jų paprastumas ir nedidelė įvairovė leidžia apibrėžti tik labai apytikslę chronologiją – VIII–XII a. (Butėnas, 1999, 41–44, 48).

Galbūt diržų ar perpečių dalys buvo ir dvi Dovainonių II pilkapyno teritorijoje atsitiktinai rastos geležinės grandys (55:5, 6 pav.). Jos yra 3,3 ir 2,9x2,5 cm dydžio, lankeliai – uždari, netaisyklingai apskrito skerspjuvio, 0,2–0,5 cm skersmens.

Pilkapynuose rasta ir kitų smulkių papuošalų fragmentų. Dovainonių II pilkapyno degintiniame kape 3 buvo du aplūžę žalvariniai apkalai ir galbūt dar vieno apkalos liekanos (57:10–12 pav.),

o degintiniame kape 4 rasti dar du žalvariniai apkalai (58:2, 3 pav.). Jie yra įvairaus dydžio (nuo 2x1,6 iki 5,9x4,1 cm) ir storio (nuo 0,5 mm iki 0,3 cm), daugiausia – stačiakampio formos. Apkalai yra įvairiai ornamentuoti: reljefiniu šachmatiniu raštu, sudarytu iš horizontalių ir vertikalų griovelių grupių (57:10 pav.), įkardelių ir trikampių eilėmis pakraščiuose (57:11 pav.), tiesiomis ir zigzagine įmuštų taščių eilėmis (58:3 pav.). Vienas apkalas yra su skylute centre (58:2 pav.). Šių dirbinių formos ir ornamentai yra netyrinėti ir neklasifikuoti, todėl sudėtinga kalbėti ne tik apie jų datavimą, bet ir apie paskirtį. Įvairiais apkalais galėjo būti puošiami drabužiai, galvos apdangalas, diržai ar įvairūs kiti reikmenys iš tekstilės ar odos. Pirmasis apkalas iš kabo 3 forma ir puošyba primena kai kuriuose kituose pilkapyuose aptiktas X–XI a. apgalvių plokšteles (Volkaitė-Kulikauskienė, 1975), tačiau šiek tiek skiriasi tvirtinimo būdu (apgalvių plokštelės būna sulenktos iš pailgos skardelės, o dirbiny iš Dovainonių II pilkapy-

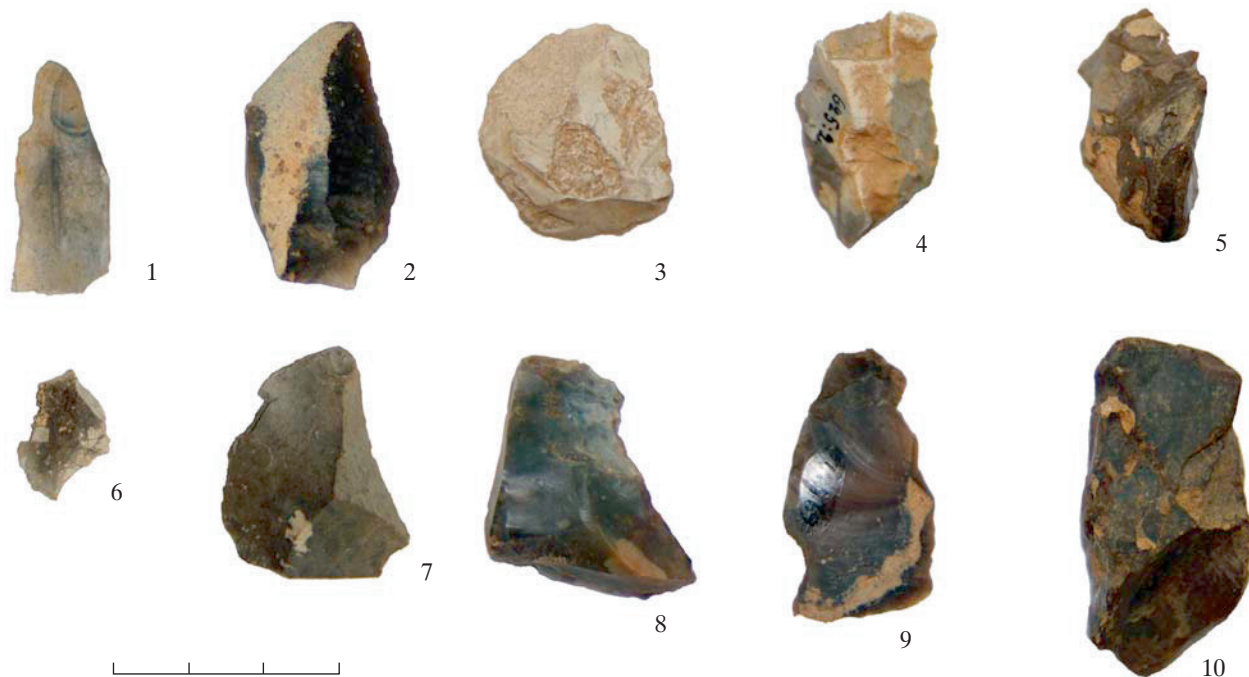
no, atrodo, buvo iš dvigubos skardelės, sutvirtintos kniedelėmis). Viena „susukta“ žalvarinė skardelė, greičiausiai irgi kažkoks apkalas, buvo ir Dovainonių I pilkapyne kape 1, tačiau apie jos formą daugiau duomenų nėra.

Tarp radinių iš Dovainonių II degintinio kabo 4 yra ir mažiausiai 5 kiti susilydę smulkūs papuošalų fragmentai. Du iš jų gali būti įvijų dalys (58:4 pav.), kiti neatpažįstamai deformuoti (58:5 pav.). Du susilydę žalvarinių papuošalų fragmentai rasti ir Dovainonių I pilkapyne kape 1.

Minima, kad ardant Dovainonių II pilkapius buvo randama ir kitų geležinių bei žalvarinių daiktų (Mekas, 1932) ir netgi monetų (Kas randama, 1932), tačiau jokių duomenų apie juos neišliko.

Radiniai iš ankstesnių gyvenviečių

Dovainonyse I, greta Pustelniko sodybos, rastas vidurinis rėžtukas (62:1 pav.). Jis padarytas iš skeltės, o rėžiamasis kampas suformuotas nuskėlimais apatinėje skeltės dalyje. Šoninės briaunos –

62 pav. Dovainonių I pilkapyne ir jo apylinkėse aptikti titnago radiniai: 1 – rėžtukas, 2 – skeltė, 3–10 – nuoskalos. VDKM. L. Kurilos nuotr.

63 pav. Dovainonių II pilkapyne ir jo apylinkėse aptikti titnago radiniai: 1 – mikrorėžtukas, 2, 3 – skeltės dalis ir skeltė, 4–7 – nuoskalos. 1 – LNM, 2–7 – VDKM. *L. Kurilos nuotr.*

su utilizacija. Jis yra 3,3 cm ilgio, 1,4 cm pločio ir 0,5 cm storio.

Dovainonių II kaimo apylinkėse rastas mikrorėžtukas (63:1 pav.). Dešiniajame jo šone, skeltės dalies viršutiniame gale, yra retušas. Dešinioji briauna – su utilizacija, kairiajame šone išlikusi žievė. Mikrorėžtukas yra 3,6 cm ilgio, 1,3 cm pločio ir 0,3 cm storio.

Dovainonių pilkapyuose ar jų apylinkėse, kiek žinoma, rastos penkios skeltės ar jų dalys. Dvi skeltės („parę wiorów“) mini radęs T. Daugirdas (Daugirdas, 1909š, 49). Daugiau žinių apie jas nėra. Dovainonyse I, greta Pustelniko sodybos, rasta trumpa skeltė (62:2 pav.), kurios vienas šonas yra padengtas žieve. Viršutinė skeltės dalis smailėja, dešinėje jos briaunoje yra smulkus retušas. Skeltės ilgis – 2,5 cm, plotis 1,5 cm, storis 0,6 cm. Dar viena skeltė (63:3 pav.) ir skel-

tės viršutinė dalis (63:2 pav.) rastos Dovainonių II pilkapyne teritorijoje tiriant degintinį kapą 4. Skeltės ilgis – 3,7 cm, plotis – 1,5 cm, storis – 0,5 cm, skeltės dalies atitinkamai – 3,3, 1,5 ir 0,2 cm.

Nors nurodoma, kad 1932 m. žvalgant vietovę rasta daug titnago skaldos („skeveldrų“) (Engel, 1932š, 9; P-nius, 1932a), VDKM saugoma tik 12 nuoskalų (62:3–10, 63:4–7 pav.). Jos yra netaisyklingos formos, su patina, baltos, šviesiai ir tamsiai pilkos spalvos. Kelios nuoskalos yra su žievės likučiais, o dvi iš jų, rastos greta Pustelniko sodybos, yra degusios (62:6, 7 pav.).

Titnago radinių nėra labai daug. Vis dėlto juos galima priskirti keliems laikotarpiams – mezolitui ir vėlyvajam neolitui.

Pilkapynų teritorijose ar Dovainonių kaimų apylinkėse atsitiktinai rasti penki akmeniniai

64 pav. Dovainonių kaimų apylinkėse rasti akmeniniai kirviai. VDKM. A. Kurilienės nuotr.

65 pav. Dovainonių I kaimo apylinkėse rastas akmeninis kirvis. Privati kolekcija. A. Kurilienės nuotr.

įmoviniai kirviai (64–66 pav.). Du iš jų yra apvalia, du – keturkampe, vienas – smailėjančia pentimi. Atskirai būtų galima paminėti laivinių baltišką kirvį trumpa apvalia pentimi, aptakiais šonais ir platėjančiais ašmenimis (65 pav.). Kirvių ilgis – nuo 8,1 iki 12,4 cm, plotis ties ašmenimis – nuo 4,1 iki 7,4 cm, storis – nuo 3,5 iki 5,6 cm. Juos ga-

lima priskirti vėlyvajam neolitui – bronzos amžiaus pradžiai ar pirmajai pusei.

Dovainonių pilkapyuose, sprendžiant pagal aprašymus, buvo rasta gana daug keramikos šukių, tačiau muziejuose saugomos tik trys: viena labai aptrupėjusi ir smulki, maždaug 1x1,5 cm dydžio šukelė bei du brūkšniuotosios keramikos fragmentai. Pastarosios keramikos šukės (67 pav.) rastos 1953 m. Dovainonių II pilkapyne pilkapyje 1. Tai – lipdytos, storasienės, nežymiai brūkšniuotos, 5x3,9 ir 6x4,2 cm dydžio bei 1,2–1,3 cm storio keramikos šukės. Jų molio masė – pilkai rusva, su grūsto granito priemaišomis.

Vis dėlto, skaitant žvalgymų ir tyrinėjimų ataskaitas bei kitus šaltinius, susidaro įspūdis, kad rastoji keramika galėjo būti kelių tipų (?). T. Daugirdas mini 1908 m. radęs keramikos šukių, iš kurių kelios buvo ornamentuotos (Daugirdas, 1909š, 49). Koks tai buvo ornamentas, lieka neaišku. Dabar sunku spręsti, ką T. Daugirdas vadino ornamentu: ar tai galėjo būti tiesiog brūkšniavimas, ar papošimas linijomis, bangelėmis, taškeliais ir t.t.

66 pav. Dovainonių II kaimo apylinkėse rasti akmeniniai kirviai. 1 – VDKM, 2 – LNM. L. Kurilos, A. Kurilienės nuotr.

Taip pat aiškiai negalima teigti, kad neornamentuotoji keramika buvo lygiu paviršiumi.

Galbūt galima spėti, kad keramikos lygiu paviršiumi šukių buvo plokštiniuose (?) degintiniuose kapuose. J. Puzinas, apibendrinamas šiuos kapus, rašo, kad juose rasta keramika buvo lipdyta, su granito priemaišomis, neornamentuota (Puzinas, 1932š).

Kaip matyti, 1932 m. rastos keramikos aprašymai yra kuklūs ir neinformatyvūs, o pati keramika neišliko. Šiek tiek papildomos informacijos apie ją galima rasti ir to meto spaudoje. Aprašant Dovainonių II pilkapyno tyrinėjimus minima, kad jų metu rasta daug keramikos (Senas Rumšiškielis, 1932), kad ji buvo storasienė (Lietuvoje, 1932; Prof. Volterio, 1932b; P-nius, 1932b), primityvi ir „žvirgžduota“ (P-nius, 1932b). Sunku pasakyti, ar „žvirgžduota“ galėjo būti vadinama grublėtoji, ar toks apibūdinimas rodo keramikos molio masės sudėtį – kad rastosios šukės buvo su grūsto granito (žvirgždo) priemaišomis.

Įvertinus visą turimą informaciją ir išlikusias šukes, vis dėlto aiškiai galima kalbėti tik apie

67 pav. Dovainonių II pilkapyno pilkapyje 1 rastos keramikos šukės. LNM. L. Kurilos nuotr.

brūkšniuotąją keramiką. Dovainonių II pilkapyne pilkapyje 1 rastoji keramika priskirtina vėlyvajam brūkšniuotosios keramikos etapui ir datuotina I tūkstantmečio pirmaisiais amžiais (Grigalavičienė, 1989, 70, 77, pav. 2; Егорейченко, 2006, 57–60, 111). Galima numanyti, kad žvalgytų ir tyrinėjimų Dovainonyse metu rasta ir kitų tipų – grublėtosios ir lygiu paviršiumi – keramikos šukių. Tačiau, nesant tikslesnių aprašymų ar išlikusių radinių, kurie paliudytų arba paneigtų šių keramikos tipų suradimą Dovainonyse, tokios interpretacijos yra tik hipotetinės.

PAMINKLŲ CHRONOLOGIJA IR INTERPRETACIJOS

Dovainonių I ir II pilkapynai buvo įrengti ankstesnių gyvenviečių vietose. Deja, apie jas žinome tikrai iš pavienių radinių. Jokių tyrinėjimų ar žvalgymų siekiant užfiksuoti išlikusius gyvenviečių kultūrinius sluoksnius, nustatyti jų ribas ar datavimą nei 1932, nei 1953 m. ekspedicijų metu neatlikta. Surinkti ar paminėti tikrai pilkapiuose bei žemės paviršiuje aptikti titnago radiniai, akmeniniai kirviai ir keramikos šukės. Tačiau net ir surinktieji radiniai ne visi pateko į muziejus. Galima apytikriai išskirti mažiausiai tris ankstesnio apgyvendinimo etapus: mezolitą, vėlyvąjį neolitą bei I tūkstantmečio pirmąją pusę ar vidurį. Tarp akmens amžiaus gyvenviečių ir pilkapynų, skiriamų kelių tūkstantmečių, be abejo, negali būti jokio tiesioginio ryšio, išskyrus nebent vietovių išskirtinumą kraštovaizdyje, skatinusį žmones ir jose apsigyventi, ir laidoti mirusiuosius. Trūkstant duomenų apie visų paminklų chronologiją, sunku pasakyti, ar esama ryšio tarp pilkapynų ir geležies amžiaus gyvenviečių. Tiek Dovainonyse I, tiek Dovainonyse II juos galėjo skirti ir palyginti neilgas laiko tarpas, ir ne vienas šimtmetis. Be to, turint nepakankamai žinių apie senovės gyvenviečių tankumą mikroregione, sunku įvertinti ir atsitiktinumo galimybę.

Peržvelgus kitų Rytų Lietuvos pilkapynų medžiagą, matyti, kad ankstesnių gyvenviečių liekanų randama daugelyje jų. Kelių etapų apgyvendinimo pėdsakų aptikta ir gretimame Kapitoniškių pilkapyne (Tautavičius, 1957, 98). Pilkapynai, neretai užimantys gana dideles teritorijas, gali būti tiesiog atsitiktinai supilti virš buvusių gyvenviečių (didelę atsitiktinumo tikimybę patvirtina neretai po pilkapių sampilais aptinkami akmenų amžiaus dirbiniai). Kita vertus, akivaizdu, kad bent kai kuriais atvejais gyvenviečių kultūriniai sluoksniai yra datuoti Rytų Lietuvos pilkapių kultūros laikotarpiu ir yra sąlyginai nedaug ankstyvesni už virš jų supiltus pilkapius. Galima spėti, kad kartais

pilkapynai specialiai būdavo įrengiami buvusių gyvenviečių vietose. Galbūt taip elgtasi bendruomenėms užimant naujas, anksčiau kitų gyventas teritorijas ir siekiant per mirusiųjų kultą įtvirtinti teises į jas (protėvių kapai yra išraiškingas tikrai ar tariamai teisėtoms teritorijoms nuosavybės ženklas). Toks elgesys labiau tikėtinas migracijų metu arba esant didelei konkurencijai dėl teritorijų. Vis dėlto ar tokia interpretacija yra tinkama Rytų Lietuvos pilkapių kultūrai ir konkrečiam Dovainonių pilkapynų atvejui, neatlikus detalių tyrinėjimų, atsakyti sunku.

Dėl nedidelių tyrinėjimų abiejuose Dovainonių pilkapynuose apimčių, nepakankamos dokumentacijos ir ženklų tyrinėtų objektų suardymų rekonstruoti paminklų vidinę struktūrą ir juos tiksliai datuoti yra sudėtinga. Nėra aiškūs netgi buvusių pilkapynų dydžiai ir sampilų išsidėstymas: ar Dovainonių I pilkapynas praeityje sudarė ištisinį pilkapių masę, ar, kaip dabar, susidėjo iš penkių grupių; ar Dovainonių II pilkapyne pilkapiai buvo išsidėstę grupėmis, ar tolygiai, kokia buvo pilkapyno forma. Vienoks ar kitoks pilkapių susiskirstymas grupėmis, dažnai sudarančiomis pailgus masyvus, pastebimas daugumoje Rytų Lietuvos pilkapynų. Apie to priežastis iš esmės galima tik spėlioti. Pilkapių grupės galėjo formotis kaip atskirų šeimų (giminių, bendruomenių) arba socialinių grupių laidojimo zonos, kaip kelių laidojimo etapų viename pilkapyne pasekmė, dėl kraštovaizdžio ypatumų ar kitų pilkapynų teritorijose galimai buvusių objektų ir t.t. Spėjama, kad pilkapių išsidėstymui įtakos galėjo turėti senieji keliai (Vaitkevičius, 2007a, 121). Dovainonių I pilkapyno atveju tokia interpretacija neatrodo negalima – senasis Kruonio–Rumšiškių kelias gali būti labai senas. Tačiau, ko gero, ryškiausias daugelio pilkapynų vidinės struktūros bruožas yra žmonių ir žirgų laidojimo zonos.

Visi pilkapiai, kuriuose rasti pjautuvai, laikytini simboliniais žirgų kapais. Kaip minėta, bent dalis kitų pilkapių irgi buvo žirgų laidojimo arba simbolinio laidojimo vietos. Tai liudija abiejuose

pilkapynuose rasti žąslai, Dovainonių II pilkapyne iškastos balno kilpos ir žvangučiai. Dovainonių I pilkapyne, P. Pustelnikovo suardytuose pilkapiuose, aptikti degintiniai (?) kaulai (Medžiaga, 1891–1893š; Покровский, 1899, 98) ir Dovainonių II pilkapyne teritorijoje „kapčiuje“ rasti degintiniai (?) kaulai (Puzinas, 1932š) bei žmonių pastebėti degintinių (?) kaulų fragmentai (Tautavičius, 1953šc) leidžia spėti, kad juose galėjo būti ir pilkapių su tikrais, greičiausiai degintiniais, žirgų kapais.

Apie pilkapių su žirgų kapais išsidėstymą Dovainonių II pilkapyne, remiantis dviem pilkapiais su pjautuvais ir tiksliau nelokalizuotais atsitiktiniais radiniais, spręsti sunku. Dovainonių I pilkapyne sampilai su žirgų įkapėmis (tyrinėjimų metu aptikti pjautuvai ir P. Pustelnikovo iškasti žąslai) turbūt buvo išsidėstę pilkapyne ŠŠV dalyje – I ir II pilkapių grupėse (laikant V grupę buvusio toliau į ŠV nusidriekusio pilkapių masyvo liekanomis, I ir II grupes būtų galima vadinti centrine pilkapyne dalimi). Apie laidoseną pilkapyne PPR dalyje (III ir IV pilkapių grupėse) duomenų nėra, todėl neaišku, ar visi pilkapiai, ar tik dalis jų buvo žirgų laidojimo vietos. Kituose didesniuose išsamiai tyrinėtuose vėlyvojo geležies amžiaus Rytų Lietuvos pilkapyne paprastai aptinkama ir žmonių, ir žirgų kapų. Gretimame Kapitoniškių pilkapyne žirgai laidoti ŠV, o žmonės – PR pilkapių grupėje (Tautavičius, 1957).

Visi ištirti pilkapiai buvo vėlyvajam geležies amžiui būdingos konstrukcijos – be akmenų vainikų, greičiausiai apjuosti duobėmis ar grioviais. Pagal įkapes pilkapius su žirgų kapais irgi galima datuoti tiksliai kelių šimtmečių tikslumu – greičiausiai IX–XI a.

Daugiau neaiškumų kyla dėl abiejuose pilkapyne ištirtų degintinių žmonių (?) kapų. Kaip minėta, tai galėjo būti sunaikintų pilkapių vietos. Sprendžiant pagal T. Daugirdo aprašymą, Dovainonių I pilkapyne ištirti kapai buvo panašūs į randamus pilkapių pagrindo sluoksniuose – nestoros degėsinio smėlio dėmės su degintiniais kaulais.

Visai tikėtina, jog nuartų sampilų žymių tuomet jau nesimatė, juolab kad kitų pilkapių požymių kasinėjant net neieškota. Iš kitų užuominų apie Dovainonių I pilkapyne, tarp I ir II pilkapių grupių buvusias kapų žymes (Engel, 1932š, 9; Volteris, 1932š, 11) sunku spręsti, ką archeologai pastebėjo – pilkapių liekanas ar plokštinius kapus. Tikėtina, kad ir 1908, ir 1932 m. aptikti maždaug toje pačioje vietoje (Pustelnikų žemėje) buvę kapai. Taigi žmonių kapai (pilkapiuose ar plokštinių?) galėjo būti netoli sampilų su žirgų kapais, kažkur prie I ir II pilkapių grupių.

Dovainonių I pilkapyne aptiktą degintinį kapą 1 pagal aprašytą įrangą ir įkapes galima apytiksliai datuoti I tūkst. viduriu ar trečiuoju ketvirčiu (V–VII/VIII a.). Jame aptikti dirbiniai yra būdingas viduriniojo geležies amžiaus Rytų Lietuvos pilkapių moterų kapų įkapių kompleksas. Atrodo, žmonių kapai galėjo būti keliais šimtmečiais ankstyvesni už pilkapius, kuriuose laidoti ar simboliškai laidoti žirgai.

Apie Dovainonių II pilkapyne ištirtus degintinius kapus duomenų yra daugiau, bet ir šiuo atveju neaiškus jų pobūdis. Turint omenyje pilkapyne suardymą, visai tikėtina, jog tyrinėtose nuartų pilkapių liekanos. Kita vertus, negalima neatsižvelgti į tai, jog 1932 m. ekspedicijos dalyviams nekilo jokių abejonių, kad tyrinėjo plokštinius kapus. Archeologai, jau turėję pilkapių kasinėjimo patirties (E. Volteris XIX a. pabaigoje buvo kasinėjęs kelias dešimtis pilkapių), suartame lauke aiškiai matė pilkapių liekanas, o šių kapų su jomis netapatino. Kapų interpretaciją kaip plokštinių kažkiek palaiko ir pati jų konstrukcija – įrengti įžemyje iškastose duobutėse. Tuo tarpu vienalaikiuose vėlyvojo geležies amžiaus pilkapiuose degintiniai kapai gerokai dažniau aptinkami sampile ar ant pagrindo. Apie kapų išsidėstymą žinoma tik tiek, kad jie buvo kažkur pilkapyne viduryje, netoli pilkapių.

Atrodo, labai panašūs ir panašių abejonių keliantys kapai tyrinėti ir netoliese buvusio Kapitoniškių pilkapyne vietoje (Bliujienė, 1985š, 1;

Ivanauskas, 2000, 517). Naujausi tyrinėjimai Jakšišio (Simniškytė, 2008), Kurklių Šilo (Butėnas, 2009) ir Paduobės, Šaltaliūnės III (Steponaitis, 2006, 100–101; 2009) pilkapynuose suteikė duomenų, leidžiančių manyti, kad pilkapynų teritorijose greta sampilų gali būti ir plokštinių degintinių kapų. Galbūt panašių kapų liekanos gali būti ir kai kurie atsitiktinai pilkapynuose aptikti pilkapiams nebūdingi radiniai, tokie kaip kalavijo rankenos skersinis iš Atmainų, Darsūniškio (Kaišiadorių r.) pilkapyno (Vėlius, 2008, 171–172) ar netoli šio pilkapyno aptiktas spėjamas Meškučių degintinis kapinynas (Kaišiadorių r.) (Vaitkevičius, Žikulinas, 2009, 504–505). Neatlikus išsamesnių tyrinėjimų ar žvalgymų kitų pilkapynų teritorijose, sunku pasakyti, ar laidojimas pilkapynuose ne sampiluose Rytų Lietuvoje iš tiesų praktikuotas, ar tai buvo plačiai paplitęs, ar lokalinis reiškinys, ar taip laidota tik tam tikra visuomenės dalis, koks tokios laidosenos praktikavimo laikas ir t.t. Šiaip ar taip, Dovainonių II pilkapyno degintinių kapų siejimas su tarp pilkapių buvusiu plokštiniu kapinynu neatrodo neįmanomas.

Priimant degintinių kapų interpretacijos kaip plokštinių hipotezę, svarbus klausimas – ar jie yra vienalaikiai su gretimais pilkapiams. Kartais išsaka prielaidą, jog pilkapynų teritorijose tarp sampilų Rytų Lietuvoje galėjo būti laidojama XIII–XIV a., jau išnykus pilkapių pylimo tradicijai²⁴, yra verta dėmesio, tačiau kol kas nepatvirtinta. Daugumą Dovainonių II pilkapyne degintiniuose kapuose arba atsitiktinai pilkapyno teritorijoje aptiktų radinių (verpstukus, antkaklę, įvijinius karolius, pasagines seges, apyrankę, žiedus) galima datuoti IX/X–XI a. Kai kurie dirbiniai (siauraašmenis kirvis, sagtys) gali būti ir kiek ankstyvesni, o kalavijo rankenos skersinis – vėlyvesnis (XII/XIII a.). Tiksliausiai (X a.) datuojamas radinys yra makštų apkalas. Atsižvelgiant į visų dirbinių datavimo intervalus ir įkapių kompleksų sudėtį,

galima apibrėžti tikėtiną degintinių kapų chronologiją – X–XI a. Dauguma degintiniuose kapuose buvusių ir atsitiktinai aptiktų, tikėtina – iš kitų panašių kapų išartų, dirbinių yra charakteringi vėlyvojo geležies amžiaus Rytų Lietuvos pilkapiams. Taigi netgi atsižvelgiant į ankstintiną pilkapių pylimo tradicijos pabaigos datą (Kurila, 2003, 31), akivaizdu, jog kapai datuojami dar Rytų Lietuvos pilkapių kultūros egzistavimo laikotarpiu. Jų chronologija iš esmės sutampa ir su greta buvusių pilkapių datavimu. Kita vertus, apibrėžtame maždaug dviejų šimtmečių intervale konkrečius objektus galėjo skirti ir gana ilgas laiko tarpas. Kituose minėtuose Rytų Lietuvos pilkapynuose aptikti plokštiniai kapai greičiausiai irgi datuoti laikotarpiu iki pilkapių pylimo tradicijos pabaigos ir, ko gero, iki šių pilkapynų naudojimo pabaigos (I tūkstantmečio antrąja puse – II tūkstantmečio pradžia), tačiau tikslesnis jų chronologinis santykis su artimiausiais pilkapiams irgi yra neaiškus. Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad kapų, kuriuos, nors ir abejotinai, galima laikyti plokštiniais, buvo visuose trijuose gretimuose pilkapynuose: Dovainonių I ir II bei Kapitoniškių. Sunku pasakyti, ar tai – specifinis mikroregionui būdingas laidojimo bruožas, ar panašaus suardymo visuose paminkluose pasekmė.

Taigi, turimais duomenimis, abiejų Dovainonių pilkapynų struktūrą galima apibrėžti tik bendrais bruožais. Dalyje pilkapių laidoti žirgai (simboliniai ir galbūt degintiniai kapai), kituose arba plokštiniuose kapuose – žmonės. Žirgų ir žmonių laidojimo vietos greičiausiai nesudarė atskirų zonų.

Plokštiniai (?) degintiniai kapai nei įkapių gausa, nei kompleksų sudėtimi iš esmės nesiskiria nuo vienalaikių pilkapių. Vienintelį Dovainonių II kapą 3 galima laikyti gana turtingu moters palaidojimu. Kita vertus, tokie radiniai kaip kalavijo dalys yra socialinio elito požymis. Jie yra itin reti Rytų Lietuvoje. Kalavijų vėlyvojo geležies amžiaus Ry-

²⁴ Ši nuomonė, išskyrus trumpas užuominas (Zabiela, 1998, 359), nėra suformuluota raštu, tačiau iškeliami įvairiose žodinėse diskusijose.

tų Lietuvos pilkapiuose rasta tik išskirtinai turtinguose įkapių kompleksuose: suardytame Ašmenėlio (Smurgainių r., Baltarusija) pilkapyje (Зайковский, 2001, 413–414, рис. 2:2), Rokantiškių (Vilniaus m.) pilkapyje 1 (Musianowicz, 1968, 343–346, рис. 7:c, d, 8) ir Žvirblių pilkapyje 47 (Iwanowska, 2006, 109–111, 225, 229, tab. LXXI, LXXV:15). Jų rankenų buoželės buvo puoštos skersiniais, panašiais į rastąjį Dovainonių II pilkapyne. Kalavijo rankenos dalių rasta dviejuose sąlyginai netolimuose laidojimo paminkluose: Atmainių, Darsūniškio pilkapyne (Vėlius, 2008, 171–172) ir spėjamame Meškučių degintiniame kapinyne (Vaitkevičius, Žikulinas, 2009, 504–505). Makštų apkalui vienintelė analogija Rytų Lietuvos pilkapyuose yra minėtajame Ašmenėlio pilkapyje aptiktas dirbinys (Зайковский, 2001, 414, рис. 2:3). Dar keli panašūs apkalai regione rasti atsitiktinai: Bajoriškyje (Širvintų r.) (Vaitkevičius, 2007b), Balninkuose (Molėtų r.) (Kazakevičius, 1998, 288, pav. 1), Maišiagalos apylinkėse (Vilniaus ar Širvintų r.) (Vaitkevičius, 2008) ir Utenėlėje (Utenos r.) (Kazakevičius, 1998, 288, pav. 1). Šiaip ar taip, kalbėti apie koki nors Dovainonių II pilkapyno išskirtinumą socialiniu požiūriu duomenų nepakanka.

PILKAPIŲ IR KAPŲ APRAŠYMAS

Dovainonių I pilkapynas

Pilkapiai

Pilkapis 1 (II pilkapių grupė; ištirtas 1932 m.) buvo pilkapių grupės VŠV dalyje. Iki tyrinėjimų jis buvo apardytas (nukasta V pusė). Išlikusi sampilo dalis buvo apie 4,5 m skersmens ir 0,65 m aukščio²⁵. Pilkapio pagrinde, 55–65 cm gylyje, apie 2,4x1,7 m dydžio plote, buvo anglių ir pelenų sluoksnis. Stambesnių anglių rasta ir kitose sampi-

lo vietose. Netoli pilkapiro centro, kiek į ŠV nuo jo, 50–55 cm gylyje ant pagrindo aptiktas apdegęs (?) geležinis pjautuvas (44 pav.). Be to, pilkapyje rastas neidentifikuotas titnago gabalas ir nuoskala.

Pilkapis 2 (II pilkapių grupė; ištirtas 1932 m.) buvo pilkapių grupės Š dalyje. Sampilas iki tyrinėjimų buvo jau visiškai suardytas (nukastas, jame įrengta laužavietė). Sampilo skersmuo buvo 6 m, išlikęs aukštis – iki 0,25 m. Pilkapio pagrindo sluoksnyje, apie 2–2,5 m skersmens plote, buvo gausu anglių (jų rasta 3–11 cm gylyje) (28 pav.). Pilkapio V dalyje ant pagrindo (?) aptikta neaiškiaus geležinio dirbinio liekanų – 12x5 cm dydžio rūdžių koncentracija. Šalia jos buvo anglių.

Pilkapis 3 (II pilkapių grupė; ištirtas 1932 m.) buvo pilkapių grupės ŠV pakraštyje. Iki tyrinėjimų jis buvo gerokai apardytas (nukastas). Sampilo skersmuo buvo 4,9 m, išlikęs aukštis – 0,23 m. Atrodo, ir šio pilkapiro pagrinde buvo degusių sluoksnis. Pilkapyje (greičiausiai netoli centro, ant pagrindo) aptiktas apdegęs geležinis pjautuvas (46 pav.). Nukasant velėną rastas antras pjautuvas, tyrėjų manymu, buvęs iškastas iš kito suardyto pilkapiro.

Pilkapis 4 (I pilkapių grupė; ištirtas 1932 m.) buvo pilkapių grupės ŠR dalyje. Sampilas iki tyrinėjimų buvo suardytas (nukastas). Duomenų apie sampilo matmenis ir konstrukciją nėra. Kapų ar pavienių radinių pilkapyje neaptikta.

Pilkapis 5 (I pilkapių grupė; ištirtas 1932 m.) buvo pilkapių grupės PV pakraštyje. Iki tyrinėjimų jis buvo išlikęs neapardytas. Sampilas buvo 7x6,4 m skersmens ir iki 1,14 m aukščio. Pagrindo sluoksnis, kuriame buvo anglių, pasiektas 80 cm gylyje (anglių rasta ir sampile) (26, 29–31 pav.). Į PR nuo pilkapiro centro, ant pagrindo, 88 cm gylyje, aptiktas apdegęs geležinis pjautuvas (47 pav.), gulėjęs įsmeigtas ašmenimis į viršų, o netoli jo – dvi keramikos šukės. Be to, įvairiose sampilo dalyse rastos 6 titnago nuoskalos (62:3–5, 8–10 pav.).

²⁵ C. Engel (Engel, 1932š, 10), J. Puzinas (Puzinas, 1932š) ir E. Volteris (Volteris, 1932š, 11) nurodo kiek skirtingus šio pilkapiro matmenis. Čia pateikiama pilkapį ištyrusio C. Engel informacija.

Degintiniai kapai

Degintinis kapas 1 (iširtas 1908 m.). Kapas, atrodo, aptiktas pustomame šlaite. Dalis jo greičiausiai jau buvo nubyrėjusi. Iki 50 cm gylyje aptikta greičiausiai ovali juodo smėlio su angliukais dėmė. Išlikęs jos ilgis buvo 45 cm, plotis – 35 cm, storis – 15 cm (22 pav.). Dėmės paviršiuje aptikta šiek tiek degintinių kaulų. Viename jos pakraštyje gulėjo trys žalvariniai dirbiniai: susukta skardelė (apkalas?), įvija ir įvijinis žiedas, kitame – geležinė yla, o netoli dėmės (nupustytame smėlyje?) – dar du apsilydę žalvario gabaliukai.

Degintinis kapas 2 (irtas 1908 m., bet tirti nebaigtas). Kapas rastas netoli kapo 1. Degintiniai kaulai aptikti juodo smėlio su angliukais dėmėje, kurios matmenys ir forma nežinomi. Kape surinkta degintinių (žmogaus?) ir (nedegintų?) kažkokio gyvulio kaulų. Jokių įkapių neaptikta.

Dovainonių II pilkapynas

Pilkapiai

Pilkapis 1 (perkastas 1932 m., iširtas 1953 m.) buvo pilkapyno teritorijos vidurinėje dalyje. Iki 1953 m. tyrinėjimų jis buvo kiek nuartas ir apardytas 1932 m. perkasimo (T formos tranšėjos), tačiau išlikęs dar gana gerai. Pilkapio skersmuo buvo apie 9 m, aukštis – 0,75 m (37 pav.). Jo R pusėje buvo matomos griovio žymės (?). Sampile buvo anglių ir smulkių degėsių. Degėsingas pilkapio pagrindas atidengtas 65 cm gylyje. Jo storis – iki 15 cm. Atrodo, degėšiais buvo padengtas ne pirminis žemės paviršius, bet žemutinė sampilo dalis. Kapų ar radinių iš suardytų kapų neaptikta. Įvairiose sampilo vietose, ant pagrindo ir giliau jo, rastas vienas degintinis kaulas, dvi lipdytos nežymiai brūkšniuotos keramikos šukės (67 pav.) ir titnago dirbinių ar nuoskalų. Keramikos šukių pilkapyje buvo aptikta ir 1932 m. kasinėjimų metu.

Pilkapis 2 (iširtas 1953 m.) buvo 3 m į ŠŠR nuo pilkapio 1. Iki tyrinėjimų jis buvo apardytas ariant, o centre ir Š dalyje iškastos duobės. Pilka-

pis buvo 7,5x7 m skersmens (kiek išžėstas Š–P kryptimi) ir 0,5 m aukščio (35 pav.). Sampile buvo smulkių degėsių ir angliukų. 35–40 cm gylyje pasiektas pilkapio pagrindas – iki 20 cm storio degėsingas sluoksnis, užfiksuotas 5x5,5 m skersmens plote (38 pav.). Kapų, kaulų ar pilkapio laikotarpio radinių neaptikta. Pagrindo sluoksnyje rasti du (?) titnago dirbiniai ar nuoskalos.

Pilkapis 3(A) (iširtas 1953 m.) buvo pilkapyno teritorijos V dalyje. Iki tyrinėjimų jis buvo beveik visai nuartas. Išlikęs sampilas buvo apie 6 m skersmens ir 0,15–0,2 m aukščio. Jau 15–18 cm gylyje pasiektas pilkapio pagrindas – 8–10 cm storio sluoksnelis su angliukais ir pelenais (39 pav.). Pilkapio centre, 32 cm gylyje, pagrindo sluoksnyje, aptiktas neapdegęs geležinio pjautuvo fragmentas (smaigalys) (48 pav.).

Pilkapis 4(B) (iširtas 1953 m.) buvo 12 m į P nuo pilkapio 3(A). Iki tyrinėjimų sampilas buvo jau visiškai suardytas arimo, bulviarūsio ir apkaso (36 pav.). Jo kontūrų ir matmenų nustatyti jau buvo neįmanoma. 17 cm gylyje atidengtas degėsingas pagrindo sluoksnis. Jame aptiktas neapdegęs geležinis pjautuvas (40, 45 pav.).

Degintiniai kapai

Degintinis kapas 1 (iširtas 1932 m.). Kapo duobės kontūras atidengtas 23 cm gylyje. Duobė buvo netaisyklingai apskrita, 50 cm skersmens, 25 cm gylis nuo kontūro viršaus, užapvalintu dugnu (41 pav.). J. Puzino manymu, duobutėje buvo medinio indo (?) pėdsakų. Tarp kaulų rasta apdegusi geležinė keturkampė sagtis (59–61 pav.).

Degintinis kapas 2 (iširtas 1932 m.). Apie kapo duobės formą ir matmenis duomenų nėra. Tarp kaulų buvo anglių. Kapo duobės dugne aptiktos apdegusios (?) įkapės: geležinis peilis, geležinis siauraašmenis kirvis ir žalvarinė pasaginė segė cilindriniais galais (54 pav.).

Degintinis kapas 3 (iširtas 1932 m.). Kapo duobė buvo ovali, 56 cm skersmens ir 28 cm gylis (33 pav.). Tarp kaulų buvo anglių. Įvairiose duobės vietose aptikti 3 moliniai dvigubo nupjauto

kūgio formos verpstukai ir dar vieno tokio pat verpstuko fragmentas bei apdegusios ir apsilydžiusios žalvarinės įkapės ar jų dalys: vytinės antkaklės, greičiausiai – kūginiais galais, fragmentai, 3 žalvariniai įvijiniai karoliai, pasaginės segės liežuvėlis (?), mažiausiai penkių įvijinių žiedų išplatinta priekine dalimi fragmentai, dviejų žalvarinių apkalų dalys, 6 ar 7 žalvarinių įvijų fragmentai ir keli susilydžiusio žalvario fragmentai, turbūt – dar vieno apkalo liekanos (57 pav.). Dalis įkapių viršutinėje kapo dalyje buvo jau išjudintos ariant.

Degintinis kapas 4 (iširtas 1932 m.). Kapo duobė buvo netaisyklingo apskritimo formos, apie 60 cm skersmens (33 pav.). Tikslėsių duomenų apie jos konstrukciją nėra. Tarp kaulų aptiktas apdegęs žalvarinis kalavijo makštų apkalas, du aplūžę žalvariniai apkalai, du smulkūs apsilydę įvijų (?) fragmentai ir trys susilydžiusių žalvarinių papuošalų fragmentai (58 pav.). Be to, greičiausiai kapo duobės užpilde rastos dvi titnago skeltės (63:2, 3 pav.).

Degintinis kapas 5 (iširtas 1932 m.). Duomenų apie kapo duobės formą, matmenis ir konstrukciją nėra, įkapių neaptikta.

Degintinis kapas 6 (iširtas 1932 m.). Duomenų apie kapo duobės formą, matmenis ir konstrukciją nėra, įkapių neaptikta.

Degintinis kapas 7 (iširtas 1932 m.). Duomenų apie kapo duobės formą, matmenis ir konstrukciją nėra, įkapių neaptikta.

Padėka

Autoriai dėkoja visiems, padėjusiems rengti šį straipsnį: už geranorišką priėmimą, pagalbą muziejų fonduose bei ieškant ir renkant medžiagą – VDKM Archeologijos skyriaus darbuotojams Kristinai Rickevičiūtei ir Kęstučiui Šeškevičiui, fotografui Artūriui Užgaliui, LNM Archeologijos skyriaus darbuotojams Eglei Gričiuvienei ir Gediminui Petrauskui, VVAM Baltų archeologijos skyriaus darbuotojams dr. Anna Bitner-Wróblewska ir Cezary Sobczak bei NČDM Muziejinės dokumentacijos ir fototekos sektoriaus darbuotojai

Indrei Adomavičiūtei, VE Rytų Europos ir Sibiro archeologijos skyriaus darbuotojai Tatjanai Borisovnai Seničenkovai, už suteiktą kartografinę medžiagą – Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto darbuotojui dr. Vykintui Vaitkevičiui bei Geologijos ir geografijos instituto Klimato ir vandens sistemų skyriaus darbuotojui Jevgenijui Žikulinui, už įvairiapusę pagalbą – Kaišiadorių muziejaus darbuotojams Olijardui Lukoševičiui ir Rolandui Gustaičiui, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedros darbuotojui Linui Tamulynei.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Antanavičius J., 1976 – Balno kilpos Lietuvoje X–XIV a. // MADA. Vilnius, 1976. T. 1(54), p. 69–81.

Atkastas, 1932 – Atkastas 5–8 amž. pilkapis // LAi. Kaunas, 1932. Nr. 188 (rugpjūčio 20), p. 8.

Bitner-Wróblewska A., Sobczak C., 2009 – Lithuanian artifacts in the collection of the Department of Balt Archaeology in State Archaeological Museum in Warsaw // AL. Vilnius, 2009. T. 10, p. 84–114.

Bliujienė A., 1985š – Kapitoniškių senovinė gyvenvietė ir senkapis – Kaišiadorių rj., Rumšiškių apyl. 1985, LIIR, Nr. 1235.

Bliujienė A., 1992 – Alinkos (Raistinės) pilkapiai // LA. Vilnius, 1992. T. 8, p. 105–127.

Butėnas E., 1999 – Sagtys iš Rytų Lietuvos pilkapių (tipai, paskirtis) // LA. Vilnius, 1999. T. 18, p. 37–56.

Butėnas E., 2000š – Kurklių šilo (AR-85) pilkapyno, Anykščių raj., 2000 m. archeologinių tyrimų ataskaita. 2000, LIIR, Nr. 3627.

Butėnas E., 2009 – Kurklių Šilo pilkapynas // ATL 2008 metais. Vilnius, 2009, p. 105–106.

Butėnienė E., 1976š – Kretuonių pilkapyno, Švenčionių raj. 1976 m. tyrinėjimų dienoraštis. 1976, LIIR, Nr. 588.

Butėnienė E., 1979š – Kretuonių pilkapyno, Švenčionių raj. 1979 m. tyrinėjimų dienoraštis. 1979, LIIR, Nr. 1180.

Butėnienė E., Tautavičienė B., 1980š – Kretuonių pilkapyno, Švenčionių raj. 1980 m. tyrinėjimų dienoraštis. 1980, LIIR, Nr. 804.

Černiauskas M., 1977š – Kaišiadorių rajono 1977 m. archeologijos paminklų kartografavimo ekspedicijos ataskaita. 1977, KPCA, f. 27, ap. 1, b. 61.

- Daugnora L., Mannermaa K., Daugnorienė V., Kurila L., Steponaitis V.**, 2006 – Preliminarūs degintinės zooarcheologinės medžiagos tyrimų rezultatai // ATL 2005 metais. Vilnius, 2006, p. 431–434.
- Didž. Lietuvoje**, 1932 – Didž. Lietuvoje atrastos labai vertingos Senovės Liekanos. Prie Kasinėjimų dalyvauja žymūs Profesoriai – atrasta wisokių Daiktų iš Kristaus Gimimo Laikų // LK. Klaipėda, 1932. Nr. 194 (rugpjūčio 21), p. 1.
- Dovainonių**, 1932 – Dovainonių senkapiuose rasta įdomių senienų. Kasinėjimus veda prof. Volteris ir Karaliaučiaus muziejaus konservatorius // LŽ. Kaunas, 1932. Nr. 197 (rugpjūčio 27), p. 5.
- Dowgird T.**, 1909š – Dziennik badań archeologicznych od 1 Stycznia 1888 roku do ... Tadeusza Dowgirda. 1909, VUBRS, F1–F398.
- Engel C.**, 1932š – Untersuchungen vorgeschichtlicher Fundplätze und Ausgrabung eines Hügelgrabes bei Dovainonys, Ksp. Rumšiškės. 1932, HIM Archyvas. Dokumentesammlung des Herder Institut Engel, B. 195, p. 8–12.
- Grigalavičienė E.**, 1989 – Brūkšniuotosios keramikos lokaliniai variantai Lietuvoje // MADA. Vilnius, 1989. T. 3(108), p. 69–83.
- Gustaitis R.**, 2001 – Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas. Kaišiadorys, 2001.
- Iškasenos**, 1932 – Iškasenos Dovainonyse // LAi. Kaunas, 1932. Nr. 195 (rugpjūčio 29), p. 6.
- Ivanauskas E.**, 2000 – Neaiškių archeologijos objektų žvalgomieji tyrinėjimai Jonavos, Kaišiadorių, Šakių, Mažeikių ir Akmenės rajonuose 1999 m. // ATL 1998 ir 1999 metais. Vilnius, 2000, p. 516–519.
- Iwanowska G.**, 2006 – Cmentarzysko kurhanowe w Żwirblach pod Wilnem. Wprowadzenie w problematykę. Katalog. Warszawa, 2006.
- Juškaitis V.**, 2005 – Žirgų kapai Rytų Lietuvos pilkapiuose vėlyvajame geležies amžiuje (IX–XII a.) // AL. Vilnius, 2005. T. 6, p. 139–163.
- Kas randama**, 1932 – Kas randama pilkapiuose // Mūsų rytojūs. Kaunas, 1932. Nr. 35 (rugsėjo 2), p. 6.
- Kazakevičius V.**, 1992 – Sword chapes from Lithuania // Die Kontakte zwischen Ostbaltikum und Skandinavien im frühen Mittelalter. Internationale Konferenz 23.–25. Oktober 1990, Riga. Stockholm, 1992, p. 91–107.
- Kazakevičius V.**, 1996 – IX–XIII a. baltų kalavijai. Vilnius, 1996.
- Kazakevičius V.**, 1998 – Iš vėlyvojo geležies amžiaus baltų ginklų istorijos (kalavijų makštų galų apkalai) // LA. Vilnius, 1998. T. 15, p. 287–332.
- Kraujalis R.**, 2002 – Vígodkos (Dūkšto, Saksoniškių, Ažuolynės) I pilkapynas // ATL 2000 metais. Vilnius, 2002, p. 70–71.
- Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A.**, 1961 – Lietuvos archeologijos bruožai. Vilnius, 1961.
- Kulikauskas P., Tautavičius A.**, 1953š – 1948–1953 metų archeologiniai tyrinėjimai. 1953, LIIR, Nr. 135.
- Kulikauskas P., Zabiela G.**, 1999 – Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.). Vilnius, 1999.
- Kuncienė O.**, 1957š – Dovainonių, Kaišiadorių rajono, piliakalnio tyrinėjimų dienoraštis. 1957.VII.16 – 1957.VIII.31. 1957, LIIR, Nr. 70.
- Kuncienė O.**, 1969 – Pabarių (Eišiškių raj.) pilkapių 1966 m. tyrinėjimai // MADA. Vilnius, 1969. T. 1(29), p. 57–68.
- Kuncienė O.**, 1973a – Katkuškių pilkapiai // MADA. Vilnius, 1973. T. 4(45), p. 91–106.
- Kuncienė O.**, 1973b – Pamusio (Varėnos raj.) pilkapiai (2. Radiniai) // MADA. Vilnius, 1973. T. 2(43), p. 103–123.
- Kuncienė O.**, 1982 – Grigiškių (Neravų, Trakų raj.) pilkapyno radiniai (1. Darbo įrankiai ir ginklai) // MADA. Vilnius, 1982. T. 3(80), p. 43–54.
- Kuncienė O., Butėnienė E.**, 1978š – Kretuonių (Švenčionių raj.) pilkapyno 1978 m. tyrinėjimų ataskaita. 1978, LIIR, Nr. 1179.
- Kurila L.**, 2003 – Rytų Lietuvos pilkapių kultūros nykimo klausimu // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai: Istorija. Vilnius, 2003. T. LVIII, p. 25–38.
- Kurila L.**, 2009 – Symbolic Horse Burials in the Iron Age of East Lithuania // Archaeologia Baltica. Klaipėda, 2009. T. 11, p. 242–253.
- Kurila L., Baubonis Z., Kliaugaitė V.**, 2010 – Ažušilės pilkapynas // LA. Vilnius, 2010. T. 36, p. 221–270.
- Kurila L., Kliaugaitė V.**, 2008 – Peršaukščių-Kasčiukų pilkapynas // LA. Vilnius, 2008. T. 33, p. 9–40.
- Kurila L., Kurilienė A.**, 2010 – Naujai atrasti pilkapynai Kaišiadorių rajone // ATL 2009 metais. Vilnius, 2010, p. 437–441.
- Kurilienė A.**, 2009 – Kaišiadorių rajono archeologijos sąvadas. Kaišiadorys, 2009.
- Lietuvoje**, 1932 – Lietuvoje vėl rasta swarbių Senovės Liekanų. Gywentojai ir ėjo kasti, manė atrasti Aukso // LK. Klaipėda, 1932. Nr. 200 (rugpjūčio 28), p. 2.
- Lietuvos**, 1974 – LAA. Vilnius, 1974. T. I. Akmens ir žalvario amžiaus paminklai.
- Lietuvos**, 1977 – LAA. Vilnius, 1977. T. III. I–XII a. pilkapynai ir senkapiai.
- Lietuvos**, 1978 – LAA. Vilnius, 1978. T. IV. I–XIII a. radiniai.

Malonaitis A., 2008 – Geležiniai siauraašmeniai kirviai Lietuvoje. Vilnius, 2008.

Medžiaga, 1891–1893š – Medžiaga archeologiniams žemėlapiams. 1891–1893, VUBRS, F. 35–14.

Mekas K., 1932 – Priešistorinių kultūros paminklų dabartinė būklė // LAi. Kaunas, 1932. Nr. 231 (spalio 11), p. 5.

Michelbertas M., 1986 – Senasis geležies amžius Lietuvoje. I–IV amžius. Vilnius, 1986.

Michelbertas M., 2010 – Jakšiškio–Knitiškių pilkapyno tyrinėjimai 2000-aisiais metais // AL. Vilnius, 2010. T. 11, p. 120–155.

Musianowicz K., 1968 – Wczesnośredniowieczny kurhan w Rekanciszkach, rejon Nowowilejka, na tle wschodniolitewskich kurhanów // Wiadomości archeologiczne. Warszawa, 1968. T. XXXIII, zes. 3–4, p. 338–354.

Mušaitis A., 1933 – Kauno miesto muziejaus 1932 metų veikimas // LAi. Kaunas, 1933. Nr. 25 (sausio 31), p. 5.

P-as J., 1932 – Retas radinys // LAi. Kaunas, 1932. Nr. 220 (rugsėjo 28), p. 7.

P-nius J., 1932a – Atkastas V–VIII amž. pilkapis. Archeologinė sensacija // LAi. Kaunas, 1932. Nr. 189 (rugpjūčio 22), p. 3.

P-nius J., 1932b – Prof. Volterio ekspedicijos nauji atradimai // LAi. Kaunas, 1932. Nr. 197 (rugpjūčio 31), p. 4.

Petrulis J., 1964š – Gimtasai kraštas. Iš kraštotyrimo foto-archyvo. 1964, LNBRKRS, F. 127–1383.

Pryšmantas V., 1935š – Lietuvos pilkapių, senkapių ir kt. archeologinių paminklų sąrašai, bei jų aprašymai. 1935, LNBRKRS, F. 57–155.

Prof. Volterio, 1932a – Prof. Volterio ekspedicija ieško Marienverderio salos. Dovainonių pilkapių kasinėjimas užbaigtas // LŽ. Kaunas, 1932. Nr. 200 (rugsėjo 2), p. 4.

Prof. Volterio, 1932b – Prof. Volterio ekspedicija vėl surado eilę istorinių liekanų // DN. Kaunas, 1932. Nr. 195 (rugpjūčio 27), p. 1.

Puzinas J., 1932 – Pilkapių krašte // Bangos. Kaunas, 1932. Nr. 33 (rugsėjo 2), p. 827–828.

Puzinas J., 1932š – Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejus. Dovainonių kapinyno tyrinėjimų užrašai ir piešiniai 1932 m. 1932, VDKM Archeologijos skyrius, Nr. 437.

Rado, 1932 – Rado įdomių senienų // Lietuvos ūkininkas. Kaunas, 1932. Nr. 35 (rugsėjo 1), p. 2.

Rimantienė R., 1980 – Akmens ir žalvario amžiaus paminklai // Kauno marios. Vilnius, 1981, p. 12–28.

Senas Rumšiškietis, 1932 – Surasta tikroji Marienverderio sala? Prof. Volterio ekspedicija Dovainonyse // LŽ. Kaunas, 1932. Nr. 197 (rugpjūčio 30), p. 3.

Sensacingi, 1932 – Sensacingi prof. Volterio atradimai (Rumšiškių valsč., Dovainonių k.) iš 5–8 amžiaus // DN. Kaunas, 1932. Nr. 189 (rugpjūčio 20), p. 1.

Simniškytė A., 2008 – Jakšiškio pilkapynas // ATL 2007 metais. Vilnius, 2008, p. 166–167.

Steponaitis V., 1994 – Dovainonių piliakalnio tyrinėjimai 1992 metais // ATL 1992 ir 1993 metais. Vilnius, 1994, p. 73–74.

Steponaitis V., 2006 – Paduobės (Šaltaliūnės) III grupės pilkapynas // ATL 2005 metais. Vilnius, 2006, p. 98–101.

Steponaitis V., 2009 – Paduobės (Šaltaliūnės) III grupės pilkapynas // ATL 2008 metais. Vilnius, 2009, p. 108–110.

Strazdas A., 2000 – Nauji pilkapynai // ATL 1998 ir 1999 metais. Vilnius, 2000.

Šimėnas V., 2000 – Dusinėnų pilkapyno II grupės tyrinėjimai // ATL 1998 ir 1999 metais. Vilnius, 2000, p. 215–220.

Tarasenka P., 1928 – Lietuvos archeologijos medžiaga. Kaunas, 1928.

Tautavičius A., 1952š – Dieveniškės, Poškai, Barovka ir Stakai Šalčininkų rajone. 1952 m. kasinėjimai. 1952, LIIR, Nr. 19.

Tautavičius A., 1953ša – 1953 m. birželio mėn. 26–30 d.d. LTSR MA Istorijos ir Teisės instituto vestų archeologinių tyrinėjimų Dovainonių II kaime, Kaišiadorių raj. Dienoraštis. 1953, LIIR, Nr. 25.

Tautavičius A., 1953šb – 1953 m. liepos mėn. 1–31 d.d. LTSR MA Istorijos ir Teisės instituto archeologinės ekspedicijos vestų pilkapių kasinėjimų Kapitoniškėse, Rumšiškių ap., Kaišiadorių rajone, dienoraštis. 1953, LIIR, Nr. 27.

Tautavičius A., 1953šc – Dovainonių II ir Kapitoniškių pilkapynų 1953 m. tyrinėjimų dienoraštis. 1953, LNMASARA, Nr. 9a.

Tautavičius A., 1954ša – Kapitoniškės, Rumšiškių ap., Kaišiadorių raj. 1954 m. kasinėjimai. Pilk. Nr. 21–50. 1954, LIIR, Nr. 27.

Tautavičius A., 1954šb – Kapitoniškių pilkapyno 1954 m. tyrinėjimų dienoraštis. 1954, LNMASARA, Nr. 9b.

Tautavičius A., 1957 – Kapitoniškių pilkapiai // MADA. Vilnius, 1957. T. 1, p. 95–109.

Tautavičius A., 1971š – 1971 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita (duomenys apie Kėdainių, Jonavos, Kauno, Kaišiadorių, Prienų, Alytaus, Trakų, Švenčionių, Raseinių ir Vilniaus rajonų archeologinius paminklus). 1971, LIIR, Nr. 313.

Tautavičius A., 1996 – Vidurinis geležies amžius Lietuvoje (V–IX a.). Vilnius, 1996.

Tautavičius A., Navickaitė O., 1953š – Ataskaita už 1953 m. birželio 25 d. – liepos 31 d. vestus archeologinius kasinėjimus Dovainonyse II ir Kapitoniskėse, Kaišiadorių raj. // Archeologinių ekspedicijų dokumentinė medžiaga. 1949–1957 m. 1953, LIIR, Nr. 225, p. 35–38.

Urbanavičius V., 1969 – XIV–XVII amžių pasaginės segės Lietuvoje // MADA. Vilnius, 1969. T. 2(30), p. 111–120.

Vaitkevičius V., 2007a – Examining the Layout Tendencies of East Lithuanian Barrows // *Interarchaeologia*. Vilnius, 2007. No. 2. Colours of Archaeology. Material Culture and the Society. Papers from the Second Theoretical Seminar of the Baltic Archaeologists (BASE) held at the University of Vilnius, Lithuania, October 21–22, 2005, p. 117–125.

Vaitkevičius V., 2007b – Retas radinys iš Bajoriškio // ATL 2006 metais. Vilnius, 2007, p. 487.

Vaitkevičius V., 2008 – Vertingi radiniai iš Rytų ir Šiaurės rytų Lietuvos // ATL 2007 metais. Vilnius, 2008, p. 508–509.

Vaitkevičius V., Žikulinas J., 2009 – Archeologijos ir mitologijos objektų žvalgymai // ATL 2008 metais. Vilnius, 2009, p. 501–509.

Vėlius G., 2008 – Atmainų (Darsūniškio) pilkapynas // ATL 2007 metais. Vilnius, 2008, p. 170–172.

Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970a – Lietuviai IX–XII amžiais. Vilnius, 1970.

Volkaitė-Kulikauskienė R., 1970b – Vieno kaklo papuošalo klausimu // Muziejai ir paminklai. Vilnius, 1970, p. 109–111.

Volkaitė-Kulikauskienė R., 1975 – Kai kurių VIII–XI a. rytų Lietuvos moterų galvos papuošalų klausimu // MADA. Vilnius, 1975. T. 4(53), p. 85–95.

Volteris E., 1932š – Pranešimai apie archeologines vietas ir radinius. 1932, LNBRKRS, F. 17–301.

Zabiela G., 1996 – Dovainonių piliakalnio ir jo aplinkos tyrinėjimai // ATL 1994 ir 1995 metais. Vilnius, 1996, p. 63–68.

Zabiela G., 1998 – Laidosena pagoniškojoje Lietuvoje // LA. Vilnius, 1998. T. 15, p. 351–379.

Zabiela G., 2005 – Čiobiškio ir Rusių Rago pilkapynų tyrinėjimai 1963–1964 m. // Musninkai. Kernavė. Čiobiškis. Vilnius, 2005, p. 127–139.

Ž-kas J., 1932 – Nauji archeologiniai atradimai // *Trimitas*. Kaunas, 1932. Nr. 38 (rugšėjo 15), p. 749–750.

Žmogus, 1932 – Žmogus buvo laidojamas su turtu. Dar kai kas iš prof. Volterio radimų – Pradėti tyrinėjimai ir Lapių valsč. // DN. Kaunas, 1932. Nr. 190 (rugpjūčio 22), p. 1.

Егорейченко А. А., 2006 – Культуры штрихованной керамики. Минск, 2006.

Зайковский Э. М., 2001 – Исследование восточно литовского кургана XIII века с кремацией у д. Ашмянец // LA. Vilnius, 2001. T. 21, с. 413–420.

Кирпичников А. Н., 1973 – Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX–XIII вв. Ленинград, 1973.

Минасян Р. С., 1978 – Классификация серпов восточной Европы железного века и раннего средневековья // *Археологический сборник*. Ленинград, 1978. Вып. 19, с. 74–85.

Покровский Ф. В., 1899 – Археологическая карта Ковенской губернии. Вильна, 1899.

Таутавичюс А., 1959 – Восточнолитовские курганы // *Вопросы этнической истории народов Прибалтики*. Москва, 1959, с. 128–153.

SANTRUMPOS

- AL – *Archaeologia Lituana*
- ATL – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje
- DN – Dienos naujienos
- HIM – Herderio institutas Marburge
- KMM – Kauno miesto muziejus
- KPCA – Kultūros paveldo centro archyvas
- LA – Lietuvos archeologija
- LAA – Lietuvos TSR archeologijos atlasas
- LAi – Lietuvos aidas
- LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas
- LIIR – Lietuvos istorijos instituto Rankraštnas
- LK – Lietuvos Keleivis
- LNBRKRS – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius
- LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
- LNMASARA – Lietuvos nacionalinio muziejaus Archeologijos skyriaus Ataskaitų ir rankraščių skyrius
- LŽ – Lietuvos žinios
- LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
- MADA – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija
- NČDM – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus
- VAK – Valstybės archeologijos komisijos medžiaga. Saugoma Kultūros paveldo centro archyve
- VDKM – Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus
- VE – Valstybinis Ermitažas Sankt Peterburge
- VUBRS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius
- VVAM – Varšuvos valstybinis archeologijos muziejus

THE EXCAVATIONS IN DOVAINONYS

Laurynas Kurila, Augustina Kurilienė

Summary

Many archaeological sites comprising a single very expressive archaeological complex on the banks of the Nemunas: Dovainonys I and II and Kapitoniškės barrow cemeteries, Dovainonys hillfort, and many old settlements, once existed in the vicinity of Dovainonys village (Kaišiadorys District). Only a part of this complex has survived to the present day. The old settlements have been ploughed for many years. They have not been more thoroughly investigated or even more precisely located. The Dovainonys hillfort site has been almost completely washed away by the Kaunas reservoir and its remains archaeologically excavated. Thorough archaeological excavations were also conducted at the Kapitoniškės barrow cemetery prior to its being flooded by the reservoir. This material is easily accessible and is frequently used in various works.

The situation is much more complex with the barrow cemeteries that existed or still exist at Dovainonys I and II villages. Archaeological excavations were conducted at them in 1908, 1932, and 1953. But no excavation publications or even comprehensive thorough reports were prepared. The surviving excavation documentation and finds have ended up in different institutions but some of the finds have disappeared. Some excavation photographs and drawings are missing. This has greatly reduced the accessibility of the material for the scientific community. The assembly, summation, and publication of the data from the excavation of the Dovainonys barrow cemeteries has long been a necessity in order to properly introduce them into scientific circulation.

Five currently known barrow groups (Dovainonys – Kapitoniškės I–V barrow cemeteries), which are on the right shore of the Kaunas reservoir to the S and W of Dovainonys village and form a barrow massive about 800 m long, were together previously called Dovainonys I. This could be the remains of a larger barrow cemetery or several neighbouring cemeteries. These barrow groups contain 10, 10, 8, 13, and 3 mounds respectively, some of them doubtful. Many barrows have been disturbed through human activity. The barrow cemetery (32 or 35 barrows) has been mentioned since

the late 19th century. At that time several mounds were torn up. The barrow cemetery site was ploughed, a farmstead stood on it, and some of the mounds may have been destroyed in laying a road. In 1908 this site was called a flat cemetery for some reason. The existence of about 30 barrows near Dovainonys I village was mentioned during the interwar period. Barrow groups I–III and the remains of destroyed barrows or flat burials located beside them were described in 1932. Many barrows had already been disturbed at that time. There was probably no later heavier ploughing in the barrow cemetery; only some barrows were damaged. The site gradually became forested, and its E and NE approaches were densely covered. Different sources indicate different numbers of barrows at different times. Previously unknown, barrow group IV was discovered only in 1999, and group V, which had been noticed in 1971, was newly found only during the preparation of this article.

The location of the former Dovainonys II barrow cemetery is in the N part of Dovainonys village. The barrow cemetery has already been completely destroyed. No barrow remains still exist at this site. The site was forested in the late 19th – early 20th century, no farmsteads existing in the immediate vicinity. No data are available about the disturbance of the barrows. It is likely that some of the barrows were destroyed in laying the road. Written sources show that until 1926 this cemetery had 35 untouched barrows, but they began to be ravaged in that year when the land began to be farmed. Only several mounds are mentioned in 1928, and only two or four surviving barrows and a destroyed barrow site were described in 1932 and 1935. In 1953 there were only two more intact barrows and two destroyed barrows here. There is no later knowledge about the barrow cemetery.

Excavations were conducted in Dovainonys I barrow cemetery for the first time in 1908 when Archaeologist T. Daugirdas (Dowgird), an employee of the Kaunas City Museum, visited it during a field survey expedition. He was at the site for an hour at the most and apparently failed to notice any barrows. Several finds were discovered and two cremations

excavated in surveying the ground's surface. The excavations were concisely described in the expedition's journal while a diagrammatic plan of one burial and a plan of the cemetery's territory were drawn. The fate of the discovered finds and bones is unknown.

A second field expedition visited Dovainonys in 1932. It was headed by Kaunas City Museum Director and Kaunas University Professor E. Volter and included Conservator C. Engel of Königsberg's Prussia Museum, Heidelberg University student J. Puzinas, and Kaunas City Museum Conservator K. Mekas. Five barrows were excavated in barrow groups I and II in Dovainonys I barrow cemetery. One barrow was dug up in Dovainonys II and seven cremations, which the expedition's participants considered to be flat burials, were excavated. It was mentioned that the excavations were performed thoroughly although fairly hurriedly. Only E. Volter's excavation methods were quite primitive. Chance finds were also collected. E. Volter, C. Engel, and J. Puzinas wrote brief excavation reports, and Puzinas also drew schematic plans of the excavated objects. Photographs were made during the excavation but none have survived. The excavations were fairly broadly written about in the periodic press. The majority of the discovered finds are preserved in the Vytautas the Great War Museum in Kaunas, but some of the finds and the collected cremated bones have disappeared.

Excavations were again conducted in Dovainonys II barrow cemetery in 1953. They were headed by Research Fellow A. Tautavičius of the Archaeology Sector of the Institute of History and Law and probably included Junior Research Fellow O. Navickaitė of the same Institute. Two barrows (one of which had been dug up in 1932 by E. Volter) and the remains of two barrows were excavated in the almost completely destroyed barrow cemetery. The excavations were described in a fairly thorough report, which was supplemented by the several excavation photographs, but no drawings of the excavated barrows exist. The collected finds are preserved in the National Museum of Lithuania.

A total of nine barrows have been excavated in Dovainonys I and II barrow cemeteries. The majority of them had been badly disturbed. The mounds were 5–9 m in diameter and 0.5–1.14 m high. Little data about the construction of the barrows exist. They had no stone kerbs, but were perhaps ringed with pits or ditches (about which there is almost no information). It appears that there were layers of small and larger pieces of charcoal at the base of all of the barrows.

No burials were discovered in any of the excavated barrows. Iron sickles laying at the barrow's centre on the original ground's surface were discovered in Dovainonys I barrows 1, 3, 5, and perhaps 2 and in Dovainonys II barrows 3(A) and 4(B). It had been stuck into the ground in Dovainonys I barrow 5. The sickles frequently discovered in other East Lithuanian barrows are usually interpreted as symbolic horse burials. All of the sickles found in the Dovainonys I barrows had apparently been in a fire while those in the Dovainonys II barrows had not. It is likely that this shows different symbolic horse burial rituals: symbolic cremation and symbolic inhumation.

No burials or individual finds were discovered in Dovainonys I barrow 4 and Dovainonys II barrows 1 and 2. Similar empty barrows frequently exist in contemporary East Lithuanian barrow cemeteries. They are probably also connected with symbolic horse burials or other symbolic burial variants.

Seven cremations were excavated in Dovainonys II barrow cemetery. These were perhaps the remains of completely destroyed barrows, or perhaps a flat cemetery had in fact once existed at the barrow cemetery site. The cremated bones had been placed in small pits about 40–60 cm in diameter and about 25–28 cm deep.

Four burials (1–4) contained grave goods: at the bottom of the pit or at various places in the fill. All or at least the majority of the grave goods had been in a fire or fused. A knife, a narrow-bladed axe, and a bronze penannular brooch with rolled terminals were discovered in burial 2. Four clay spindle whorls (two of which were decorated), pieces of a bronze twisted wire neck-ring (probably with conical terminals), three coil beads, a penannular brooch (?), at least five rings with widened heads, and several fragments of bronze fittings and coil beads were discovered in burial 3. A bronze chape two bronze fittings, and several small fragments of coil beads and other ornaments were discovered in burial 4. Only a square iron buckle was found in burial 1. The discovered cremated bones did not survive and so no osteological analysis was conducted and the number, sex, age, and even whether the burials had contained human remains remain unknown.

Less data is available about the two cremations excavated in Dovainonys I barrow cemetery. It is not clear whether they are the remains of destroyed barrows or flat burials. Burial 1 was at least 45 x 35 cm in size and had a 15 cm thick charcoally stain with cremated bones. Burial 2 has not been completely

excavated. Charred grave goods were found in burial 1: an iron awl, a bronze coil ring, a coil bead, a fitting, and two fragments of bronze ornaments. It was noted that burial 2 contained the bones of some animal.

In addition, chance finds from destroyed barrows or burials have been discovered at various times and under various circumstances in both barrow cemeteries. Some of them are preserved in museums while others have disappeared. It has been noted that in the late 19th century iron artefacts, of which only two bridle bits had survived at that time, had been discovered in destroyed barrows in Dovainonys I. Four double-jointed bits, an iron knife, two iron square buckles, two iron loops, a bronze penannular brooch with faceted terminals, part of a ladder brooch, part of a convex triangular cross-section bracelet, and the iron upper guard for a sword hilt were discovered in Dovainonys II barrow cemetery in 1932 and earlier and are preserved in the Vytautas the Great War Museum in Kaunas. There is knowledge of stirrups, bronze crotals, and other iron and bronze artefacts that have been discovered in the barrow cemetery and have not survived. Several finds from Dovainonys: an iron knife and four clay spindle whorls (three of which are decorated) are preserved in the State Archaeological Museum in Warsaw. There is no information about the time and circumstances of their discovery.

The remains of earlier settlements have been discovered by chance during field surveys, excavations, and other times in the barrow cemeteries and in their vicinity: flint finds (a burin, a microburin, 5 blades, flakes, and unidentified finds), five stone axes with shaft holes, and potsherds (two sherds of brushed pottery have survived but on the basis of the descriptions it is possible to think that other types of ceramics have been found including decorated pieces). Because the archaeologists were more interested in barrows and burials, they focussed less attention on these finds. No effort was made to search specially for settlement cultural layers. Only finds discovered in the excavated objects or on the ground's surface have been collected. In addition, they have not been clearly described, precisely located, and it is not clear whether they have all been collected. It is difficult to determine the area of the find spots on the basis of available data. In Dovainonys I it could include the edges of barrow groups I–III and their W approaches. The finds from earlier settlements in Dovainonys II appear to have been discovered somewhat in the middle of the barrow cemetery. But this location is approximate since it is

based not so much on the actual distribution of the finds as the excavated locations in the barrow cemeteries.

Both Dovainonys barrow cemeteries were created at the site of earlier settlements. On the basis of the available data, it is possible to approximately distinguish at least three earlier inhabitation stages: Mesolithic, Late Neolithic, and first half or middle of the 1st millennium. It is difficult to say whether a connection exists between the barrow cemeteries and the Iron Age settlements. They could be chronologically adjacent or separated by several centuries. It has been noted that many East Lithuanian barrows were also built over earlier settlements. Perhaps communities acted in this way when occupying a new territory previously inhabited by others in an attempt to reinforce their rights to it through the cult of the dead. On the other hand, the possibility of ordinary coincidence should not be rejected.

Due to the small volume of the excavations in the barrow cemeteries, insufficient documentation, and the significant destruction of the excavated objects it is difficult to clearly reconstruct the internal structure of the barrow cemeteries and to precisely date them. The former size of the sites and the arrangement of the barrows are not clear. On the basis of the available data, both horses and people were buried (symbolically buried) in both barrow cemeteries. But it is not clear whether the excavated cremations were the remains of barrows or flat cemeteries. In the case of Dovainonys II, the latter interpretation is supported by the comments written by participants in the 1932 field expedition, the construction of the graves, and analogies of flat burials discovered in some other East Lithuanian barrow cemeteries. It appears that the horse and human burials do not form separate burial zones in the barrow cemeteries.

Judging from the construction and grave goods, the excavated barrows were probably created during the 9th–11th centuries. It is possible to roughly date cremation 1 in Dovainonys I barrow cemetery on the basis of the construction and grave goods to an earlier period than the barrows: 5th–7th/8th centuries. The cremations excavated in Dovainonys II barrow cemetery have been dated on the basis of the grave goods to the 10th–11th centuries, thus approximately the same period as the barrows.

The cremations do not essentially differ in the abundance of grave goods and the composition of the assemblages from contemporaneous barrows. Only Dovainonys II burial 3 can be considered a fairly rich

female burial. On the other hand, such finds as a sword part are signs of the social elite. They are especially rare in East Lithuania and found only in exceptionally rich grave good assemblages.

Translated by A. Bakanauskas

LIST OF TABLES

Table 1. The expenses of the 1932 archaeological field expedition in Dovainonys (language uncorrected) (from: VAK, f. 1, ap. 1, b. 25, 259).

Table 2. The construction of and finds from the barrows excavated in Dovainonys I and II barrow cemeteries.

Table 3. The construction of and finds from the cremations excavated in Dovainonys I and II barrow cemeteries.

Table 4. A breakdown of the chance finds discovered in the vicinity of the barrows and cremations in Dovainonys I and II barrow cemeteries.

Table 5. A breakdown of the old settlement finds discovered in Dovainonys I and II villages and barrow cemeteries.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. The topographical position of Dovainonys I barrow cemetery and the former Dovainonys II barrow cemetery.

Fig. 2. The protected territory at Dovainonys I barrow cemetery (Dovainonys – Kapitoniškės barrow groups I–V) and the approximate suspected grounds of the former Dovainonys II barrow cemetery. Cartographic basis: a 2005–2006 aerial photograph.

Fig. 3. The situation plan of group I in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery (showing barrow height in meters; marking doubtful mounds with a question mark). *Drawing by L. Kurila and A. Kurilienė.*

Fig. 4. The view in 2010 of group I in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 5. The situation plan of group II in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Drawing by L. Kurila and A. Kurilienė.*

Fig. 6. The view in 2010 of group II in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 7. The situation plan of group III in Dovai-

nonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Drawing by L. Kurila and A. Kurilienė.*

Fig. 8. The view in 2010 of group III in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 9. The situation plan of group IV in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Drawing by L. Kurila and A. Kurilienė.*

Fig. 10. The view in 2010 of group IV in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 11. The situation plan of group V in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Drawing by L. Kurila and A. Kurilienė.*

Fig. 12. The view in 2010 of group V in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 13. The view in late 2010 of group II (the group I site being visible in the distance) in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 14. The view in 2010 of the Dovainonys II barrow cemetery site. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 15. The site of barrow remains (?) visible in the W part of the Dovainonys II barrow cemetery site. Cartographic basis: a 2005–2006 aerial photograph.

Fig. 16. A cemetery site marked by T. Daugirdas in Dovainonys I village (Dowgird, 1909š, 49).

Fig. 17. The vicinity of Dovainonys I and II barrow cemeteries in the late 19th – early 20th century. Cartographic basis: the military topographic map (scale 1:25 000) published by Imperial Germany on the basis of the 1882–1907 Imperial Russian instrumental topographic photograph (scale 1:21000).

Fig. 18. The vicinity of Dovainonys I and II barrow cemeteries in the 1920s. Cartographic basis: the 1929 Lithuanian military topographic map (scale 1:25000).

Fig. 19. The view in 1952 of group I (?) in Dovainonys I barrow cemetery (Petruelis, 1964š, 178).

Fig. 20. The vicinity of Dovainonys I and II barrow cemeteries in the 1980s. Cartographic basis: the 1983 Soviet military topographic map (scale 1:10000).

Fig. 21. The view in 1953 of Dovainonys II barrow cemetery. *Photo by A. Tautavičius.* (LIIR, neg. no. 2465).

Fig. 22. A plan and section of cremation 1 excavated by T. Daugirdas in Dovainonys I village (Dowgird, 1909š, 49).

Fig. 23. A plan of group II in Dovainonys I barrow cemetery and the location of the excavated barrows. *Drawing by J. Puzinas.* (Puzinas, 1932š).

Fig. 24. A plan of group I in Dovainonys I barrow cemetery and the location of the excavated barrows. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 25. The archaeological excavations in Dovainonys I barrow cemetery, one of the barrows prior to excavation (Puzinas, 1932, 827).

Fig. 26. The archaeological excavations in Dovainonys I barrow cemetery, section of barrow 5 (?) (Puzinas, 1932, 828).

Fig. 27. J. Puzinas recording a barrow being excavated in Dovainonys I barrow cemetery (Ž-kas, 1932, 750).

Fig. 28. A plan of barrow 2 in Dovainonys I barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 29. A schematic plan and section of barrow 5 in Dovainonys I barrow cemetery with the find spots marked. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 30. A schematic plan and section of barrow 5 in Dovainonys I barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 31. A plan of barrow 5 in Dovainonys I barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 32. Barrow 5, allegedly excavated by J. Puzinas, in group I in Dovainonys I (Dovainonys – Kapitoniškės) barrow cemetery in 2010. *Photo by A. Kurilienė*.

Fig. 33. The contours of cremations 3 (NW side) and 4 (SE side) in Dovainonys II barrow cemetery and the section of burial 3. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 34. Prof. E. Volter receiving a group visiting his field expedition (Ž-kas, 1932, 750).

Fig. 35. Barrow 2 in Dovainonys II barrow cemetery prior to excavation. *Photo by A. Tautavičius*. (LIIR, neg. no. 2461).

Fig. 36. The site of barrow 4(B) in Dovainonys II barrow cemetery prior to excavation. *Photo by A. Tautavičius*. (LIIR, neg. no. 2463).

Fig. 37. Barrow 1 in Dovainonys II barrow cemetery prior to excavation (1953). *Photo by A. Tautavičius*. (LIIR, neg. no. 2460).

Fig. 38. W section of barrow 2 in Dovainonys II barrow cemetery. *Photo by A. Tautavičius*. (LIIR, neg. no. 2462).

Fig. 39. The section of barrow 3(A) in Dovainonys II barrow cemetery (Tautavičius, 1953ž, 13).

Fig. 40. The sickle *in situ* in barrow 4(B) in Dovainonys II barrow cemetery. *Photo by A. Tautavičius*. (LIIR, neg. no. 2464).

Fig. 41. The section of cremation 1 in Dovainonys II barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 42. A bridle bit and penannular brooch found by chance on the grounds of Dovainonys II barrow cemetery (Iškasenos, 1932).

Fig. 43. Suspected approximate areas of Stone Age artefact find spots in Dovainonys I and II barrow cemeteries (marked in blue) and the grounds of the barrow cemeteries (marked in red). Cartographic basis: a 2005–2006 aerial photograph.

Fig. 44. The sickle discovered in barrow 1 in Dovainonys I barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 45. The sickle discovered in barrow 4(B) in Dovainonys II barrow cemetery. LNM. *Photo by L. Kurila*.

Fig. 46. The sickle discovered in barrow 3 in Dovainonys I barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 47. The sickle discovered in barrow 5 in Dovainonys I barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 48. The sickle fragment discovered in barrow 3(A) in Dovainonys II barrow cemetery. LNM. *Photo by L. Kurila*.

Fig. 49. A bridle bit found by chance on the grounds of Dovainonys II barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 50. A bridle bit found by chance on the grounds of Dovainonys II barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 51. A bridle bit found by chance on the grounds of Dovainonys II barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 52. A bridle bit found in a 'pile' on the grounds of Dovainonys II barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 53. A bridle bit found in a 'pile' on the grounds of Dovainonys II barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas*. (Puzinas, 1932ž).

Fig. 54. Grave goods from cremation 2 in Dovainonys II barrow cemetery: 1 – an axe, 2 – a penannular brooch, 3 – a knife fragment. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 55. Chance finds from Dovainonys II barrow cemetery: 1 – a knife, 2 – the guard from a sword hilt, 3, 4 – buckles, 5, 6 – loops, 7 – a penannular brooch, 8 – fragments of a ladder brooch, 9 – a bracelet fragment. VDKM. *Photo by A. Užgalis*.

Fig. 56. Chance finds in Dovainonys: 1 – a knife, 2–5 – spindle whorls. VVAM (from: Bitner-Wróblewska, Sobczak, 2009, 90, Fig. 7:a–e).

Fig. 57. Grave goods from cremation 3 in Dovainonys II barrow cemetery: 1–4 – spindle whorls, 5 – fragments of a neck-ring, 6 – coil beads, 7 – the pin

from a penannular brooch (?), 8 – a ring, 9 – fragments of rings, 10–12 – fragments of fittings, 13 – coil beads. VDKM. *Photo by A. Užgalis.*

Fig. 58. Grave goods from cremation 4 in Dovainonys II barrow cemetery: 1 – a chape, 2, 3 – fittings, 4 – fragments of coil beads (?), 5 – fragments of ornaments. VDKM. *Photo by A. Užgalis.*

Fig. 59. A buckle, a grave good from cremation 1 in Dovainonys II barrow cemetery. VDKM. *Photo by A. Užgalis.*

Fig. 60. A buckle discovered in cremation 1 in Dovainonys II barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas.* (Puzinas, 1932š).

Fig. 61. A buckle discovered in cremation 1 in Dovainonys II barrow cemetery. *Drawing by J. Puzinas.* (Puzinas, 1932š).

Fig. 62. Flint finds discovered in Dovainonys I

barrow cemetery and its vicinity: 1 – a burin, 2 – a blade, 3–10 – flakes. VDKM. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 63. Flint finds discovered in Dovainonys II barrow cemetery and in its vicinity: 1 – a microburin, 2, 3 – a blade fragment and a blade, 4–7 – flakes. 1 – LNM, 2–7 – VDKM. *Photo by L. Kurila.*

Fig. 64. Stone axes found in the vicinity of Dovainonys villages. VDKM. *Photo by A. Kurilienė.*

Fig. 65. A stone axe found in the vicinity of Dovainonys I village. Private collection. *Photo by A. Kurilienė.*

Fig. 66. Stone axes found in the vicinity of Dovainonys II village. 1 – VDKM, 2 – LNM. *Photos by L. Kurila and A. Kurilienė.*

Fig. 67. Potsherds found in barrow 1 in Dovainonys II barrow cemetery. LNM. *Photo by L. Kurila.*

Dr. Laurynas Kurila
Lietuvos istorijos institutas, Archeologijos skyrius
Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius
El. paštas: kurila@istorija.lt

Gauta 2010 10 27

Augustina Kurilienė
Klaipėdos universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Istorijos katedra
Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda
El. paštas: augustinag@gmail.com